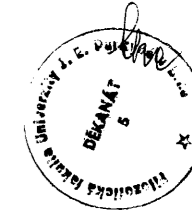

31. března 1978

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Brně
fakulta filozofická
katedra psychologie

Historie katedry psychologie v Brně.

Diplomová práce

Stanislav Andrusiów

Vedoucí diplomové práce : Doc. Dr. Jiří Sedlák, CSc.
Konzultant : profesor Dr. Vilém Chmelař, DrSc. člen
korespondent ČSAV

Recenzent :

Prohlašuji, že jsem při zpracování
diplomové práce pracoval samostatně
a použil pouze uvedené bibliografic-
ké prameny.

Historie katedry psychologie v Brně

1.	Založení univerzity v Brně	str. 1
2.	Psychologie na brněnské univerzitě v letech 1921/1947	4
2.1.	Mihajlo Rostohar - život, působení, vědecká práce a význam	4
2.2.	Ferdinand Kratina - celostní psycholog .	26
2.3.	Budování perzonální základny	32
2.4.	Vilém Chmelař - příprava a nástup do učitelské funkce	33
2.5.	Robert Konečný - studie, zájmy a docentura	45
2.6.	Ludmila Kolaříková - první docentka na brněnské univerzitě	50
2.7.	Celkový ráz období - výuka psychologie, orientace vědecké práce, výtěžek z archi- vu a tématické zaměření dizertačních prací	53
3.	Přehodnocení vědecké orientace na zákla- dě marxismu-leninismu, počínající vzestup společenského významu psychologie, reorga- nizace vysokoškolského studia a usměrnění badatelského úsilí	63
3.1.	Psychologie na filozofické fakultě v Brně v letech 1948/1963	69
3.2.	Subkatedra psychologie a pedagogiky - 1948/1953	72
3.3.	Katedra psychologie a pedagogiky - 1953/1963	81

D 5993 /78

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
FILOSOFICKÉ FAKULTY
UNIVERSITY J. E. PURKYNĚ
BRNO

4.	Shrnutí a závěr	121
5.	Bibliografie	124
6.	Fotosnímek písemného souhlasu minister- stva školní a národní osvěty ze dne 25. 6. 1925 čj. 75.674/20 - IV se zříze- ním Psychologického ústavu (z archivu univerzity)	135
7.	Fotografie prof. Mihajlo Rostohara . .	136
8.	Fotografie prof. Viléma Chmelaře . . .	137

4.	Shrnutí a závěr	121
5.	Bibliografie	124
6.	Fotosnímek písemného souhlasu minister- stva školní a národní osvěty ze dne 25. 6. 1925 čj. 75.674/20 - IV se zříze- ním Psychologického ústavu (z archivu univerzity)	135
7.	Fotografie prof. Mihajlo Rostohara . .	136
8.	Fotografie prof. Viléma Chmelaře . . .	137

1. Založení univerzity v Brně

Zákon ze dne 28. ledna 1919 č. 50 Sb., z. a n., jímž se zřizuje druhá česká univerzita, uvedl ve skutek starý český požadavek, který se objevuje již v osmdesátých letech minulého století po rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity na dvě samostatné univerzity, na českou univerzitu Karlovu a na německou univerzitu v Praze. Druhá česká univerzita se zřizuje v hlavním městě moravském a dostává úřední název: Masarykova univerzita v Brně. Zákon je stručný, má jen několik paragrafů a pokud jde o filozofickou fakultu, nařizuje lakonicky: filozofická fakulta budiž zřízena nejpozději počátkem studijního roku 1921/22.

Organizace filozofické fakulty byla tehdy jiná než dnes. Nebyly katedry, nýbrž stolice, to je řádná a mimořádná profesorská místa pro fakultu systemizovaná, což znamená, že pojem stolice se nekryje s pojmem organizačního útvaru, jak je tomu dnes u kateder. Semináře se definovaly jako cvičná zařízení, která jsou v bezprostředním vztahu k přednáškám, jejichž předchozí návštěva se zpravidla vyžaduje pro přijetí do seminárního cvičení. Semináře nebyly samostatně organizovaná zařízení. Praxe vyžadovala při jejich zřízení rozhodnutí ministerstva. Zatím co u stolic systemizace profesorského místa byla totožná se založením příslušné stolice, u seminářů a kabinetů bylo třeba zřizovacího dekretu ministerského a schválení navržených stanov. Zřízení ústavu vyžadovalo také kreačního opatření ministerstva, ale zpravidla se obešlo bez přeložení a schválení statutu. Praxe nebyla v mnohých ohledech regulována předpisem a vyvinula se v průběhu doby variabilně (101).

Historie katedry psychologie v Brně zahrnuje dobu od roku 1921 až po dnešek a vycházejíce z toho, zamě-

31. března 1978

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Brně
fakulta filozofická
katedra psychologie

Historie katedry psychologie v Brně.

Diplomová práce

Stanislav Andrusiów

Vedoucí diplomové práce : Doc. Dr. Jiří Sedlák, CSc.
Konzultant : profesor Dr. Vilém Chmelař, DrSc. člen
korespondent ČSAV

Recenzent :

Prohlašuji, že jsem při zpracování
diplomové práce pracoval samostatně
a použil pouze uvedené bibliografic-
ké prameny.

Historie katedry psychologie v Brně

1.	Založení univerzity v Brně	str. 1
2.	Psychologie na brněnské univerzitě v letech 1921/1947	4
2.1.	Mihajlo Rostohar - život, působení, vědecká práce a význam	4
2.2.	Ferdinand Kratina - celostní psycholog .	26
2.3.	Budování perzonální základny	32
2.4.	Vilém Chmelař - příprava a nástup do učitelské funkce	33
2.5.	Robert Konečný - studie, zájmy a docentura	45
2.6.	Ludmila Kolaříková - první docentka na brněnské univerzitě	50
2.7.	Celkový ráz období - výuka psychologie, orientace vědecké práce, výtěžek z archi- vu a tématické zaměření dizertačních prací	53
3.	Přehodnocení vědecké orientace na zákla- dě marxismu-leninismu, počínající vzestup společenského významu psychologie, reorga- nizace vysokoškolského studia a usměrnění badatelského úsilí	63
3.1.	Psychologie na filozofické fakultě v Brně v letech 1948/1963	69
3.2.	Subkatedra psychologie a pedagogiky - 1948/1953	72
3.3.	Katedra psychologie a pedagogiky - 1953/1963	81

4.	Shrnutí a závěr	121
5.	Bibliografie	124
6.	Fotosnímek písemného souhlasu ministerstva školní a národní osvěty ze dne 25. 6. 1925 čj. 75.674/20 - IV se zřízením Psychologického ústavu (z archivu univerzity)	135
7.	Fotografie prof. Mihajlo Rostohara . . .	136
8.	Fotografie prof. Viléma Chmelaře . . .	137

1. Založení univerzity v Brně

Zákon ze dne 28. ledna 1919 č. 50 Sb., z. a n., jímž se zřizuje druhá česká univerzita, uvedl ve skutek starý český požadavek, který se objevuje již v osmdesátých letech minulého století po rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity na dvě samostatné univerzity, na českou univerzitu Karlovu a na německou univerzitu v Praze. Druhá česká univerzita se zřizuje v hlavním městě moravském a dostává úřední název: Masarykova univerzita v Brně. Zákon je stručný, má jen několik paragrafů a pokud jde o filozofickou fakultu, nařizuje lakonicky: filozofická fakulta budiž zřízena nejpozději počátkem studijního roku 1921/22.

Organizace filozofické fakulty byla tehdy jiná než dnes. Nebyly katedry, nýbrž stolice, to je řádná a mimořádná profesorská místa pro fakultu systemizovaná, což znamená, že pojem stolice se nekryje s pojmem organizačního útvaru, jak je tomu dnes u kateder. Semináře se definovaly jako cvičná zařízení, která jsou v bezprostředním vztahu k přednáškám, jejichž předchozí návštěva se zpravidla vyžaduje pro přijetí do seminárního cvičení. Semináře nebyly samostatně organizovaná zařízení. Praxe vyžadovala při jejich zřízení rozhodnutí ministerstva. Zatím co u stolic systemizace profesorského místa byla totožná se založením příslušné stolice, u seminářů a kabinetů bylo třeba zřizovacího dekretu ministerského a schválení navržených stanov. Zřízení ústavu vyžadovalo také kreačního opatření ministerstva, ale zpravidla se obešlo bez přeeložení a schválení statutu. Praxe nebyla v mnohých ohledech regulována předpisem a vyvinula se v průběhu doby variabilně (101).

Historie katedry psychologie v Brně zahrnuje dobu od roku 1921 až po dnešek a vycházejíce z toho, zamě-

řili jsme se na archivní průzkum rozprostřený na celou tuto dobu. Práce, která má za předmět historii vědního oboru, přednášeného a pěstovaného na vysoké škole v daném časovém rozmezí, musí respektovat nejen skutečnosti, hlediska a kritéria vědního oboru o který jde, ale i nezbytné postuláty historické vědy, Minulost závodu, ústavu, školy nebo organizace nelze dát dohromady bez archivní základny, tj. bez souhrnu zachovaných písemností nebo jiných dokladů z průběhu jejich života, které pojednávají o činnosti, rozvoji, stagnaci, úspěších nebo nezdarech v období sledovaného zařízení. Archivní základna alespoň sporá je nevyhnutelný předpoklad zejména takového historického bádání, které je zaměřeno na nedávnou minulost a týká se speciálního tématu. Archivní základna je tu hlavním a nejdůležitějším pramenem historického poznání, i když ne jediným.

Při rešerši konkrétní archivní základny, na niž jsme odkázáni při sestavování této práce, jsme shledali, že je celkem sporá, ale přece jenom poskytuje nějaký materiál k vykreslení interního dění na stolici a později katedře psychologie v Brně. To je pochopitelné, uvážíme-li, že v době před válkou a v prvních poválečných letech nebyly skartační předpisy, které upravují třídění písemností na ty, které se vyřadí a ty, které mají trvalý význam pro proběhlé dění a patří do archivu. Takových předpisů nebylo a co je ještě důležitější, nebylo ani archivu univerzity, který jako organizační útvar s kompetencí pro celek univerzity v nynější podobě byl vytvořen a perzonálně skromně dotován až v roce 1962. Důsledek toho je nepříjemné zjištění, že v archivu univerzity jsou písemnosti se vztahem ke stolici a později ke katedře psychologie jen do roku 1963 a potom ani v archivu ani na katedře není než dokonalé vakuum, které se rozprostírá až do roku 1969. Písemnosti se ztratily a nejsou k nalezení a tak práce,

která se měla vypořádat s celou dobou, kdy je přednášena psychologie na filozofické fakultě v Brně, se musí omezit na dobu do roku 1963.

Je to škoda, že nemůže být zpracována i doba pozdější, která je svědkem nebývalého rozmachu psychologie jak v ohledu výukovém, tj. zejména ve vystouplých počtech posluchačů, tak hlavně z hlediska její praktické aplikace, obzvláště na poli pracovním, kde se rostla do mnoha specializovaných odvětví.

Dobu, kterou tedy máme k dispozici, lze rozdělit na dvě období a to:

1. Na období od r. 1921 do r. 1947 jako dobu charakterizovanou buržoazním zřízením ve státě a na jejím konci národně demokratickou revolucí, přerůstající v lidovou demokracii a pro oblast psychologie platí v tomto období táž obecná charakteristika jako pro psychologii kterékoliv liberální demokracie této doby na světě: je to pestrá a složitá paleta rozmanitých směrů a tendencí psychologického myšlení a
2. na období rozpínající se od r. 1948 do r. 1963 jako dobu budování socialistického státu a socialistické společnosti, v jejímž průběhu došlo k přehodnocení dosavadní orientace psychologie na základě marxisticko-leninském a význam její aplikace v praxi prudce vzrostl.

2. Psychologie na brněnské univerzitě v letech 1921/1947

První období výuky a pěstování psychologie na filozofické fakultě brněnské univerzity je období převážně budovatelské. Na jeho začátku stála jedna osoba - docent filozofie - která na štěstí věděla, jak na to. Na konci období tu byla stolice psychologie s řádným profesorem psychologie, mimořádným profesorem psychologie a jedním docentem psychologie. Byl tu dobře fungující Psychologický ústav s vědeckým aparátem a s mezinárodní úrovní vybavení i badatelské práce, mimochodem první ústav tohoto druhu v oblasti české experimentální psychologie a byl tu první český vědecký psychologický časopis se solidní úrovní odborné publicistiky.

V budovatelském úsilí psychologie rozvíjená na brněnské univerzitě se v tomto období dopracovala slušných úspěchů a totéž platí o psychologickém vědeckém bádání v Brně. V jeho čele stál - tak říkajíc - zakladatel stolice psychologie v Brně a kolem něho se sdružovala skupina psychologických nadšenců, kteří slib dávaný obvykle při doktorské promoci, že budou dále v životě pracovat na rozvíjení vědy, vzali doslova a kteří spolu se svým učitelem se zasloužili o významné výsledky budovatelského období psychologie v Brně.

Vyjděme tedy z personální základny pedagogického a vědeckého úsilí na mladé univerzitě v Brně a povšimněme si těch, kdo byli jeho prvními nositeli a kdo přispěli podle okolností více nebo méně k jednoznačně aktivní bilanci sledovaného období.

2.1. Mihajlo Rostohar - život, působení, vědecká práce a význam

V roce 1922 přišel na brněnskou univerzitu z Prahy

tehdy 45letý docent filozofie PhDr. Mihajlo Rostohar, který pak na ní působil po celé čtvrt století a jako první profesor psychologie se záslužně zapsal do historie tohoto vědního oboru na filozofické fakultě nové univerzity. Rodem Slovinec z Bregu u Krška, narozený 30. července 1878 v rolnické rodině, absolvoval gymnasium v Lublani a Kranju a v roce 1901 se dal zapsat na univerzitě ve Vídni a poslouchal přednášky z medicíny, přírodních věd a psychologie. Poněvadž na vídeňské univerzitě nebyla psychologická laboratoř - pokusná psychologie přitahovala mladého posluchače - odešel v roce 1903 do Štýrského Hradce a tam poslouchal experimentální psychologii u prof. Alexie Meinonga a účastnil se experimentálních cvičení v tamní psychologické laboratoři, kterou Meinong založil ve studijním roce 1886/87 a jejímž byl přednostou. Rostohar promoval ve Vídni na základě disertační práce "Hypotéza a její vědecký význam". Na doporučení profesora dějin filozofie H. Spitzera, jemuž imponovaly Rostoharovy referáty o Aristotelově psychologii a étice, obdržel v r. 1911 stipendium ministerstva kultu a vyučování pro studium na univerzitě v Lipsku u prof. V. Wundta (37). Ten založil v r. 1879 v Lipsku první psychologickou laboratoř na světě, která byla dlouho považována za vzor a již prošla řada významných osobností, které se na trvalo zapsaly do dějin psychologického bádání a myšlení, jako G. S. Hall, J. M. Cattell, E. B. Titchener, H. Münsterberg, E. Kraepelin, O. Külpe aj. (53). Rostohar se habilitoval na základě práce "Teorie hypotetického soudu" a venia docendi mu byla udělena pro filozofii v r. 1910 na filozofické fakultě v Praze, kde přednášel logiku a noetiku. Ordináriem tam byl profesor filozofie František Krejčí, který přednášel také psychologii, jak to tehdy, kdy se psychologie ještě zcela neosamostatnila z vlivu filozofie, bylo obvyklé. Rostohar se u Meinonga a Wundta seznámil s experimentálními metodami moderní psychologie, v expe-

rimentální orientaci pokračoval až do smrti. Krejčí nepřál experimentální metodě, maje proti ní některé výhrady a proto Rostoharův pokus založit psychologickou laboratoř na filozofické fakultě v Praze ztroskotal pro odpor Krejčího (37). Na Karlově univerzitě se do jmenování Rostohara docentem nepřednášela experimentální psychologie, ani se v ní nekonala praktická cvičení. Při tom vídeňské ministerstvo - jak osvědčil prof. Edvard Babák - bylo ochotno finančně podložit zřízení psychologické laboratoře na české univerzitě v Praze, ale ministerská ochota nebyla využita. Rostohar tudíž z vlastních prostředků založil v r. 1911 první českou psychologickou laboratoř a uchýlil se s ní, když nepořídil na filozofické fakultě, do Fyziologického ústavu profesora Frant. Mareše na lékařské fakultě (53).

Už za studia na gymnasiu se projevily u Rostohara literární sklony, psal lyrické básně a povídky, vydával hektografovaný literární časopis a v dospělém věku se stal členem a nakonec vedoucím mužem v revolučním hnutí jihoslovenské omladiny. Přispíval do jejích časopisů články kulturně politickými a založil pokrokovou revui "Napredna Misel" (Pokroková mysl), určenou pro slovinskou inteligenci, aby ji získal pro pokrokové myšlenky. Tím a publikací vědeckého spisu "Úvod do vědeckého myšlení", uvažovaného původně jako habilitační práce, narazil na odpor církevních kruhů. Sledoval pozorně český kulturní a politický život a o jeho novinkách informoval jihoslovenskou veřejnost, přispívaje tak k prohloubení jihoslovensko-české vzájemnosti (39). V novinářské činnosti si všímal i kulturních a politických snah ostatních slovanských národů. Představuje se tu jako jihoslovenský vlastenec, který ve sblížení Slovanů viděl v duchu tehdejší doby důležitý kulturní a politický faktor. Jeho zájem platil i problematice balkánských Slovanů, kde se posta-

vil na stanovisko sebeurčení balkánských národů, ne na bázi jazykového sjednocení jako předpokladu politického sjednocení, jak to hlásala ideologie ilyrismu. Rovněž odmítl sjednocení jižních Slovanů na základě katolicismu jako nereálné. Pozdější vývoj potvrdil, že měl pravdu.

V r. 1915 byl povolán do rakouské armády, kde pokračoval v politické a uvědomovací práci. Tato činnost vynesla tomuto záložnímu důstojníkovi v osobních záznamech poznámku p. v. (politisch verdächtig) a když na podzim šla věc habsburského dvojstátí od deseti k pěti, z balkonu místodržitelského paláce v Lublani s tasenou šavlí v ruce provolal na shromáždění lidu smrt Rakousku a svobodu Jugoslávii, které shromáždění přísahali věrnost (69).

Po skončení války se usadil v Lublani, podnítil založení univerzity v tomto hlavním slovinském městě a vypracoval pro ni statut. Pokračoval v novinářské činnosti, publikoval sérii článků v deníku "Jugoslávia", v nichž propagoval socialistické myšlenky a vyjádřil se příznivě o Leninovi. Bylo samozřejmé, že je kvalifikovaným kandidátem na učitelské místo na nové univerzitě a třebaže univerzita v Bělehradě i univerzita v Lublani se vyjádřily uznale o jeho vědecké kvalifikaci pro jmenování profesorem, centrum váhalo s nominací a Rostohar rozhořčen kandidaturu odmítl. A vrátil se v r. 1920 do Prahy, kde z předchozí doby měl ve vědecké obci řadu přátel a kde jeho vědecká fundace byla dobře známa (53).

Druhá česká univerzita v Brně byla ve stadiu budování a potřebovala doplnění učitelského sboru. V r. 1922 byla Rostoharova venia docendi přenesena na filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně a současně byl ustanoven asistentem ve Fyziologickém

ústavu na lékařské fakultě u prof. Edvarda Babáka, kde vedl oddělení pro teoretickou neurologii. Babák znal Rostohara z Prahy a byl ochoten ve Fyziologickém ústavu poskytnout přístřeší i Rostoharově pokusné psychologické laboratoři. V r. 1924 byl Rostohar jmenován mimořádným profesorem systematické filozofie (dějin filozofie, logiky a noetiky) a v návrhu komise profesorského sboru filozofické fakulty (O. Zich, A. Beer a P. M. Haškova) na jmenování mimořádným profesorem je Rostohar hodnocen kladně, jen prof. O. Zich projevil výhrady k jeho experimentální orientaci, ale přesto se vyslovil pro návrh na jeho nominaci (53). Přednášet začal psychologii v posluchárně Fyziologického ústavu a současně jako ředitel filozofického semináře (1924/27) konal ve speciálním oddělení pro psychologii cvičení z experimentální psychologie.

Pro úplnost je třeba uvést, že před Rostoharem přednášel psychologii na brněnské filozofické fakultě profesor filozofie Otakar Zich, a to ve studijním roce 1921/22 v obou semestrech úvod do psychologie, ve studijním roce 1922/23 dějiny novodobé psychologie a ve studijním roce 1923/24 konal Zich v zimním semestru ve filozofickém semináři dokonce psychologická cvičení podle Seznamu přednášek. Psychologie byla tehdy u nás přednášena jako součást filozofie v daleko omezenějším rozsahu než dnes, jak později ještě uvidíme. Zich odešel z fakulty začátkem roku 1924 na filozofickou fakultu Karlovy univerzity v Praze a Rostohar zaujal jeho místo. Poprvé se jeho jméno objevuje (je uveden ještě jako soukromý docent) v seznamu přednášek pro letní semestr r. 1924, kdy konal čtení jednak na téma "Locke, zkoumání o rozumu lidském", jednak na téma "Psychofyzika (metody experimentální psychologie)" a filozofický seminář, který vedl jako jeho ředitel, rozčlenil na oddělení všeobecné (čtení a výklad filozofických spisů) a na oddělení speciální s psycho-

logickými cvičeními pro začátečníky a se samostatnými pracemi pro pokročilé. Po nějakou dobu přednášel Rostohar alternativně na témata filozofická i psychologická, ale postupně - zejména po příchodu filozofa Vladimíra Hoppeho na fakultu - se koncentroval výlučně na to, co mu bylo nejbližší, tj. na psychologii.

Filozofická fakulta požádala z Rostohara podnětu ministerstvo školství a národní osvěty, aby oddělení pro experimentální psychologii při filozofickém semináři, jehož ředitelem byl Rostohar, se osamostatnilo a dostalo úřední název Psychologický ústav. Ministerstvo tomuto návrhu vyhovělo, odkoupilo za Kčs 30 000,- přístrojové vybavení Rostoharovy laboratoře přestěhované do Brna (i pražská filozofická fakulta projevila z podnětu profesora Krejčího zájem o laboratoř, ale Rostohar, který si bádání bez laboratoře nedovedl představit, na to nepřistoupil) a schválilo navržené stanovy Psychologického ústavu i jeho domácí řád (53). V seznamu přednášek pro letní semestr 1925/26, tj. v r. 1926 je už uveden vedle filozofického semináře i Ústav psychologický a proto se rok 1926 považuje za rok jeho založení.

Podle schválených stanov měl psychologický ústav za účel jednak vést své členy k samostatné experimentální vědecké práci v psychologii, jednak připravovat posluchače na učitelství na středních školách.

Ústav se členil na dvě oddělení a to na:

- Oddělení všeobecné pro začátečníky, kde byla na programu psychologická cvičení, zejména seznámení s metodikou psychologického experimentu a důkladné obeznámení s psychologickými přístroji. Posluchači dále referovali o současných psychologických spisech.

- Oddělení odborné pro pokročilé, které seznamovalo posluchače s jednotlivými problémy současné psychologie, posluchači pracovali samostatně na zadaných tématech a jejich práce se kriticky rozebírala a posuzovala ve společných rozpravách.

Psychologická cvičení se konala v každém oddělení 2 hodiny týdně, při větších samostatných pracích v odborném oddělení se počet hodin rozšiřoval podle potřeby.

Přednosta ústavu, ustanovený profesorským sborem, řídil jeho činnost v součinnosti s asistenty a vědeckými pomocnými silami.

Členové Psychologického ústavu byli řádní a mimořádní. Řádným členem mohl být každý řádný posluchač filozofické fakulty, který po dva semestry absolvoval psychologická cvičení a jeho prospěch v nich byl ohodnocen na velmi dobrý. V tom případě byl zavázán předložit v průběhu dalších dvou semestrů samostatnou písemnou práci z psychologie. Výjimkou bylo možné se souhlasem přednosta ústavu podržet členství i po skončených studiích na univerzitě.

Mimořádným členem se mohl se souhlasem přednosta ústavu stát každý posluchač univerzity a vůbec každý zájemce o psychologii, projevil-li úmysl v ústavě vědecky pracovat a začínal svou činnost ve všeobecném oddělení.

Nejlepším pracím se měly přiznat odměny podle rozhodnutí přednosta ústavu - ovšem v rámci dotace - a ke konci studijního roku podával přednosta ústavu ministerstvu školství a národní osvěty zprávu o činnosti (53).

Z toho je patrné, že Psychologický ústav vedl a zavazoval své členy k intenzivnější činnosti, než kdyby zde nebyl a skutečně vykazoval několik set studií, referátů a zpráv, které v něm vznikly a část jich byla publikována v časopise "Psychologie". Rostohar se domáhal opětovně na ministerstvu povolení systemizovaného místa asistenta při Psychologickém ústavu, ale ministerstvo jeho žádosti nevyhovělo, leda až po válce. Ústav měl jen povoleného zřízence, zprvu společného pro seminář filozofický a sociologický a teprve později samostatného a stipendijní místa pro knihovníka (ústav se zaměřil na budování speciální psychologické knihovny) a pro pomocné vědecké síly. Těch se domáhal Rostohar energicky, uváděje, že Psychologický ústav potřebuje nutně stálé, do všech problémů psychologických metod zapracované a se všemi psychologickými přístroji dokonale obeznámené vědecké síly. Psychologické přístroje jsou neobyčejně jemné a nákladné konstrukce a nelze si při nich vypomáhat nestálými a nedokonale technicky vzdělanými silami. V ústavě působili jako nehonorovaní asistenti R. Konečný a V. Chmelař (1932 - 1940) jako pomocné vědecké síly L. Kolaříková (1932 - 1935), E. Pejhovský (1936 - 1937), J. Burjanek (1938 - 1940) aj.

Jako docenti pracovali v ústavě od r. 1933 Ferd. Kratina, od r. 1939 V. Chmelař, od r. 1946 L. Kolaříková, tehdy už honorovaná asistentka ústavu a od r. 1949 odborný asistent J. Sedlák. Redakce odborného časopisu "Psychologie" byla rovněž v ústavu, z něhož vyšel podnět k jeho založení a v ústavu se konaly různé semináře, kurzy pro učitelky mateřských škol, učitele a profesory, demonstrace pro posluchače Školy vysokých studií pedagogických, kurzy pro psychology v poradnách pro volbu povolání, kde je dr. V. Chmelař seznamoval s psychologickým experimentem a se zaměřeným pozorováním jako s hlavními metodami psychologického poraden-

ství. Mechanické testování nebylo rozvinuto v moravských poradnách, protože testové metody samy o sobě nedávají spolehlivé výsledky.

Z toho je vidět, že se ústav stal významným centrem vědecké, pedagogické, organizační a budovatelské práce, neboť jeho členové se neomezovali jen na výuku a vědecké bádání, ale své teoretické vědomosti aplikovali podnětně a úspěšně i v rozmanitých úsecích práce.

Pronikající liberalismus této doby se promítl i do práce Psychologického ústavu, která nebyla usměrňována plánem výzkumu, ústav neměl vyhraněné zaměření a východiskem mu nebyla jednotná teoretická koncepce. Spokojil se s experimentální orientací badatelské práce, která se v něm konala a ostatní ponechal na výběr těm, kdo v něm hledali odpověď na to, co je z psychologické vědy zajímavé. Byl liberální i v tom, že experimentální práce v něm konali - ovšem výjimkou - i nečlenové ústavu. Vybavení laboratoře rozšířil Rostohar o další přístroje z Lipska a odjinud a o prototypy, které podle vlastních návrhů dal zhotovit v dílnách na lékařské a přírodovědné fakultě, takže laboratoř patřila k dobře vybaveným psychologickým laboratořím v Evropě (52).

Významní zahraniční badatelé z SSSR, Polska, NDR, Bulharska, Maďarska, Rumunska, Jugoslávie, USA, Anglie a Francie, kteří ústav během doby navštívili, se vyjádřili kladně k badatelské činnosti jeho členů a rovněž uznale ocenili přístrojové vybavení jeho laboratoře (56).

Není proto divu, že vedoucí katedry psychologie na Karlově univerzitě v Praze prof. PhDr. J. Doležel hodnotě v úvaze "Patnáct let psychologie v lidově demokratickém Československu" (Čs. psychologie 3, 1960,

s. 217 - 221) její poválečný rozvoj, se zmínil pochvalně o psychologii na brněnské univerzitě, když napsal: "Jestliže před válkou byl živější výzkumný ruch jen v Psychologickém ústavu v Brně, rozvíjí se nyní vědecko-výzkumná práce na všech našich univerzitách". Psychologický ústav na brněnské filozofické fakultě tedy nezmařil předválečná léta své existence, ale dokázal je i v podmínkách liberalismu naplnit tvůrčí prací.

Za okupace byl Psychologický ústav vystěhován z budovy filozofické fakulty přidělené německému Landrátovi a jeho úřadu a inventář ústavu včetně knihovny byl uchován v budově restaurace Moravia na rohu dnešní ulice Leninovy a Slovákovy a z části i nouzově uložen v soukromých bytech (53). Přední obloukovitá skleněná stěna dvou laboratorních místností byla při bombardování města zničena a zazděna. Byla to vlastně velká klenutá polostropní okna, která se hned v r. 1926 neosvědčila, při každém dešti protékala jimi voda, zalévala podlahy a prosakovala zdi, opravy těchto oken byly prováděny až 4 x do roka a nakonec je nikdo ani nechtěl dělat, poněvadž opravy ve výši čtvrtého poschodí byly životu nebezpečné. Tato klenutá okna byla výsledek kompromisu: prof. Rostohar usiloval původně o to, aby k Psychologickému ústavu přiléhala nekrytá terasa vhodná k experimentování pod širou oblohou, ale stavební správa z technických důvodů na to nepřistoupila a jako konečné řešení vyšla z toho polostropní okna, s nimiž bylo mnoho nesnází (podle záznamu z r. 1947).

V r. 1946 byla zřízena v ústavu mechanická dílna, která sloužila v prvních letech opravě starých přístrojů poškozených za války, jejich přípravě pro praktikum a hlavně jejich údržbě a podle návrhů Rostoharových a Chmelarových vybavovala psychologickou laboratoř řadou nových přístrojů a pomůcek k řešení rozmanitých problémů (56).

Česká psychologie neměla do té doby vlastní odborné tiskové forum, chyběl jí časopis, který by publikoval výsledky psychologických bádání a Rostohar nechtěl být v tomto ohledu odkázán na pražský filozofický časopis "Česká mysl", který byl z ruky a dával přednost tématům filozofickým nebo na příležitostné sborníky, gymnasiální výroční zprávy apod. Byl podnikavý, věděl si rady a dovedl se svým nejbližším okolím pro tuto problematiku vhodně zainteresovat tehdejší brněnské pedagogické organizace (Společnost pedagogického muzea, Společnost pro výzkum dítěte a Českou pedagogickou společnost), jichž nákladem začala vycházet v r. 1935 čtvrtletně v ročním rozsahu 12 tiskových archů "Psychologie", časopis pro teoretickou a užitou psychologii (139). Časopis redigoval Rostohar a v redakčním kruhu byli od 1. čísla mj. V. Chmelař, R. Konečný a Ferd. Kratina, tedy osoby, které stály u začátku psychologie v Brně. Vyšlo celkem 12 ročníků tohoto vědeckého periodika (1935 - 1950) s dočasným dvouletým přerušением ke konci války. Články, otiskované v tomto prvním českém psychologickém časopise ani jeho redigování nebylo pro nedostatek peněžních prostředků honorováno (139).

M. Rostohar byl v roce 1931 jmenován řádným profesorem psychologie na nově zřízené stolici psychologie na filozofické fakultě v Brně, kde byl i pro studijní rok 1934/35 zvolen za děkana. Byl to spiritus agens rozvíjející se psychologické práce v Brně a to nejen na fakultě, ale i v různých pedagogických sdruženích a institucích a je tedy na místě se k němu vrátit a alespoň v průřezu zachytit jeho vědecké názory.

Rostohar opíral svá bádání o experimentální zkoumání, experiment mu byl vším, spekulaci v psychologii zamítal. Je zakladatelem experimentální psychologie u nás a jeho podíl na vymanění psychologie z vlivu

filozofie je nepopíratelný. V psychologii zastával celostní a strukturální hledisko. Pojem celosti má u Rostohara vedle pojmu struktury důležitý význam. Každý psychický jev má svoji strukturu a metodou ke zkoumání psychických struktur je metoda variace: z dané celosti se postupně eliminují jednotlivosti a pozoruje se, jak se projevují strukturující účinky (40). Svá hlediska v tomto ohledu vyložil ve studii "Struktura v duševním životě" (1935) a "Psychické celosti a celostní psychologie" (1937).

V "Experimentálním zkoumání o reprodukci barevných kvalit" (1914) nevidí podstatu reprodukce v pouhém objevení se dřívějšího obsahu ve vědomí, nýbrž ve vztahu obsahu vědomí k jeho dřívějšímu obsahově identickému zážitku. Pokusy zjistil důležitý rozdíl mezi představou barvy a vědomostí o barvě potud, že doba vědomosti barvy je vesměs delší než trvání představy o ní. Pokusná osoba nedokázala reprodukovat červenou barvu, kterou vnímala před měsícem a půl, ale poznala ji hned mezi 12 různými odstíny červené barvy. Vědomost o barvě a představa barvy jsou dva různé psychické procesy, které mají různé trvání.

Problémům představy věnoval dvě významné studie "Vývoj zrakové představy z původního dojmu" a "O psychologickém pojetí představy" (1937) a z obsáhlého materiálu vyvozuje, že vývoj představy má nejen určité typické formy, ale i své fáze. Představa není rozhodně po prvním nazírání hotova, tvoří se produktivní činností útvarnou. Představa není kopie vjemu. Při formování představy nezáleží tak na době vnímání, jako spíše na způsobu vnímání: při aktivním vnímání se vyvíjí představa, v dalším se postupně rozpadá a nabývá tvarů, které se shodují s některým z předchozích vývojových stupňů.

Ve studii "O psychologické pojetí představy" (1937) zamítá Rostohar všechny dosavadní koncepce, ježto nevyhovují klasifikačním kritériím psychologie. Odlišuje přesně představy od vjemů, vzpomínky, pojmu, myšlení a souzení a vytýká, že při představě si uvědomujeme jakost bez vztahu k předmětu. Při vjemu červené barvy si uvědomujeme nejen červenost (kvalitu), ale i skutečnost barvy. Při představě červené barvy si uvědomujeme nejen červenost (kvalitu), ale i skutečnost barvy. Při představě červené barvy si uvědomujeme pouze kvalitu (červenost), nikoliv také realitu barvy, tedy beze vztahu k předmětu. Realita představovaného se netýká představování, nýbrž poznávací stránky předmětu.

Je-li představa vybavený vjem, nelze ji směřovat se vzpomínkou nebo reprodukcí. Představovat si něco je něco jiného než vzpomínat na něco. Vodníka si můžeme představovat, ale nemůžeme na něj vzpomínat, poněvadž víme, že neexistuje a nemůžeme na něj vzpomínat jako na minulou zkušenost. Vzpomínkou si uvědomujeme dřívější zážitek, který si tím zpřítomňujeme.

Problematikou vzniku a vývoje pojmu se zabýval Rostohar řadou promyšlených experimentů ve studiích "Jak se vyvíjí u dětí konkrétní pojem předmětu (1931) a "Vývoj obecných pojmů u dítěte" (1931). Konkrétní pojem vyrůstá u dítěte z jeho vzpomínek na nazíraný předmět: stejné znaky předmět charakterizující se upevní, znaky odlišné ustoupí do pozadí. Stejně upevněné znaky se stávají modifikačními znaky a jsou prvním obsahem konkrétního pojmu. Problematiku vývoje konkrétního pojmu zjišťoval Rostohar pokusy, v nichž děti 4 - 12 leté měly poznat totožnost předmětu, která se uvědomuje konkrétním pojmem. Druhové pojmy u dětí předškolního věku se nevyvíjí abstrakcí, nýbrž diferenciací. Např.

4 leté dítě zahrnuje pod pojem motýla i kolibříka, prostě všechno, co má křídla a teprve v další zkušenosti sezná, že pták má i zobák a tak vznikají dětské pojmy.

Experimentální studie "Dětská obrazivost a její vývoj" (1938) vznikla z řady pokusů, v nichž dal dětem i dospělým pozorovat více obrázků, které představovaly vymyšlený předmět (psa s hlavou černocho, černošskou postavu s lukem a šípem v rukách, s psí hlavou na krku apod.). Pokusné osoby měly povědět, co na fantastickém obrázku vidí. Musely si vypomoci obrazivostí, aby se dopracovaly náležitého pojmu. Odpovědi u dětí 4 - 12 letých vycházely skoro zcela z minulé zkušenosti, dotvrzující tím, že obrazivost u nich je deficitní. Teprve v předpubertní době a potom se obrazotvorná funkce objevuje v plném rozsahu. Vývoj obrazivosti probíhá ve třech stádiích:

- v 1. stadiu si dětská obrazivost vypomáhá nápodobou svých empirických pojmů (pojem půl člověka a půl psa je nápodobou zkušenostního pojmu netopýr),
- ve 2. stadiu se vymyšlený obraz vystihuje pojmy z podobných již známých vymyšlených situací (pes převlečený za černocho, černocho přestrojený za psa),
- ve 3. stadiu se obrazivost projevuje obrazotvornými pojmy (např. psí tělo s lidskou hlavou symbolizuje otroka apod.).

Problematice myšlení věnoval Rostohar publikace "Teorie hypotetického soudu" (1910), "O formaci soudů" (1912), "O struktuře větných významů" (1936) a přednášky z obecné psychologie. Rozlišuje myšlenky jednoduché a složité, které záleží v celosti alespoň dvou myšlenek. Podle jeho názoru platnost je intencionální (zaměřenostní) moment každého aktu myšlení. Představy,

city, pudové zážitky nepovažuje za myšlenky, poněvadž jim schází moment platnosti. Ale cílem vzpomínky a pojmů je platnost a proto je pokládá za zvláštní druh myšlenek (40).

Nominativ jako jmenovací pád (lat. nominare - jmenovat) je větou nejjednoduššího tvaru, v níž skutečnost nebo osobu jmenujeme. Větný podmět nemusí podle Rostohara být vždy vyjádřen v 1. pádě. Může být i v 7. pádě (jmění nastrádané otcem), ale též v 2. pádě (vody ubývá) a v 3. pádě (lakomému není nikdy dost) nebo ve 4. pádě (mrzí mne). Rostohar to odůvodňuje tím, že je rozpor mezi hlediskem gramatickým a hlediskem psychologickým, přirozený řád myšlení je jiný než umělý řád logiky ("Význam pádů z hlediska psychologického" (1942)).

Rostohar zkoumal problematiku oscilace a trvání pozornosti a za tím účelem zkonstruoval oscilátor a trvání pozornosti zkoumal zvláštním přístrojem (filmovou páskou zjišťoval trvání pozornosti na postupných zrakových podnětech). Dítě předškolního věku je s to se koncentrovat na týž předmět jen na dobu 3 - 5 minut, intervence vůle je tu menší než u dospělého. Pozornost nepovažuje za zvláštní funkci, nýbrž za celistvý výkon několika psychických funkcí, jak vyplývá z jeho prací "Psychologický profil žáka elementární třídy" (1933).

Ve "Studiích z vývojové psychologie" (1928) odmítá biologické pojmy a studium psychického vývoje staví důsledně na bázi soustavného experimentálního pozorování. V psychickém vývoji rozlišuje dvě typické formy: vznik útvarů a jejich přetváření zdokonalováním nebo přizpůsobováním daných podmínek. Vznikání trvá delší dobu. Princip celosti aplikuje i na podmínky, které se projevují ve zcela určité psychické

celistvosti a z podmínek se vyvíjejí psychické útvary. Charakteristickými znaky psychického vývoje je vznik z počátečního stavu, přibývání nových vlastností z vnitřních příčin a vnějších podmínek a kontinuita vědomí (40).

Ve studii "O předměte psychologie" (1938) zahrnuje do zkoumání jevy, které subjekt sám zažívá a které, jsouce závislé na subjektu, mohou být zkoumány jen introspekci. Je si ovšem vědom toho, že introspektivní zkoumání nezaručuje objektivnost psychologických poznatků. Hlavním instrumentem vědecké psychologie je psychologický experiment a cílem je mu empirická psychologie, oproštěná od metafyzických spekulací, respektující vývojové hledisko a zamítající redukci psychických jevů na elementy.

Poměrem psychologie a sociologie se zabývá ve studii "Psychologie a sociologie" (1938), sociologii považuje za zvláštní vědu a psychosociální jsou projevy jednotlivců, jimiž se vyžívají v kolektivu, do něhož jsou večleněni a jež vznikají na základě psychického kontaktu. Za předmět sociologie považuje zvláštní vztahy, jež jsou mezi jevy sociálně psychickými a jevy fyzickými (např. právní nebo politická struktura je podmíněna hmotnou základnou, čímž se Rostohar blíží marxistickému pojetí) a to je oblast, kterou nelze zkoumat psychologickými metodami, čili je to oblast studia sociologie.

Práce "O studiu psychologie jako základu vědecké pedagogiky" (1929) vytyčuje předmět pedopsychologie a její poměr k pedagogice. Pedopsychologie studuje povahu psychických funkcí dítěte a zákonitosti jejich činnosti a poskytuje vědecký základ, na němž pedagogika buduje svoji nadstavbu. Pedopsychologie není s to nahradit pedagogiku, ale každý pedagog by se měl sezná-

mit s poznatky pedopsychologie. Pedagogika jako praktická věda musí pracovat na základě dokonalé znalosti dětského duševna.

V letech 1930/31 zasáhl Rostohar do sporu o metodu čtení mezi zastánci metody globální a metody syntetické. Výsledky svého několikaletého bádání shrnul do knihy "psychologické základy počátečního čtení a praktickým návodem ke čtení" (1934). První podmínka je znalost písmen, poněvadž každé čtení vychází ze zrakového vjemu písmen a slov. Vjemová funkce dítěte není s to se vypořádat se složitějšími tvary písmen tak pohotově jako dospělý. Také vybavovací či-li vzpomínková funkce dítěte není tak výkonná jako u dospělého. Globální metody vycházejí z předpokladu, že dítě si všímá spíše celku než jednotlivostí, ale to je omyl. Je pravda, že dítě si v určitých případech všímá spíše obrysu než jednotlivých vlastností předmětu, ale to neznamena, že vidí nejprve celek, ježto i obrys je částí celku. Není ani správné začínat při čtení izolovanou hláskou nebo izolovaným písmenem. Je třeba začít jednoslabičným slovem, jako např. já, ty, my, vy, při nichž se seznámí žák s dvěma hláskami a každé další slovo obsahuje jen jeden další neznámý prvek. Písmena vesměs tiskací mají být zpočátku různobarevná a většího typu, který se postupně zmenšuje na normální tiskové písmo. Není vhodné alternativně používat různých tvarů písmen. Dítě si modelováním písmen urychleně osvojí správnou jejich představu, proces čtení se zrychlí a správné psaní tvarů písmen dělá rychlé pokroky. Metoda byla vyzkoušena ve školách a osvědčila se.

Podle "Pedopsychologie" (1926) je hra sama o sobě cílem, do hry se pouštíme pro ni samu, pro libost s ní spojenou, kdežto práce je záměrná činnost sledující hodnotný cíl. Hravá činnost dítěte probíhá ve třech vývojových fázích: nejprve si pohrává vlastními orgány,

pak s předměty a konečně s lidmi. Příčinou hravé činnosti je libostní zážitek, který vynáší hra dítěti. Dětské pohádky se odehrávají v rodině, v prostředí dětí nebo v přírodě a hlavní aktéři v nich jsou děti nebo bytosti jim podobné, z dospělých obří, trpaslíci a jiné zázračné osoby. Postavy jsou schématické v soulase se schématičností dětských pojmů. Zvířata jsou oblíbenou akvizicí pohádek, dítě je pojímá antropomorfně, jedná s nimi jako s lidmi. Asi v 9. - 10. roce se objevuje záliba pro dobrodružné povídky, které v pubertě vystřídají romány s erotickými motivy.

Rostohar neviděl v testu vhodnou metodu pro psychologický výzkum a ani dotazníků nepoužíval, máje k nim kritické výhrady. Psychologický experiment navozující psychický jev je nejsprávnější metoda psychologického bádání: může být opakován, modifikován a je-li správně volen, dává spolehlivé výsledky. Proto experimentální metodě je třeba věnovat pečlivou pozornost, fakta lze získat jen správnou metodou (39).

Poslední zdejší a nejrozsáhlejší dílo Rostoharovo je "Psychologie jako věda o subjektivní skutečnosti" (1950), subjektivní proto, že se zabývá jevy, které subjekt prožívá. Proto psychologie musí vycházet ze sebe-pozorování, jehož výsledky nutno ověřovat na poznatcích dalších pozorovatelů, aby jim bylo lze přiznat obecnou platnost. Dále pojednává o předmětu psychologie, o pocitech, tj. o počitcích a vjemech, o psychických celostech, vzpomínkách, pojmech, o myšlení, představách a fantazii. Hlásí se tu znovu k celostní psychologii, ježto psychické jevy lze pochopit jen z jejich celostních podmínek. Analýza není hlavním nástrojem vědecké psychologie, jen pomůckou její celostní metody. V psychickém dění nutno respektovat vývojové procesy a snažit se odhalit jejich zákony (40).

Rostohar se hlásí k celostní psychologii, ale nikoliv bez výhrad, např. považuje její tezi o obecné platnosti dominance celku (celek a celostní vlastnosti převládají nad částmi) za výmysl, protože např. geometricko-optické klamy svědčí o tom, že dominance celku nad dílčími složkami není dána. V koncepci celostní psychologie jde svou cestou, nepřikládě se ani k lipské ani k berlínské škole, třebaže berlínská mu byla bližší. Pro nás je po Purkyňovi zakladatelem české experimentální psychologie, již dal první český experimentální psychologický ústav, zastánce empirické psychologie prosté metafyzických hledisek a úspěšný a kritický badatel v celostní psychologii.

Rostohar po příchodu do Brna se zapojil do Společnosti pro výzkum dítěte, která sdružovala odborníky různých zaměření, zabývajícími se dítětem jako lékaře, pedagogy, sociology, sociální pracovníky a psychology. Společnost pořádala pravidelné sjezdy, na jichž programu byly otázky spojené s tělesným, duševním, sociálním a mravním vývojem dítěte a mládeže. První sjezd Společnosti se konal v Brně v r. 1922 za předsednictví prof. Edvarda Babáka. Druhého sjezdu rovněž v Brně v r. 1925 se účastnil Rostohar jako jeho místopředseda a přednesl na něm referát "O metodách psychologického výzkumu dítěte". Na třetím sjezdu v r. 1926 v Praze měl referát o výsledcích svého výzkumu o vývoji dětských představ. Na čtvrtém sjezdu v Bratislavě v r. 1930 přednesl dokonce čtyři referáty. Pátému sjezdu v roce 1933 v Brně předsedal a tento sjezd se konal z jeho podnětu jako I. všeslovanský za účasti i polských a jugoslávských psychologů s jeho referátem "Psychologický profil dítěte elementární třídy (39)". Další sjezd - II. všeslovanský - se konal v r. 1937 v Lublani pod jeho předsednictvím za účasti delegací z Československa (Rostohar, Chmelař, Kratina, Uher, Havránek, L. Ko-

laříková a řada pedagogů z Moravy a z Bratislavy), Polska, Bulharska a Jugoslávie a Rostohar přednesl na něm referát o výsledcích svého výzkumu dětské obrazivosti (28). V komplexní sjezdové účasti chyběli sovětští vědci a předsednictvo sjezdu plánovalo další sjezd ve Varšavě nebo ještě lépe v Moskvě. Sjezdy přispěly k vzájemnému osobnímu poznání, k posílení slovanské vzájemnosti a k tendenci k odborné spolupráci, jejíž rozvinutí překazila druhá světová válka.

Po uzavření českých vysokých škol za druhé světové války zůstal Rostohar v Brně, pokračoval ve vydávání časopisu "Psychologie", stal se jako pokrokový demokrat a slovanský vlastenec členem podzemního hnutí a pomáhal Jugoslávčům uprchlým z velkoněmecké říše k návratu do vlasti. Když byl udán, hledal záchranu k útěku do Jugoslávie (prošel celým Rakouskem pěšky), kde se zapojil do odbojového hnutí a když tam byl koncem války zatčen, uprchl z vězení, přeplaval Sávu a přidal se k partyzánům, s nimiž bojoval do konce války. Do Brna se vrátil na podzim v r. 1945 (69).

Rostohar přednášel psychologii i na Škole vysokých studií pedagogických v Brně, na Pedagogické akademii v Brně a na Vysoké škole sociální v Brně, kterou spoluzakládal a na níž byl v letech 1948/49 rektorem. Na této vysoké škole skončil u nás učitelskou činnost, když byl dosáhl v r. 1948 sedmdesátin a z filozofické fakulty odešel na odpočinek. Od mládí pokrokový demokrat, inklinující k socialismu, si našel v r. 1948 místo v marxistickém táboře a jeho politická ontogeneze skončila v KSČ (37).

Rostoharovy přednášky byly jasné, mluvil milou češtinou, již se - jak vzpomíná pamětník - vlastní obtížná česká artikulace za celá léta ještě úplně nepřiblížila a přednesené dokládal četnými demonstracemi,

příklady ze života a vzpomínkami z vlastního dětství. Více pokusů bylo v seminářích, tam vznikaly i samostatné práce, které doložené přesným popisem metody a pracovního postupu se dočkaly někdy i publikace v časopisu "Psychologie" (20). Přednášky se konaly tradičně v dlouhé, dosti temné posluchárně č. 4 v přízemí, s okny do Sirotčí (nyní Grohovy) ulice, tam se scházívало, podle vzpomínky pamětníků, 40 - 50 posluchačů, většinou kandidátů z učitelské větve z filozofické a přírodovědecké fakulty a Psychologický ústav byl v 5. poschodí - počítáno ovšem od přízemí - nad fakultou, ve světlých, jasných místnostech. Sem přicházívали opravdoví zájemci o psychologickou vědu, nikoliv jen posluchači přednášek obligatorních pro kolokvium. Na ty poslední byl Rostohar liberální, nějakou tu absenci přehlédl a přece dal test do indexu. Za to těch, kdo se zúplna zapsali psychologii, nebylo mnoho, studijní zájem je sblížil, docházívали do Psychologického ústavu i ve volných chvílích (otevřeno od 8 - 20 hodin mimo neděle a svátky), diskutovali o psychologických problematikách a oddali se bez výhrad vědě bez vyhlídky na existenční životní uplatnění v ní. Bylo možné jen dvouoborové studium psychologie v rámci oboru filozofie a vědecké studium předpokládalo vypracování a obhájení dizertační práce a složení rigorózních zkoušek z oboru psychologie.

Po odchodu do důchodu se Rostohar vrátil do vlasti, v r. 1950 byl jmenován řádným profesorem experimentální psychologie na filozofické fakultě lublaňské univerzity, kde založil Psychologický ústav a působil tam ještě 10 let, přičemž vychoval řadu psychologů pro různá odvětví národního hospodářství, zdravotnictví a kultury. Ani tam nezapřel svou aktivitu, z jeho podnětu byla založena Poradna pro volbu zaměstnání, působil jako člen odborné rady při sekretariátu národní

osvěty v Lublani, řídil jako předseda Sdružení psychologů Jugoslávie a byl i publikačně činný. Za vědeckou a budovatelskou činnost obdržel od presidenta J. B. Tita Řád za zásluhy o národ I. třídy. Zemřel 5. srpna 1966, když se dožil 88 let života naplněného činnorodou prací (69).

Z ryze chronologického hlediska zapadá do tohoto období Rostohar, který v r. 1948 ukončil aktivní činnost na filozofické fakultě odchodem do penze. Proto jsme se s jeho činností vypořádali až do konce a nebudeme se k němu víc vracet, neukáže-li se to ze zvláštního důvodu nutné. Do tohoto období plně zapadá i docent psychologie na brněnské filozofické fakultě PhDr. Ferdinand Kratina, který se nedočkal osvobození, neboť zemřel v prosinci r. 1944.

2.2. Ferdinand Kratina - celostní psycholog

Ferdinand Kratina se narodil 7. května 1885 v Obřanech u Brna, maturoval na gymnasiu v Brně a v letech 1903/1908 absolvoval filozofickou fakultu Karlovy univerzity v Praze, kde studoval moderní filologii a mimo to poslouchal přednášky ze všech filozofických disciplin u profesorů Drtiny, Čády, Krejčího a Hostinského a absolvoval psychologický seminář u profesora Čády. Jeden semestr odposlouchal na mnichovské univerzitě a pro osvojení praktické francouzštiny pobyl půl roku ve Francii. Státní zkoušky z němčiny a francouzštiny se podrobil v r. 1910 a na brněnské univerzitě promoval z oboru psychologie na základě dizertační práce "Problém nevědomého skutečna v psychologii" u prof. Rostohara v r. 1926.

Po dosažení profesorské aproby se zabýval studiem filozofických disciplin, hlavní jeho zájem však platil studiu psychologie a logiky a v oboru psychologie získal důkladnou orientaci ve světové literatuře. V jarních a letních měsících r. 1931 pracoval v Psychologickém ústavu lipské univerzity. V Lidových novinách byl referentem pro literaturu filozofickou a psychologickou (podle žádosti o připuštění k disertaci z 9. 3. 1926).

Ve studii "Eidetická vloha u mládeže" (1930) zkomal Kratina experimentálně eiditismus u mládeže a tím optické paměťové obrazy, které se objevují po nazírání nějakého předmětu a to přímo nebo po delší době, spontánně nebo záměrně a subjektem jsou skutečně viděny při otevřených nebo zavřených očích. Eiditismus není obecnou vlastností dětského nazírání, i když se týká především dětské mentality, nejde však o před

stavu. To, co je u dospělých představou, bývá u dětí viděnou, často jakoby fotografickou kopií skutečnosti. Kratina studoval tuto problematiku u 335 studentů gymnasia v Olomouci, kde učil a zjistil u nich různě modifikované eidetiky v 54,6 % s kulminací kolem 15 let. Rozvoj abstraktního myšlení vede, jak se zdá, k zániku eidetické vloh.

V práci "Studie z tvarové psychologie" (1932) se zabýval psychologickým výzkumem optických tvarů za zeslabených popudových podmínek, který provedl během půlroční studijní dovolené v Psychologickém ústavu lipské univerzity a tématické zaměření jeho práce vzniklo z podnětu ředitele ústavu prof. Felixe Kruegra, nástupce Wundtova. Redukcí popudových podmínek se míní plánovitě zeslabení některého popudového činitele, jako např. krátkodobé expozice, snížená světlost, zmenšená velikost použitím konkávních regulovatelných čoček, indirektní vidění apod. Celá práce je poznamenána hledisky celostní psychologie. Kratina se hlásí k primátu (dominanci) celku, který Rostohar odmítal jako výmysl. Duševní složitost není něco druhotného, odvozeného z počitků, ale prvotní realita se zcela specifickými zákonitostmi, které mají svůj původ v celku a mohou být pochopeny jen z celku. Oproti primátu složek se klade důraz na primát celku.

Studie "Psychoanalýza a dítě" (1938) vyslovuje kritické stanovisko k řadě psychoanalytických tvrzení. Mechanismus potlačující procesy nabývání libosti do nevědomí, jsou-li v rozporu s morálkou, nemá místo u dětí v útlém věku, u nichž není hranice mezi vědomím a nevědomím. Rovněž neuznává kojeneckou sexualitu tvrzenou psychoanalýzou a ani poměr dítěte v útlém věku k matce nemá sexuální povahu. Symbolika dětské fantazie sváděná psychoanalýzou do sexuálního řečiště,

se dá vysvětlit přirozeně nesexuálními hledisky. Také v dětských hrách hledá psychoanalýza neprávem potlačovanou infatilní sexualitu, úlohové hry (např. na vojáky) jsou opravdovou anticipací budoucích výkonů a nelze v nich hledat výraz potlačování sexuálních tendencí.

Ve spisku "Typ a typologie" (1942) určeném pedagogické veřejnosti věnuje autor po všeobecném úvodu zvláštní pozornost Kretschmerově typologii, jejíž základní linii tělesných a duševních souvislostí považuje za prokázanou a mimo to je aplikovatelná i u dětí. Kretschmerova typologická soustava se mu jeví jako vůbec nejvíce podložená experimentálními pracemi z různých oblastí psychologického bádání a Kretschmerovy typy vykazují na poli pedagogické praxe zjištěné výsledky.

Studie "Celostní hledisko v psychologii myšlení a chtění" (1935) zdůrazňuje, že pro celostně orientovanou psychologii jsou teoretickým východiskem, nikoliv fiktivní elementy, ale celistvost duševních jevů. Elementová psychologie viděla v duševních jevech svou povahou složitých pouhé součty jednotlivých obsahů, celostní psychologie vidí v nich celky, jež jsou více a něčím jiným než součtem složek, duševní složitost má svůj původ v celku a může být vysvětlena jen z celku, nikoliv ze složek. Primát patří celku a nikoliv složkám. Výkladový postup směřuje od shora dolů (od celku k částem) a nikoliv naopak. To jsou základní hlediska celostní víry Kratinovy obsažené v této studii.

V "Psychologii" (1947) vyšlé posmrtně, vyložil Kratina souhrn svých psychologických názorů. První část pojednává o teoretických základech psychologie, o psychologických metodách, směrech v psychologii a člení psychologii na jednotlivá odvětví. V druhé

části jsou uvedeny nejdůležitější poznatky z obecné psychologie, z psychologie práce, typologie a z psychologie dětství a mládí. Autor vychází i v této práci důsledně z hledisek celostní a tvarové psychologie.

Ve spisku "Osobnost" (1944) je Kratinovi východiskem konstituční základna tělesně duševní. Vlohy jsou vrozené vývojové možnosti směřující k určitému cíli, na jejichž rozvíjení působí prostředí. Z vloh vyrůstají vlastnosti a z duševních vlastností usuzujeme na vlohy. Lidská duševní konstituce je složitá a její dílčí složky jsou temperament, inteligence, vůle, pudy atd. Osobnost se vyvíjí a vývoj je reakcí vloh na vývojové podněty. Osobnost lze zahrnout pod typ a jednotlivé typy přecházejí do sebe řadou nenáhlých přechodů. Jsou jen dva základní odlišné typy, ať vycházíme z kterékoliv typologie: typ A) cyklothymní, extravertovaný, s plynulými obsahy, fuzionující a typ B) schizothymní, introvertovaný, s pevnými obsahy, sejunktivní.

Ve studii "Počátky dětské řeči z hlediska celostní psychologie" vychází Kratina z dětského broukání, tj. různě artikulovaných zvuků vyúsťujících v broukaivé monology, které nelze pokládat za řeč. Pak nastává rozumění slyšeným slovům nikoliv ve smyslu obsahovém, nýbrž jen nediferencovaný akustický dojem navozující citovou reakci. Další vývoj vede k prvním slovům smysluplně vysloveným, které nemají ještě jmenovací funkci, ale vyjadřují dětské city a přání. Jmenovací funkce slov se objevuje později: slova se stávají znaky věcí a dochází k neúnavnému dotazování. Hlavním faktorem je tu nápodoba, zprvu zkomolená v důsledku nediferencovaného vnímání i necvičeného mluvního ústrojí.

Práce "Adlerova individuální psychologie a její vztah k vychovatelství" vidí těžiště Adlerova učení

v oblasti nápravné pedagogiky: individuální psychologie se snaží pacienta, který se dal chybným životním směrem, od něho odvést a přivést na správnou životní linii a to cestou sociálního přizpůsobení. Jak se to má stát, však autor neříká.

Studie "K psychologii pracovní křivky" vychází z Kraepelinovy sčítací zkoušky, jejíž výsledky se graficky znázorňují tak, že na svislé ose se vyznačují počty realizovaných sčítání a na vodorovné ose třímínutové časové úseky a spojení takto získaných bodů dává pracovní křivku výkonu, z níž se dá vyčíst průběh rychlosti sčítání, trvání jednotlivého sčítání a kvalita sčítání. Jde tu o dlouhodobé sčítání, které má charakter umělé práce. Na křivce je patrné kolísání výkonu. Práci tu chápe Kratina jako funkci úmyslné pozornosti a především vůle. Tento experiment může posloužit k posouzení vlastnosti osobnosti a ježto jde o postižení volního aspektu, je podle Kratiny testem charakterologickým.

Kratina požádal původně o habilitaci na bratislavské univerzitě a jako habilitační spis předložil svoji práci "Eidetická vloha u mládeže". Tamní habilitační komise se pozastavila nad jeho odbornou publicistikou, která byla více zaměřena na denní tisk než na tisk odborný, jeho publikační aktivita se jí nezdála dostačující a habilitační práci, i když ji posoudila dosti příznivě, nepřijala. Požádal tedy v r. 1932 o habilitaci na brněnské filozofické fakultě na základě spisu "Studie z tvarové psychologie". Předložený spis byl posouzen kladně, když si byl Rostohar vyžádal posudek bratislavské habilitační komise, uchazeč prošel s úspěchem habilitačním kolokviem a rovněž s úspěchem absolvoval habilitační přednášku před profesorským sbo-

rem filozofické fakulty (viz čj. 849, 1362 a 1662 v jednacím protokole děkanství filozofické fakulty z r. 1932).

Kratina se habilitoval v r. 1933 a v seznamu přednášek pro zimní běh 1934/1935 se objevuje dvouhodinová docentská přednáška Kratinova "Psychologický výzkum vůle". Měl větší sklon k syntetickým pracím než k experimentálnímu bádání a celkem stál stranou budování Psychologického ústavu. Zemřel 14. prosince 1944, podlehnuv srdečnímu záchvatu.

2.3. Budování perzonální základny výuky

Rostohar a Kratina nejsou jediní, kdo v tomto období pracovali v oboru psychologie na brněnské filozofické fakultě. Když Rostohar přišel do Brna v r. 1922, byl jediným vzdělavatelem psychologie na fakultě, kde měl mimo to, jak jsme slyšeli, i úvazek filozofický. Z toho se celkem rychle vyvázal a jako zkušený vysok školský pedagog v nejlepších letech věděl, že se neobejde bez pomocného vědeckého aparátu, který si musí vychovat a hlavně, že perspektivně musí pamatovat i na vědecký dorost. Měl štěstí v tom, že si k němu našel cestu hotový psycholog, mající za sebou i vědeckou přípravu v cizině, PhDr. V. Chmelař, dychtivý po vědecké práci a že i mezi Rostoharovými žáky se objevilo několik slibných talentů, kteří opravňovali k nejlepším nadějím a kteří to dovedli na konec i k učitelským funkcím na fakultě. Jde tu o PhDr. Roberta Konečného a o PhDr. Ludmilu Kolaříkovou. Všichni tito nějak začínali na fakultě v průběhu prvního období, ale těžiště jejich působení leží až v druhém období a proto v prvním období probereme zhruba jejich začátky a v dalším období se pokusíme vysledovat podstatu jejich působení i význam jejich vědecké práce. Tím sice roztrhneme obraz průběhu jejich činnosti, ale v naší práci, která se rozpíná na několik desítek let musíme alespoň trochu dbát periodizačních hledisek, a to, co časově spadá do určitého období, tam také zahrnout.

2.4. Vilém Chmelař - příprava a nástup do učitelské funkce

Po Rostoharovi zaujal důležité místo v naší historii Vilém Chmelař a je tedy třeba se zastavit u jeho osobnosti. Narodil se 19. listopadu 1892 v Podolí, maturoval na gymnáziu v Přerově a na učitelském ústavu v Příboře a na Karlově univerzitě v Praze se věnoval (1920/25) studiu psychologie, filozofie, historie a zeměpisu. V letech 1922/23 pracoval v Psychologickém ústavu lipské univerzity a podnikl studijní cesty do ciziny, aby prohloubil své znalosti experimentálních metod. V r. 1925 byl na Karlově univerzitě v Praze podle řádu slavnostní promoce promován na doktora filozofie.

Zprvu působil jako učitel na různých školách, ježto nebylo volných profesorských míst na středních školách a i když od studijních let inklinoval k vědecké práci, psychologická pracoviště byla tehdy prakticky jen na univerzitách a tam obsazena a tak mohl věnovat vědecké práci zatím jen při učitelském povolání. Od r. 1926 působil nepřetržitě v Brně, vešel ve styk s prof. Rostoharem, vypomáhal mu v psychologických cvičeních v ústavě a stal se později nehonorovaným asistentem na Psychologickém ústavu. Jako takový je uveden v Seznamu přednášek pro zimní semestr 1931/32. Nehonorovaná vědecká pracovní místa byla za první republiky, v období světové hospodářské krize, jejíž reflexy se promítly i do zdejšího národního hospodářství, nežádoucí norma - byli i nehonorovaní vysokoškolští profesoři - která rozhodně nepatří ke chloubě tehdejší doby.

Většina problematik, jimiž se Chmelař ve vědecko-výzkumné práci zabýval, má vztah k praxi, zejména

k vlastní výchovné a vyučovací praxi. Sem patří některé problémy pedagogické psychologie a některé aspekty v péči o zmrzačené, psychologická problematika poradenství ve volbě povolání, otázky vnímání včetně některých hledisek poznávání a představování a otázky optické a akustické pozornosti (16).

Psychické vlastnosti zmrzačeného dítěte mohou vyrůstat z odchylné struktury jeho centrální nervové soustavy a mohou se týkat funkce jeho paměti a pozornosti. Chmelař zjistil experimentálně v ústavu pro zmrzačené v Brně - Králově Poli, kde působil jako odborný učitel a psycholog, ve výkonu optické paměti u 74,3 % žáků hluboký pokles pod průměr a podobně byl podprůměrný i výkon v jejich akustické paměti. Bez pozornosti není úspěch v učení, ale i tu zmrzačené děti dosahovaly jen 36,7 % výkonnosti normálních žáků a ani v jediném případě nedostoupily průměru normálního dítěte a jejich pozornost byla velmi labilní a při malém podnětu zvenčí se odvracela. Chmelař proto organizoval ve třídě občasně závody ve výkonnosti, na nichž děti rády braly účast, i když závody nebyly dotovány odměnou a upínaly k soutěžnímu úkolu lépe pozornost. Vůbec udržení pozornosti se neobešlo bez různých vhodných podnětů, aby její intenzita nešla dolů.

Také výkon ve čtení byl u 70 % žáků podprůměrný a Chmelař zavedl na základě zjištěných nedostatků nápravná opatření k jejich odstranění (nedokonalé ovládnutí výdechu bylo reparováno denními dechovými cvičeními, snížená rozlišovací schopnost ve vnímání podobných tvarů písmen byla eliminována cvičením ve vnímání tvarů apod.). Některé tělesné vady ovlivňovaly nepříznivě pohyby potřebné ke psaní a tu pomáhaly cviky ve psaní. I obrazivost byla ve značném podílu podprůměrná, stejně i průběh senzomotorické reakce, výkony početní atd.

Učitelé se musí přizpůsobit psychice zmrzačeného a volit metody na analýzu duševních vlastností žáka a podle toho modifikovat způsob podávání látky, její výběr i tempo podávání (Psychická struktura dítěte zmrzačeného a její důsledky pro pedagogiku 1927).

Chmelař se zabývá i organizací školy pro zmrzačené a ukazuje, že i poradenství pro volbu povolání je u zmrzačených spojeno s nesnázemi, danými vedle tělesného defektu i psychickým aspektem. Pracovní tempo bývá u některých z nich pomalejší a pracuje-li takový zmrzačený spolu se zdravými a chce-li s nimi držet stejný krok ve výkonnosti, děje se to na újmu jeho zdraví a jeho vnitřní spokojenosti. Vhodné řešení je v práci, kterou vykonávají pouze zmrzačení nebo ve vybrané práci vyhovující jejich tempu. I otázka cviku tu má důležité místo. Každá vloha se dá rozvíjet jen do určité míry, vyšší u nadaných a nižší u méně schopných. Senzomotorické reakce u zmrzačených mají průměrně nižší hodnoty než u normálních. Pro zmrzačeného není vhodné takové zaměstnání, kde pro nedostatek dispozic se nedopracuje potřebné zručnosti (K dnešnímu stanovisku v psychologii a pedagogice zmrzačených 1930).

Psychologii tělesně vadných jsou věnovány i drobnější práce Chmelařovy, z nichž je třeba uvést zejména "Ukázky některých anomálních konfigurací prstů při držení písátka za účelem diagnostickým a nápravně pedagogickým" (1930), "Vliv ozařování X-paprsky na písmo Littleovců" (1930) a "Doba senzomotorické reakce jednoduché a složené u dětí tělesně normálních a abnormálních" (1931), jejichž poznatkový přínos je o to cennější, že se opírají o experimentální výzkum v době, kdy aplikace této metodiky v dané oblasti byla u nás sporadická.

Úkol poraden pro volbu povolání je v tom, aby mla-

dí lidé vycházející ze školy byli připravováni a zařazováni do pracovního procesu podle svých schopností a sklonů a s ohledem na svoji zdravotní situaci. Psychologie zná požadavky na jednotlivá povolání a disponuje metodami ke zjišťování schopností pro ně žádoucích. Ideál Taylorův, zaměřený na zkrácení pracovní doby a zintenzivnění práce je překonán, středem úsilí se musí stát člověk, ne stroj, člověk pracující úspěšně na takové práci, která vyhovuje jeho přirozeným vlastnostem.

Hlavní úkol poradenství je zjistit způsobilost pro povolání po stránce tělesné a duševní vědeckými metodami s vysokým stupněm reliability a v poměrně krátké době, při čemž učiněná zjištění se mají týkat nejen současného stavu, ale mít i prognostickou hodnotu, vycházející ze současného komplexu zjištěných vlastností na základě aplikace ontogenetických zákonů.

Hlavní metodou je tu experiment a záměrné pozorování. Test sám o sobě nestačí, leda na orientaci a pokud jde o testy ověřené praxí, ale tu záleží ještě na správné interpretaci získaného výsledku. Zda se užívané vyšetřovací metody osvědčují, pozná se na tom, jak se vyšetřovanec osvědčí v doporučené praxi.

Zjišťuje se i inteligence vyšetřovance a rovněž jeho manuální zručnost, poněvadž mezi nimi je celkem nízká korelace. Dále se poradenský psycholog zaměřuje na pozorování celkového chování vyšetřovance při pracovních zkouškách (např. navinování, balení, druhování materiálu), jde tu zejména o přístup k práci, jak je při ní pečlivý, jak překonává naskytlé překážky. Samozřejmě jedna zkouška nestačí a je třeba si všímat i osobního tempa vyšetřovaného.

Důležité je i postřehnutí charakterových rysů, podmíněné talentem a školením vyšetřovatele, který k tomu používá různě navođených situací a přihlédá i k posudku školy, jako vůbec spolupráce školy s poradnou je nevyhnutelná. A konečně nutno zhodnotit i projevený postoj vyšetřovance ke konkrétnímu povolání, který je často v rozporu s výsledkem šetření.

Důležitý význam má i vyšetření zdravotního stavu mládeže vycházející ze škol, která bývá v dosti značném podílu postižena různými defekty, o nichž sama nic neví a přitom se zajímá o povolání, které může zhoršit její zdravotní stav.

Podle výsledků šetření se doporučí vyšetřovanci vhodné skupiny povolání (např. technického směru) a vyšetřovance je varován před nevhodnými.

Poradny pro volbu povolání pomáhají mladým lidem zvolit si správnou profesionální cestu, což má důležitý význam nejen pro ně, ale i pro národní hospodářství a pro zdraví národa (Poradny pro volbu povolání 1932).

Chmelař si všímá i dotváření schopností a sklonů dětí v době puberty ("Puberta a volba povolání" 1934 a "Matka a dospívající dítě" 1936).

Vnímání tvarů v nepřímém vidění - obraz předmětu nedopadá na foveu centralis - je charakterizováno tím, že ubývá zrakové ostrosti směrem na periferii sítnice a rovněž čivost periferijní sítnice na barvy je pozměněna a v nejkrajnějším pásmu omezena na neutrální barvy. Indirektní vidění podmiňuje rychlou a správnou orientaci v prostoru, rychlé čtení, přesné provádění pracovních úkonů a je třeba znát jeho zákonitosti.

Ke studiu indirektního vidění zvolil badatel černé

plošné kruhové segmenty, jichž obrysy tvoří přímky, křivka a úhel, a dále úhly s černými rameny, obojí na bílém podkladě. Ke studiu vnímání v indirektním vidění použil kampimetrického zařízení, tj. plošné čtvercové pole z tuhého papíru o straně 240 cm, aby bylo zamezeno vnímání okolních předmětů. Pozorování se děla monokulárně jen pravým okem v primárním postavení, tj. až pozorovatel správně fixoval znatelně vykreslený čtvereček na roh postavený jako fixační bod uprostřed pole. Po absolvovaném pozorování nakreslily p. o. vnímané tvary libovolně dlouho a vícekrát pozorované.

Na základě analýzy získaných výsledků pozorování určil Chmelař šest retinálních pásem, z nichž každé vykazuje několik typických znaků pro ně příznačných.

V prvním pásmu - nejkrajnějším - je nemožné rozlišit části tvarů ani určovat velikost. Pozorovatel tu vidí pouze šedou nebo černou neurčitou skvrnu. V druhém pásmu - o něco blíže k foveji - lze rozpoznat rozdíly velikosti, neurčitá skvrna nabývá určitější formy. V třetím pásmu se vyhraňují obrysy, ale mají okrouhlé nebo eliptické formy. V čtvrtém pásmu se objevují některé části tvaru. Tato čtyři pásma zaujímají zhruba vnější polovinu periferní retiny. V pátém pásmu lze pozorovat různě modifikovaný tvar a lze soudit na velikost úhlu. Hranice pátého pásma není kružnice, nýbrž nepravidelná křivka a šesté pásmo pokrývá oblast asi v rozsahu 10° od fovey centralis a formy tvaru se tu vnímají celkem pravidelně.

Čím více se obraz předmětu na sítnici přesunuje z jejího okraje do středu, tím více nabývá na určitějším tvaru, ale ne stejnoměrně, některé části jsou vnímány zřetelněji, jiné méně zřetelně. Pouze obraz dopadající na foveu centrální, tedy viděný direktně, je vnímán jako normální.

V indirektním vidění u úhlu s rameny spatřovaly p. o. často zdvojené rameno nebo obě ramena zdvojená nebo i ztrojená. Je-li tu objektivní podklad, tj. na podnětu jsou ramena nakreslena dvojitě, obraz dopadající na sítnici je dvojitý a mluvíme tu o diplopii, tj. o dvojitém vidění. Pseudodiplopie čili nepravá diplopie, resp. pseudopolyopie (nepravé zvícenásobení) je tu tehdy, když na optickém podnětu je úhel s rameny nakreslen jednoduše, tedy nezdvojeně a pokusná osoba jej vidí, příp. jen jedno jeho rameno dvojitě nebo trojitě. Monokulární pseudodiplopii a pseudopolyopii vysvětluje Chmelař přesvědčivě fyzikálními důvody.

Horizontální, vertikální a šikmé přímky s dopadem jejich obrazu na vnitřní polovinu periferní sítnice nejeví se pozorovateli jako přímé, ale konkávně zakřivené ke středu vidění, ale někdy i konvexně, jsou-li části komplexně vnímaného tvaru a rovněž koncentrace pozornosti má vliv na způsob zakřivení.

Složité kusovité (torzovité) tvary, představující nepravidelné obrazce a skládající se z nespojených a různě dlouhých čárek a teček se vnímají nesnadno a nesnadno poznávají v indirektním vidění. Barevné tvary jsou v indirektním vidění vnímány nezřetelněji a nesnadněji než tvary černé.

Vnímání koule, kužele, hranolu a jehlanu během jejich posouvání od nejzazší periferie k centru zorného pole ukázalo, že třetí dimenzi lze vnímat unokulárně pouze několik stupňů od fovey centralis, jinak jsou tělesa vnímána plošně a na nejzazší periferii se jeví jako něco světlého (bíle natřená tělesa na černém pozadí) (Vnímání tvarů v indirektním vidění 1938).

Mnohé obrázky ve vědeckých knihách a učebnicích nesplňují požadavek po stejnosti nebo alespoň podobnosti zobrazeného předmětu s originálem. Chmelař si položil otázku, zda některé obrázky v našich učebnicích pro základní a střední školy obsahují typické poznávací a diferenciatní znaky zobrazených předmětů tak, aby je byli s to poznat jedinci, jimž je předmět znám a dále, aby ti, kteří mají teprve poznat dosud neznámý předmět, se seznámili s jeho typickými a rozlišovacími znaky. Poznání předmětů je podmíněno přítomností minima typických znaků, jinak vede vjem k vybavení pojmů různých předmětů.

Chmelař vybral z různých učebnic celkem 10 obrázků z říše živočišné a rostlinné a předložil je k identifikaci celkem 193 osobám tak, aby po libovolně dlouhém nazírání vyjevily, co zobrazený předmět představuje. Experiment prokázal, že bez typických a rozlišovacích znaků nelze poznat správně zobrazený předmět. Typičnost a rozlišovatelnost znaků lze ověřit přezkoušením zobrazených předmětů u dětí různého věku a dospělých (Poznávání zobrazených předmětů 1947).

Rostohar studoval vývoj představ ze statických podnětů (obrázků), Chmelař se věnoval studiu téže problematiky na bázi optických dynamických podnětů jednak bez jednotící myšlenky a jednak spojených takovou myšlenkou. Pro výzkum vývoje představy děje z optických dojmů bez jednotící myšlenky zvolil jednoduchá a zcela krátká prostná cvičení, obsahující celkem 12 figur. To byla základní řada pohybů a kromě toho vytvořil dalších pět variant prostných modifikovaných tak, že každá z nich měla 9 stejných figur se základní řadou a 3 odlišné figury, tedy celkem 12 pohybů jako základní řada a všech variant včetně základní řady bylo šest.

Základní řadu předvedl experimentátor každé p. o.

zvláště a ta je opakovala. Potom 6 hochů předvedlo pokusným osobám všech šest variant ve stanoveném pořadí, jednu po druhé a úkolem pokusné osoby bylo poznat mezi nimi základní řadu. Ztroskotala-li, experiment se opakoval od samého počátku a to tak dlouho, až základní řadu poznala.

Vývoj představy z optických dynamických sukcesivních podnětů s jednotící myšlenkou studoval Chmelař metodou filmového promítání kresleného filmu "Dobrodružství dřevěného panáčka" s jednou hlavní osobou, jehož děj rozložil v jednotlivé scény a zjišťoval, kolik scén a jak si jednotlivé p. o. představovaly po prvním, druhém a třetím nazírání, dále nebyl film exponován, ježto tato metoda není způsobilá pro přesné kvantitativní hodnocení vývoje struktury představy.

Série pokusů dala tyto výsledky:

- u děje bez jednotící myšlenky: po jediném nazírání je představa málo vyvinuta, k adekvátnímu vývoji představy je tu třeba více nazírání a to u různých jedinců nestejný počet, v představě se vytváří nejprve začátek, pak většinou konec a naposled střední část děje,
- u děje s jednotící myšlenkou: počet představ ze souvislého děje je po prvním předvedení mnohem větší, než z děje nesouvislého, nejprve nastává soustředění na vůdčí motivy děje a na dynamické detaily, statické detaily ustupují do pozadí. Formaci celostní představy děje napomáhá vnitřní souvislost jeho části.

Pro pedagogickou praxi to znamená, že se lépe pamatuje učivo podávané v dějových celcích a snáze se vytvářejí představy s dynamickým obsahem (Vývoj představy děje z optických dojmů (1938)).

Pro studium trvání aktivní optické pozornosti u dě-

tí a starších exponoval Chmelař po 60 minut sukcesivně bezesmyslné slabiky ve stejném čase pro všechny p. o., jichž úkolem bylo nahlas přečíst v okénku přístroje exponovanou slabiku un, prezentovanou s další řadou bezesmyslných dvoupísmenkových slabik.

Výsledkem experimentu je zjištění, že se stoupajícím věkem se zkracuje doba odklonu pozornosti a tedy prodlužuje doba trvání aktivní optické pozornosti. Doby trvání aktivní optické pozornosti jsou nestejně dlouhé podle typů, jichž badatel určil celkem pět. U dospělých byla zjištěna značná stabilita výkonu a 43 % z nich nevykázalo za 60 minut žádný odklon pozornosti delší, než byl interval mezi exponovanými optickými stimuly. Výsledky zkoumání pozornosti u 12 - 13letých studentů střední školy nasvědčují, že korelace mezi nadáním a pozorností se neprojevila.

Dívky vykazují lepší výsledky v trvání aktivní optické pozornosti než hoši, i když u obou vývoj pozornosti je celkem shodný (Vývoj trvání aktivní optické pozornosti dětí 6 - 11 letých a u dětí 12 letých a starších 1935 a 1937).

Chmelař studoval typické formy volních kresebných pohybů v různých podmínkách, tj. v různém dětském věku a při aplikaci různých tvarů. V první fázi jde o čmáranice, které nezobrazují úmyslně nějaký určitý předmět. Motivem této kresebné činnosti je libý zážitek z kresebného pohybu. Druhou fází charakterizuje množství krátkých nespojitých pohybů a ani tu se nezobrazuje nějaký předmět. Utváření nápodobných kresebných pohybových forem studoval Chmelař tím, že předkreslil p. o. vertikály a horizontály a p. o. vykonávala nápodobivé pohyby a to celkem s úspěchem na důkaz, že dítě ve věku tří let dokáže napodobit vodorovnou nebo svislou úsečku. Pohybové volní struktury mají význam pro psaní,

kreslení a vůbec pro všechny výrobní pohyby ("Utváření volných kresebných pohybů dítěte v raném věku", 1947 a 1948).

Dlouholeté zapojení do praktické pedagogiky přivedlo Chmelaře k úvahám o psychologických aspektech výchovných a vyučovacích metod, jimiž se zabýval ve velkém počtu článků a stati. Studoval např. pokusně řešení soustředěné duševní činnosti různými sluchovými dojmy (Vliv sluchových dojmů na duševní výkonnost 1935).

Studie "Názory našich dětí o školních trestech a jejich výchovně mravní význam" (1935) pojednává o výchovném významu trestů u dospívající mládeže na základě rozboru výpovědi dětské explorační.

Výsledky vlastních pokusů na reformní škole je doložena práce "Psychologické předpoklady didaktických metod na měšťanské škole" 1936 - 1937.

Problematika indirektního vidění přitahovala Chmelaře od počátku, již v Praze se jí zabýval, studoval ji experimentálně v Lipsku v letech 1922/1923, vrátil se k ní v r. 1937 v Psychologickém ústavu v Brně a výsledkem zkoumání je jeho práce "Vnímání tvarů v indirektním vidění", na jejímž základě se habilitoval pro psychologii v r. 1939. Hned v zimním semestru 1939/1940 se ohlašuje v Seznamu přednášek i přednáška soukromého docenta V. Chmelaře na téma: Základní problémy užití psychologie.

Jeho docentská činnost byla přerušena zavřením českých vysokých škol za okupace. Hned po osvobození Brna se vrací na fakultu a zahajuje činnost na obnově Psychologického ústavu. V r. 1946 byl Chmelař jme-

nován mimořádným profesorem a v r. 1949 řádným profesorem psychologie. Po odchodu profesora Rostohara na podzim r. 1948 se stal Chmelař i šéfem Psychologického ústavu a po odchodu akademika O. Chlupa v r. 1948 do Prahy i vedoucím pedagogického semináře. Tak vznikla v r. 1953 katedra psychologie a pedagogiky, jejíž vedení bylo vloženo do Chmelařových rukou. Ale to už spadá do následujícího období, stejně jako převážné a rozhodující působení Chmelařovo (26).

2.5. Robert Konečný - studie, zájmy a docentura

Další osoba, která má neupiratelné místo v naší historii a počátky jejího působení jsou nějak spjaty s prvním obdobím, je Robert Konečný. Narodil se v Brně 23. dubna 1906, maturoval s vyznamenáním na brněnském klasickém gymnasiu v r. 1925, na filozofické fakultě brněnské univerzity studoval filozofii, češtinu a němčinu a v r. 1929 dosáhl hodnosti doktora filozofie na základě dizertační práce "Julius Zeyer, psychologická analýza na základě snů v životě a díle". Již za studia na univerzitě se stal prvním asistentem - volontérem profesora M. Rostohara v Psychologickém ústavu filozofické fakulty a plnil tuto funkci do r. 1931. V téže době a potom soustředil kolem sebe neformální kroužek vrstevníků, jimž se psychologie stala náplní celoživotního zájmu a práce a kteří jako zakladatelská generace psychologie na Moravě působili k jejímu rozvoji a k jejímu pronikání nejprve do oblasti výchovného a pracovního poradenství.

Rovněž za vysokoškolského studia začal s psychologickým výzkumem dítěte v poradně Společnosti pro výzkum dítěte a péči o dítě a pokračoval v něm i po jeho skončení. Tato poradna, kterou vedl v letech 1927/32, měla funkci nejen diagnostickou, ale i nápravnou a její velká zásluha byla v tom, že provedla revizi pomocných (nyní zvláštních) škol a celou řadu dětí vrátila do normálních škol.

V letech 1930/33 působil jako profesor na reformním reálném gymnasiu v Tišnově, odkud přešel na klasické gymnasium do Brna, kde učil až do r. 1939 a plnil na obou těchto školách i funkci školního psychologa uznávaného úřady. Mimo to přednášel na Pedagogické akademii pokrokového učitelstva moravského a na Škole vysokých

studií pedagogických v Brně a to kapitoly z literární psychologie a psychologie uměleckého díla. V téže době na výzvu Zemské školní rady v Brně vybudoval Studentskou poradnu při Sociální péči o středoškolské studentstvo v Brně a pracoval v ní v letech 1934/1939. Poradna prováděla výzkum, radila v případech neprospěchu, nápadného chování a konfliktů, vybírala žáky pro různé typy škol atd. Její přístup k žákovi byl individuální, jen při větších akcích po hromadném vyšetření přešla na individuální šetření, vycházejíc z vlastního souboru 25 zkoušek. Tímto individuálním přístupem se lišila od psychotechniky.

Jeho zájmy byly multidimenzionální a zasahovaly do rozmanitých oblastí vědy, umění, politiky a kultury. Na půdě vědecké se projevoval v oboru psychologie, filozofie a uměnovědy. Na začátku vědecké práce se zaměřil na problematiku literární psychologie, která jej přitahovala nepochybně i z toho důvodu, že se sám účastnil na literární tvorbě, neboť vydal čtyři básnické sbírky a dvě prozaická díla, z nichž jedno - sbírka povídek "Studnice zapečetěná" - získalo v literární soutěži velkého nakladatelství první cenu.

Jako rozhodný odpůrce fašismu a zejména německého fašismu se hned na počátku okupace zapojil do skupiny odporu, která později přerostla v odbojovou skupinu "Obrana národa" a po jejím vyzrazení byl s celým jejím vedením v listopadu 1939 zatčen gestapem a vězněn až do útěku v dubnu 1945.

Učitelská a badatelská činnost nebyla jedinou náplní života tohoto středoškolského profesora se širokými zájmy a aspiracemi. Všiml si i kulturního a politického dění a reagoval na ně pravidelně v novinách a časopisech (Lidové noviny, Naše doba, Ruch, Čin, Kri-

tický měsíčník aj.), psal recenze o nových publikacích a informoval veřejnost o významných událostech a jubileích z oboru psychologie a filozofie. Jeho aktivita nebyla orientována obsahově monotématicky a rozsahově vycházela z míry obvyklé u vědeckého pracovníka, připravujícího se na vysokoškolské působení (32).

Po osvobození se Konečný habilitoval v r. 1946 na filozofické fakultě v Brně a jeho univerzitní přednášky z prvých let jsou výlučně věnovány tématům filozofickým, takže u toho, kdo se probírá seznamy přednášek na filozofické fakultě z této doby, vzniká dojem, jakoby docent Konečný se odklonil od psychologie k filozofii. V určitém smyslu tomu tak dokonce bylo, když po porážce nacizmu dva vězňové, kteří se vrátili z koncentračního tábora Mauthausen, kde byl brutálně umučen profesor filozofie J. Tvrď, Konečnému a funkcionářům fakulty vyřídili přání zesnulého, aby Konečný přednášel jeho discipliny. Konečný to přijal jako osobní závazek, habilitoval se jako docent filozofie, přednášel úvod do filozofie, logiku a noetiku a vedl filozofický seminář. A teprve po několika letech se vrátil k psychologii, která mu byla přece jenom bližší (38).

V období po válce vyvíjel Konečný velkou aktivitu na poli kultury a umění, zastával četné funkce ve spisovatelských institucích, vedl List sdružení moravských spisovatelů, lektoroval v nakladatelství Zář a Rovnost, redigoval kulturní rubriku deníku Čin, přednášel v rozhlase v různých institucích a na konferencích (32).

Jeho už zmíněná doktorská práce "Julius Zeyer, psychologická analýza na základě snů v životě a v díle" (1936) podává psychologický profil života velkého spisovatele, přispívajíc k objasnění jeho neurózy a jejích typických znaků a byla příznivě ohodnocena i literární kritikou.

Další studie "Literární psychologie a literární mystika" (1935) se vypořádává způsobem Konečnému vlastním s publikací J. V. Sedláka "O díle básnickém", která měla být pokusem o teorii literární vědy a stavěla pojem osobnosti ne na bázi vědecké, ale na bázi romanticko-mystické.

V seminární práci "City a emoce estetické" (1938) načrtává Konečný teoretické přepoklady psychologického výzkumu estetických citů a emocí. Definuje po předchozí analýze jako estetické to, co vyhovuje subjektivnímu požadavku formy ve vztahu k určitému obsahu a co budí estetickou libost. Podstatou estetického prožitku je sympatické pochopení vzájemné vázanosti obsahu a formy. Estetické tedy může být cokoliv, splní-li základní podmínku: vyhovuje-li jeho forma ve vztahu k obsahu. Tu docházíme k pojmu vkus, jehož faktorem je zvyk, ale zvyk není roven vkusu.

Podnětná je psychologická teoretická studie "Subjekt reálný a subjekt mezný" (1949) a velmi hodnotná experimentální monografie "Psychologická analýza individuální a kolektivní práce" (1949).

Ve studii "Subjekt reálný a subjekt mezný" se vyslovuje proti ztotožňování pojmu osobnosti a já. Rozlišováním subjektu reálného, tj. subjektu fyziopsychického vystavovaného vlivu prostředí a subjektu mezního čili potencionálního, reprezentujícího nejzazší meze, které individuum může dosáhnout, rozlišením obou těchto subjektů pochopíme blízké pojmy já a osobnost. Osobnost je ustavičné posouvání hranic subjektu reálného k mezím subjektu mezného, cesta osobnosti je cestou k subjektu meznému, tj. ke svým vlastním hranicím. Dosažení subjektu mezného realizuje harmonickou osobnost.

V monografické práci "Psychologická analýza výsled-

ků individuální a kolektivní práce" zjišťuje Konečný experimentálně na základě vývoje adekvátní představy děje s jednotící myšlenkou z optického názoru výsledky práce individuální, kolektivní a kolektivně individuální, tedy problematiku dosud experimentálně nezpracovanou, leda na poli sociální psychologie, zatímco Konečnému šlo o školskou praxi. Výsledkem pokusů je zjištění, že jak co do produktivity, tak co do výchovného cíle jsou oba postupy kolektivní lepší než postup individuální a postup individuálně kolektivní je lepší než ryze kolektivní.

2.6. Ludmila Kolaříková - první docentka na brněnské univerzitě

Ludmila Kolaříková, narozená 17. prosince 1909 v Drysicích u Vyškova, maturovala v r. 1929 na vyškovském gymnasiu, studovala psychologii, latinu a řečtinu na filozofické fakultě v Brně a v r. 1939 promovala u prof. Rostohara na základě dizertační práce "Prostorové, časové a kauzální soudy u dětí předškolního věku". Už v průběhu vysokoškolského studia byla vědeckou pomocnou silou v Psychologickém ústavu. V letech 1935/1945 byla středoškolskou profesorkou v Brně, ale současně působila jako psycholožka ve Studentské poradně po Robertu Konečném a od r. 1940 jako externí pracovnice Ústavu lidské práce v Praze.

Habilitovala se v r. 1946 pro obor psychologie prací "Aristotelova psychologie ve světle psychologie moderní". Vyrůstala pod vedením prof. Rostohara, jehož osobnost ovlivnila její vědecké začátky, ale syntetizující přístup k řešení vědeckých problémů ji sblížil s docentem Kratinou (77).

Psychologii předškolního a školního věku patřil první vědecký zájem L. Kolaříkové již ke konci studijních let a v její přípravě na dizertační práci: zkoumala relační soudy u dětí předškolního věku, tj. u dětí mateřské školky rozmlouvou s dítětem a tedy na základě dětského projevu.

U relací prostorových vycházela z vjemů, ne od představ a pojmů, ježto dítě má málo zkušeností a nedovede abstrahovat. Základní prostorové určení je "tady" pro objekty blízké a "tam" pro objekty vzdálenější, tedy celkem široké určení a teprve na podrobnější dotazování se odpověď upřesňuje. Když dotazovatelka a dítě se otočily o 180°, zakolísalo dítě v určení pravolevé stra-

ny, třebaže vědělo, kde má pravou a levou ruku, ale nedovedlo to aplikovat na předměty, které byly dříve v jiné relační situaci. Kombinace dvou směrů, např. napravo příč, dělala potíže. Určování prostorového vzta- hu předmětů navzájem (nad, pod apod.) se dařilo dobře.

Formulace časových relací předpokládá zkušenost dítěte, které si musí vpomáhat vzpomínkou. Vycházelo se z běžných denních zážitků dětí, které se dovedly vypořádat s nejjeenoduššími časovými relacemi, ale ještě nepochopily pojem předevcírem a pozítří a vypo- máhaly si všelijak jinak: předevcírem je před tím dnem, co už byl. Určování délky týdne bylo nejisté, 14ti dnů ještě neurčitější a podobně i měsíce, neřku- li roku. Za to v určení dříve a později obstály a rov- něž v relaci, co trvá déle. Šlo tu vesměs o výsledky, které mají význam pro pedagogickou praxi ("Prostorové a časové relační sondy a pojmy u dětí předškolního vě- ku" 1937).

Další výzkum, provedený programovým rozhovorem s dětmi ve věku 4 - 6 let se týkal tvorby kauzálních soudů a vykázal táž pravidla dětského kauzálního myš- lení, jak je vyvodili jiní badatelé ze své výzkumné práce. Na široce koncipované otázky, aby jim děti poro- zuměly, dostávala badatelka odpovědi v nejprostších vě- tách, ale i ve větách časových, příčinných atd., mlad- ší děti se omezily někdy na popisy jevu. Odpovědi by- ly poznamenány vlivy zkušenosti, někdy omezené. Dětský výklad býval účelný nebo příčinný a účelný, byl i vý- klad: abychom to uměli (chodím do školky, abych uměla básničky a písničky) anebo se účelnost podkládá este- ticky (proč rostou kvítečka? - aby svět byl krásnější).

Není podstatného rozdílu mezi myšlením dětí před- školního a školního věku, pro nedostatek zkušeností pro- niká do myšlení egocentrismus, synkretismus a účelové

chápaní. Dítě vykládá jevy jejich deskripcí, analogií, teleologií, temporálním aspektem a konečně i kauzálním nexem ("Kauzalita u dětí předškolního věku", 1938).

V populárně vědecké knížečce "Psychologie dítěte" (1942) určené sociálním pracovnícím sleduje autorka duševní vývoj dítěte předškolního věku: ve stadiu kojení probírá vývoj jeho smyslové činnosti, reakce na lidi, začátky paměti, citů a afektů. Ve stadiu batolete se zabývá jeho chápaním prostoru a času, při tom vychází z předchozího období a podobně rozebírá i vývoj dalšího vnímání a vývoj řeči. Kapitola "Vystihování obrázků" skýtá příležitost k výkladu ontogeneze dětského nazírání a podobně je tomu i v dalších kapitolách. Knížka vykládá přístupně všechno, co sociální pracovnice má o tomto tématu vědět.

Ve studii "Výchova na mateřské škole v duchu nové psychologie" (1946) považuje autorka za důležitý výzkum dětí při hře a rovněž výzkum celostního a vývojového aspektu v psychologii. V habilitační práci "Aristotelova psychologie ve světle psychologie moderní" analyzuje psychologické názory Aristotelovy excerptované z jeho spisů a vyzvedá, co je v nich platné i v nynější době.

2.7. Celkový ráz období - výuka psychologie, orientace
vědecké práce, výtěžek z archivu a tématické
zaměření disertačních prací

Období let 1921/1947 je co do výuky psychologie charakterizováno týmiž rysy jako výuka v jiných vědeckých oborech té doby: výuka byla méně široká a méně intenzivní než dnes. Je to vidno ze seznamu přednášek a každého, kdo se jím obírá, zarazí malý počet týdenních hodin věnovaných kterémukoliv vědnímu oboru. Přednášková činnost se tehdy na vysokých školách omezovala na profesory a docenty a týdenní přednáškové penzum, absolvované přednášejícím ve srovnání s dnešní dobou bylo nepoměrně menší a průměr odpřednášených hodin týdně vysokoškolským učitelem činil pět hodin, k tomu v nejlepším případě celkem čtyři hodiny týdně pro seminář a pro seminář a to bylo vše. Bylo to dokonce zakotveno i v zákoně o organizaci úřadů univerzitních z r. 1873 č. 63 ř. z., který platil i za první republiky (101) a byl zrušen teprve zákonem o vysokých školách č. 58/1950 Sb. z., a tam minimum přednáškového bylo stanoveno pěti týdenními hodinami u profesorů a u soukromých docentů, kteří nepobírali žádný plat, dvěma hodinami. Tím měla být vysokoškolským učitelům umožněna vědecká činnost. Vysoké školy se tehdy považovaly za důležitá místa vědeckého bádání souběžně s Akademii věd, která teprve v naší době získala primární postavení v tomto ohledu. Tak např. prof. Rostohar přednášel v zimním semestru 1927/1928 týdně psychologii experimentální 2 hodiny a psychologii obecnou 3 hodiny a mimo to konal v Psychologickém ústavu cvičení psychologická pro začátečníky 2 hodiny týdně a psychologická cvičení pro pokročilé a samostatné práce rovněž 2 hodiny, a to bylo všechno a v ostatních studijních letech to bylo podobné. A proto podle svědectví L. Kolaříkové

se účastnily těchto přednášek všechny ročníky společně. Podle toho také studium psychologie, živořící na periferii filozofie, jemuž chyběla nutná šíře ve vlastní oblasti a nezbytná nepsychologická základna, vypadalo a posluchači psychologie si museli soukromým studiem doplňovat, co jim neposkytla výuka. Samozřejmě k tomu působila i tehdejší celkem skromná oblast oboru, která ještě neexpandovala do rozvětvené aplikace, jak k tomu došlo později. Byla to prostě norma, přešla z minulosti a nikdo se nad tím nepozastavoval.

Zkoušky byly jenom státní a rigorózní, dílčích zkoušek, nutících k průběžnému studiu nebylo, byla jen kolokvia k osvobození od školného, ta byla výběrová a nenutila posluchače k soustavnému studiu. Zápočty nebyly, zato posluchač byl povinen na začátku a ke konci semestru předložit přednášejícímu index k podpisu v příslušné rubrice - tomu se říkalo testování - a byla-li splněna tato náležitost, platil semestr za absolvovaný. Na některých fakultách opatřoval test u přednášejícího pedel za pětikorunu, takže přednášející posluchače během celého semestru ani neviděl. Tak tomu bylo na fakultách s velkým počtem posluchačů v jednotlivých semestrech, na filozofické fakultě, kde býval menší počet posluchačů a tudíž i kontrola prezence při přednáškách přehlednější, to bylo ukázněnější. Zápis na vysokou školu nepředcházelo přijímací řízení, stačilo předložit maturitní vysvědčení z gymnasia, zjišťující na předtištěném úředním formuláři, že student byl shledán dospělým k návštěvě univerzity a uchazeč byl na základě toho bez jakékoliv další procedury zapsán jako řádný posluchač a nebylo tudíž ani směrných čísel z centra, regulujících přístup k vysokoškolskému studiu, tj. neplatil tzv. numerus clausus. Stinná stránka této liberální praxe byla, že z vysokých škol vycházeli také absolventi, pro něž nebylo v praxi

umístění. Mimo to platila značně široká možnost volby přednášek a z toho všeho vychází, že liberální hleďiska pronikala hluboko do struktury i procesu vyso-koškolského studia a souhrn toho se zahrnoval pod po-jem tzv. akademické svobody. Jejím negativním aspek-tem bylo prodlužování studia, jehož délka nebyla limitována a značná studijní úmrtnost.

Také ve vědecké orientaci platila úplná volnost a traďovaly se různé směry psychologické, jak kdo v nich našel odůvodněné zalíbení (behaviorismus, ce-lostní psychologie, psychoanalýza apod.). Ani výzkum nebyl usměrňován plánem a prováděl se živelně. Psy-chologický ústav filozofické fakulty v Brně usměrňo-val badatelskou činnost ve směru experimentálním a proto psychologové vyšlí z jeho laboratoří se sotva mohli stát vyznavači kdekterého směru psychologické-ho. Ale to bylo usměrňení jen metodologické, které připouštělo variabilitu ve vědecké orientaci, ježto teoretická východiska tím nebyla dotčena (56).

Z "Dějin univerzity v Brně", kolektivní práci, na-psané pod vedením prof. Františka Jordána a vydané v r. 1969 k 50. výročí jejího založení, jsme se o téma-tice, kterou sledujeme, mnoho nedověděli: v publikaci, věnované půl století života druhé české univerzity, se psychologie ke slovu celkem nedostala. Je tam stručná a střízlivě pochvalná zmínka o Psychologickém ústavu a v seznamu profesorů a docentů jsou tam uvedeni i ti, kdo na stolici a potom na katedře psychologie působili jako učitelé a to je všechno a jistě velmi málo. Zato je v Dějinách univerzity potěšitelné sdělení, že archiv filozofické fakulty přežil okupaci celkem v pořádku a proto se naše naděje odnášely k němu. Tyto naděje byly zklamány. Archiv filozofické fakulty je - přesně řečeno - především archivem jejího děkanství a jeho hlavním obsahem jsou písemnosti, které zvenku přišly

na děkanství nebo které na fakultě vznikly a které přes děkanství odešly ven. Jsou zapsány v rozsáhlém jednacím protokolu a k usnadnění hledání v něm slouží rejstříky, které v abecedním sledu zachycují všechnu možnou spisovou problematiku z hlediska osobního i věcného a obsahují odkazy na příslušná jednacích čísla.

Jednacím protokolem prošly také písemnosti, které obsahovaly cenné informace o předmětu našeho zájmu, ale bohužel se nedochovaly. Tak např. ředitel filozofického semináře prof. Rostohar požádal v říjnu r. 1925 ministerstvo školství a národní osvěty o mimořádnou dotaci Kčs 80 000,- na zakoupení vědeckých přístrojů pro experimentální psychologii. Podle jednacímho protokolu byla tato žádost zaslána s doporučením profesorského sboru filozofické fakulty na ministerstvo školství. Požadovaný obnos bylo třeba v žádosti podrobně odůvodnit a kdyby se byl spis zachoval, mohli jsme z něho vyčíst, o jaké přístroje šlo, kdo byl jejich výrobce a proč se prof. Rostohar o jejich získání ucházel. Bohužel spis chybí a chybí tedy i informace o obsahu důležitého úmyslu Rostoharova. Ministerstvo odpovědělo, že o žádosti může být rozhodnuto až počátkem r. 1926, prošli jsme tedy všechnu korespondenci mezi ministerstvem a filozofickou fakultou o dotacích v roce 1926 a bohužel jsme nic nenašli, co by mělo vztah k této Rostoharově žádosti.

Anebo k datu 1. listopadu r. 1926 se dočítáme v jednacím protokole, že prof. Rostohar předkládá zprávu o své činnosti seminární v Psychologickém ústavu za zimní i letní semestr studijního roku 1925/1926, tedy zase slibný materiál pro toho, kdo se zahloubal do minulosti Psychologického ústavu. Spis se zase nezachoval a další naděje padla. Vzhledem k tomu, že jako rok založení Psychologického ústavu se uvádí všeobecně rok 1926, mohl by se někdo pozastavit nad tím,

jak je to možné, že Rostohar mluví o své činnosti v ústavě už v zimním semestru 1925/1926: Rostohar má pravdu, poněvadž ústav byl povolen ministerským rozhodnutím ze dne 25. června 1925, ale všeobecně se považuje za rok založení r. 1926, kdy ústav byl uveden ponejprv v úřeením Seznamu osob a ústavů brněnské univerzity.

Psychologický ústav dostával od ministerstva školství k úhradě opakujících se výdajů dotace a paušály. Dotace byly přiděly ze státního rozpočtu na nákup knih, časopisů, na provozní potřeby (např. na diapozitivy, pokusná zvířata, chemikálie apod.), na nákup přístrojů, vyučovacích pomůcek, na opravu inventáře a byl přísný zákaz přiznané dotace nepřekročovat, zatím co paušály byly účelově vázány, např. paušál cestovní, exkurzní, kancelářský apod. V lednu r. 1926 povolilo ministerstvo školství příplatky k řádným dotacím, určeným různým seminářům a stolicím na filozofické fakultě, a to v různých výších - nejméně dostala stolice hudby a sice Kčs 4 000,- a nejvíce kupodivu Ústav experimentální psychologie, jak se v ministerském rozhodnutí nazývá, a to Kčs 30 000,- a po něm to nejlépe vyšlo slovanskému semináři s Kčs 20 000,- a ministerstvo současně zmocnilo Zemskou správu politickou na Moravě v Brně, aby v mezích uvedených částek uhrazovala účty, jež jí budou v řádné obvyklé úpravě předloženy. Vysvětlení je tu lehce zdůvodnitelné: vysoký příplatek k dotaci byl u Psychologického ústavu určen k úhradě kupní ceny za přístrojové vybavení Rostoharovy laboratoře ve výši Kčs 30 000,- (Rostohar původně požadoval Kčs 35 000,-), jež byly Rostoharovi vyplaceny ve třech splátkách, jak zvýšená dotace byla uvolňována.

V r. 1930 činila řádná dotace Psychologického ústavu Kčs 8 000,- a paušál Kčs 6 000,-; v letech 1931

a 1932 činila řádná dotace po Kčs 12 000,- ale v roce 1933 jen Kčs 9 000,- patrně jako ohlas všeobecné hospodářské krize, kdy se i ve státní správě úporně šetřilo. Po válce v r. 1946 dostal Psychologický ústav z titulu řádné dotace Kčs 20 000,- na vyučovací a vědecké potřeby a dalších Kčs 20 000,- na knihy a časopisy, jak v povolovacím rozhodnutí je tato diferenciacce doslovně uvedena a v r. 1947 dokonce Kčs 30 000,- plus Kčs 20 000,- stejně účelově rozlišených.

Dotace povolovalo ministerstvo školství a uvolňovala je Zemská správa politická v Brně v čtvrtletních podílech a po skončeném roce musely být vyúčtovány. Vyúčtování z Psychologického ústavu šlo úřední cestou na děkanství, bylo zapsáno do jednacího protokolu a posláno na Zemskou správu politickou. Že se z nich žádné nedochovalo, dá se vysvětlit tím, že Psychologický ústav je postupoval děkanství v originále (tj. bez průklepu), průklep založil ve svém spise jako doklad a ježto se archiv Psychologického ústavu nedochoval, přišli jsme o pramen, který by nám řekl, jak bylo s dotací naloženo.

Každý posluchač, který si zapsal cvičení v Psychologickém ústavu, byl podle statutu zavázán zaplatit Kčs 10,- jako laboratorní taxu za semestr. Dělo se tak při zápisu na kvestuře. Rektorát zaslal prof. Rostoharovi v říjnu 1930 seznam posluchačů zapsaných do psychologických cvičení v letním běhu r. 1929/1930 a současně mu hotově odvedl laboratorní taxy v úhrnné výši Kčs 370,-. Zachoval se pouze průklep doprovodného sdělení rektorátu, nikoliv také seznam posluchačů, ale ze sdělení vyplývá, že se do psychologických cvičení v uvedeném běhu přihlásilo 37 posluchačů. Pouze tento jediný poukaz vybraných laboratorních tax pro Psychologický ústav proběhl jednacím protokolem, pou-

kazy za ostatní semestry se děly zřejmě přímo, tedy nikoliv před děkanství a doklad o nich se nezachoval.

Zajímalo nás, kolik posluchačů filozofické fakulty si zapisovalo Rostoharovy přednášky z psychologie a ptali jsme se v univerzitním archivu po statistice. Protože žádná nebyla, pokusili jsme se zjistit toto číslo následujícím způsobem. Před válkou se zapisoval každý semestr zvláště, a to tak, že posluchač opsal ze Seznamu přednášek do indexu ty z nich, které chtěl poslouchat, připojil k nim jméno přednášejícího a v další koloně vyznačil počet týdenních hodin u každé přednášky. Mimo to vyplnil jednolistový tištěný tiskopis formátu A4, který byl v záhlaví označen jako "National" a v němž byly rubriky: jméno a příjmení, místo a datum narození, náboženství a domovská obec, bydliště, národnost atd. a v dolní polovině první stránky a na stránce druhé byly předtištěné rubriky, do nichž napsal přednášky, pro které se byl rozhodl podobně jako před tím do indexu a v poslední rubrice se podepsal. S vyplněným indexem a "Nationalem" zašel na kvesturu, tam předložil obojí, zaplatil školné, pokud od něho nebyl osvobozen - osvobození bylo na základě kolokvijního vysvědčení pravidlem, kvestor odsouhlasil zápisy přednášek v indexu a "Nationalu", dal mu do indexu otisk razítka "Kvestura Masarykovy univerzity v Brně", vyplněný tiskopis "National" si ponechal, index vrátil posluchači a tím byl zápis proveden.

Shromážděné tiskopisy "National" byly po zápisu seřazeny abecedně podle jmen posluchačů a podle fakult a to bez ohledu na semestrovou diferenciaci posluchačů, svázaný a zachovaly se. Vybrali jsme si námátkou svazek týkající se zimního semestru r. 1930/1931, prošli jsme všechny jeho "Nationaly" a zjistili, že Rostoharovu přednášku "Pedopsychologie" v trvání pěti

týdenních hodin si zapsalo celkem 112 posluchačů filozofické fakulty a 23 posluchačů si zapsalo psychologická cvičení. Byli to posluchači různých semestrů a z celkové konstelace všech zapsaných přednášek u zmíněných 112 posluchačů se nešlo vyvodit, zda u nich prevaliduje zájem o psychologii jako hlavní studijní zájem. Byli to většinou posluchači učitelské větve, kteří si zapisovali psychologii povinně. Lze tedy mít za to, že prof. Rostohar nepřednášel psychologii v poloprázdné posluchárně, jak by se to mohlo zdát tomu, kdo něco ví o tehdejší pozici psychologie v systému věd i v praxi života. Zápis do cvičení v Psychologickém ústavu svědčí už o hlubším zájmu o psychologii, ale ani z něho nelze vyvodit jednoznačný závěr. Jisté bylo jen, že stolice psychologie na tehdejší fakultě byla odůvodněna zřeteli výukovými s ohledem na posluchače učitelského směru a samozřejmě i zřeteli vědeckými.

V r. 1933 provedl Nejvyšší účetní a kontrolní úřad dohlídku v Psychologickém ústavu a vytkl mu drobné administrativní nedostatky - inventární seznamy nebyly správně vedeny a proplacené účty nebyly zapsány do záznamů pro vyúčtování dotace.

Rostohar se domáhal opětovaně systemizovaného místa asistenta (v r. 1930 je urgoval) pro Psychologický ústav a když neuspěl, alespoň pomocné vědecké síly, uváděje, že Psychologický ústav potřebuje nutně stálé, do všech problémů psychologických metod zapracované a se všemi psychologickými přístroji dokonale obeznámené vědecké síly: psychologické přístroje mají neobyčejně jemnou a nákladnou konstrukci a nelze si při nich vypomáhat nestálými a nedokonale technicky vzdělanými lidmi.

Jinak prošly jednacím protokolem některé písem-

nosti, které se týkají osobně prof. Rostohara (jeho žádost o zvýšení služného, o započtení docentské a vojenské služby do postupu, o snížení učebního závazku na 3 hodiny týdně), dále docenta Kratiny (o snížení učebního úvazku na střední škole) a prof. Chmelaře (žádost o udělení veniae docendi atd.).

Výtěžek z univerzitního archivu, který mohl podstatně ovlivnit úspěch naší práce, je hubený. Naše tematika nebyla dosud zpracována, je to vděčná tematika a při trochu vyhovující archivní základně mohlo její zpracování vynést na světlo skutečnosti, které dosud nejsou známy. Stalo se tak jen v omezené míře, poněvadž zklamal archiv filozofické fakulty, v němž je jen poskrovnu písemností, majících vztah k Psychologickému ústavu a mimoto mnohé z nich se nedochovaly a archiv Psychologického ústavu - jistě nejdůležitější pramen - chybí vůbec.

V r. 1945 se v teoretické orientaci naší psychologie celkem nic nezměnilo, navazovalo se na předválečný liberalismus, projevující se v tradování různých psychologických směrů. Teprve po únoru r. 1948 zapouští u nás postupně kořeny psychologie, opírající se o učení I. P. Pavlova a vycházející z ideového základu marxismu-leninismu: šlo zejména o marxistické zdůraznění rozhodujícího vlivu společnosti na formování duševního života člověka (56).

Za sledované období od r. 1921 do r. 1947 bylo na stolici psychologie obhájeno celkem 30 dizertačních prací (25), což je pozoruhodný počet, uvážíme-li, že v tomto období jsou i léta okupační, kdy fakulta byla zavřena a že první obhajoba se datuje až z r. 1925, čímž se skutečná délka rezultující období podstatně zkracuje.

Tématickou orientaci těchto disertačních prací zachycuje následující tabulka:

Název	Počet
Obecná a experimentální psychologie	12
Psychologie práce	1
Zdravotnická psychologie	-
Pedagogická a vývojová psychologie	9
Sociální psychologie	1
Různé	7
Celkem	30

Z tabulky je patrné, že přitažlivá témata tohoto období jsou z oblasti obecné a vývojové psychologie, psychologie práce a sociální psychologie se dostaly do finále po jednom tématě a zdravotnická psychologie zůstala vůbec bez zastoupení, zato na ostatní, které se nedají zařadit do zvolené diferenciacce, připadlo poměrně dost témat. Toto rozrůznění nemá absolutní platnost, poněvadž některá témata lze zahrnout do dvou tématických skupin.

Jisté je ovšem, že žadatelé prací mohli do jisté míry ovlivnit výběr disertantů, ale i to nakonec svědčí o celkovém zaměření doby. Je hodné pozoru, že se našlo 30 disertantů, kteří dovedli k úspěšnému konci vysokoškolské studium v oboru, který jim nemohl sám o sobě poskytnout životní uplatnění, pokud nemáme na mysli vědeckou práci v něm, a lze tedy říci, že jejich orientace na psychologii vyrostla z pohnutek, tkvících v samotné psychologické vědě.

3. Přehodnocení orientace na základě marxismu-leninismu,
pozvolný vzestup společenského významu psychologie,
reorganizace vysokoškolského studia a usměrnění
badatelského úsilí

Únorové vítězství pracujícího lidu je počátkem nové epochy v historii státu - vneslo do všech oblastí státního, společenského i soukromého života tolik převratných novot, jako žádná jiná politická událost před tím a zasáhlo ve svých důsledcích pronikavě i do oblasti psychologie.

Po osvobození se pokračovalo v předválečné tradici, tj. struktura vědecké práce, studia a výchovy se nezměnila, tradovaly se různé psychologické směry, jak to dříve bylo obvyklé a tomu učinil konec rok 1948, kdy došlo ke změně teoretických základů psychologie u nás. Psychologie se přimkla k marx-leninskému základu, hledala v zásadnostech poučení u sovětské psychologie a zejména se orientovala na učení velkého fyziologa I. P. Pavlova o vyšší nervové činnosti. Přehodnocení orientace se nestalo skutkem přes noc, trvalo několik let a bylo usnadněno tím, že mohlo čerpat z překladů sovětských autorů (56).

Psychologie se chystala stát významnou společenskou vědou, nejprve se dostalo její pedagogické denominaci rozpracování nejdůležitějších problematik a ostatní psychologická odvětví si počkala u nás na rozvoj ještě několik let. Kritika psychotechniky měla na rozvoj psychologie retardační účín, zato na počátku padesátých let nastoupila psychologie úspěšnou cestu do zdravotnictví.

Počty absolventů psychologie v ČSSR, rezultující

z počtu obhájených diplomových prací na všech katedrách psychologie ve státě, šly v údobí let 1948/1963 pozvolna, ale vytrvale nahoru a dosáhly konečné cifry 364 absolventů. Není to ani zdaleka strmý vývojový trend z let následujících po r. 1963, ale přece jenom svědčí o pomalu stoupajícím významu psychologie v našich poměrech (127).

Zajímavé je tématické rozložení těchto prací v našem období: první místo si ještě obhájila obecná a experimentální psychologie se 108 pracemi (29,67 %), za nimi šla pedagogická a vývojová psychologie se 101 prací (27,74 %), zdravotnická psychologie byla zastoupena 74 pracemi (20,32 %), pak se teprve dostala ke slovu psychologie práce se 60 pracemi (16,48 %) a poslední místo obsadila sociální psychologie s 21 pracemi (5,77 %).

Toto rozložení odpovídá svému období a není obtížné je vysvětlit: první místo, které si přisvojila obecná a experimentální psychologie, je výrazem přežívání minulosti, kdy obecná psychologie byla hlavním představitelem psychologické materie, druhé místo pedagogické psychologie je důsledek její realizované invaze do výchovné oblasti, též důvod platí pro umístění zdravotnické psychologie, která pronikla do praxe života trochu později než její pedagogická kolegyně a proto se musila spokojit umístěním za ní a pro psychologii práce ještě nepřišla její doba. Psychologie práce se umístila až na čtvrtém místě, ještě v její prospěch nezasáhla nová soustava plánovitého řízení národního hospodářství, hodnotící psychologii jako jednu z věd, bez jejíž intervence se nedají řešit problematiky řízení výroby a její racionalizace. Nová soustava řízení podnítila dynamický rozvoj psychologie práce a otevřela jí dokořán brány do podniků, ale to patří už do následujícího období.

Únorové vítězství pracujícího lidu umožnilo pronikavou reformu vysokoškolského studia, jejíž začátky sahají do studijního roku 1948/1949. Šlo při ní o obsah i organizaci studia. Do studijního procesu byl zaveden pevný řád, ukončeno bylo dosud platnému liberalismu a konec byl tzv. akademické svobody. Jako vzor posloužilo studium a organizace sovětských vysokých škol. Aby nedocházelo k nežádoucímu nedokonalování studia, byl stanoven přesný sled přednášek po celou dobu studia, povinný počet týdně odposlouchaných hodin a řada průběžných zkoušek, nutících ke studiu (19).

Nové učební plány reformovaného psychologického studia nebyly rigidní, ale flexibilní, vykazovaly rok od roku různé, obvykle stoupající počty odposlouchaných týdenních hodin a co je ještě zajímavější, i počet přednášených disciplin šel celkem nahoru jako důsledek postupně rostoucího významu psychologie a tedy i stoupajících nároků kladených na absolventy jejího studia. Ukazuje to toto srovnání: počet odpřednášených týdenních hodin v zimním semestru studijního roku 1948/49 šel nahoru až do studijního roku 1959/60 o více než 220 % a pak zaznamenal až do r. 1963 mírně klesající trend. Celkový počet disciplin nutných pro absolutorium psychologie činil ve studijním roce 1948/49 19 a v r. 1963 46. Také počet zkoušek v jednotlivých semestrech nebyl stabilní, nýbrž stále kolísal, ale celkový jejich počet během pětiletého studia psychologie se mnoho neměnil a od studijního roku 1954/55 se ustálil kolem dvaceti (134).

Vedle studia oborů zavádí se povinné studium tzv. společného základu (marxistická filozofie, politická ekonomie, vědecký komunismus, studium cizích jazyků apod.). Byl zrušen systém dvou státních zkoušek a nahrazen systémem zkoušek dílčích zakončených závěreč-

nou zkouškou, jejíž součástí se stala písemná práce diplomová. Čtyřleté studium bylo od studijního roku 1953/1954 prodlouženo na čtyři a půl roku a v následujícím studijním roce na pět let (62).

Již ve studijním roce 1948/1949 byly zformovány tzv. vědecké odbory a koncem roku 1949 přetvořeny v pedagogické komise. V čelo odboru byl postaven vedoucí učitel odboru. Tato organizace studia byla přechodná a na přelomu studijního roku 1950/1951 byly vytvořeny katedry, jsou zakotveny ve vysokoškolském zákoně č. 58/1950 Sb., který je definuje jako organizační jednotky, sdružující učitele téhož vědeckého oboru nebo několika oborů úzce příbuzných. Zřizuje je ministr školství. Výchovnou a vědeckou činnost katedry řídí vedoucí katedry, jež ustanovuje a odvolává ministr školství a vedoucí katedry odpovídá za svoji řídicí činnost děkanovi fakulty (19).

V r. 1953 bylo zrušeno udělování titulu doktor a místo toho se absolventi vysokoškolského studia psychologie označovali jako promovaní psychologové. To se však v naší veřejnosti nevžilo. Zavedena byla vědecká aspirantura jako nový způsob výchovy vědeckého dorostu a s ní také vědecké hodnosti CSc. a DrSc. a jejich udělování řízeno Státní komisí (později Státním výborem) pro vědecké hodnosti. Později byly znovu zavedeny tradiční doktorské tituly (24).

Pro rozvoj oboru psychologie bylo důležité zavedení jednooborového studia psychologie ve studijním roce 1948/1949, studium psychologie bylo konstituováno jako příprava na povolání, a to se přirozeně neobešlo bez reorganizace přednáškové činnosti a zvláště bez nové úpravy její obsahové náplně. Dříve se univerzitní přednášky z psychologie držely jen témat psy-

chologických, a to ve velmi skrovném hodinovém vyjádření v průběhu týdne, jak jsme to viděli v předchozím období, Se zavedením jednooborového studia se rozšířily na základní psychologické obory (obecná a experimentální psychologie, psychologické metody a metodologie, vývojová psychologie aj.) a do studijního plánu byly pojaty v přiměřené míře i přednášky ztzv. širšího společného základu, tj. z některých biologických a lékařských disciplín, statistiky, základů kybernetiky, pedagogiky, logiky aj. Šlo o to, aby posluchač byl celkem obeznámen nejen s celou oblastí psychologie, ale i z ostatních vědních oborů s tím, co pro psychologii a pro pochopení jejich různých problematik má přímý nebo zprostředkovaný význam. Dále se zajišťovala posluchačům IV. a V. ročníku výcviková praxe na různých pracovištích za účelem usnadnění jejich přechodu do praktické práce (130).

Také způsob přijímání na vysoké školy se změnil: byly zavedeny přijímací pohovory a uchazeči o studium přijímání podle schopností a se zřetelem k plánovaným hospodářským, sociálním a kulturním potřebám státu a rovněž se uplatňovalo třídně politické hledisko s cílem zajistit náležitou sociální strukturu posluchačů (24). Péče učitelů o studenty zintenzivněla, studijní kázeň se upevnila, zesílilo odborné a výchovné působení na posluchače.

Jednooborové studium psychologie šlo s jakýmsi předstihem ruku v ruce s jejím úspěšným pronikáním do různých oblastí lidské práce, zajišťujíc mu potřebné počty vzdělaných psychologů a lze tedy toto období u nás označit jako období úspěšné expanze jak na poli pěstování psychologických věd, které v míře nebývalé oproti dřívějšku zintenzivnělo, tak i pokud jde o nástup k široké jejich aplikaci v rozmanitých sektorech praktického života.

Kdežto před válkou se psychologie u nás rozvíjela živelně podle individuálně dílčích zájmů, po válce byl její vývoj sjednocen na základě marx-leninské orientace a postaven do služeb společnosti. Zapojena do plnění státního plánu výzkumu přispívala a přispívá k řešení důležitých celostátních problematik a její výzkumná základna se v nikdy nebývalé míře rozrostla nejen v rámci rozšířeného vysokého školství, ale psychologické bádání se rozvinulo i v resortních vědeckých ústavech, kterých dříve nebylo a hlavně na půdě Čs. akademie věd v Praze a Sloveňská akademie věd v Bratislavě, opírajíc se tam o mohutné ústavy s vybavením na světové úrovni.

3.1. Psychologie na filozofické fakultě v Brně
v letech 1948/1963

Počet zapsaných posluchačů všech ročníků oboru psychologie na filozofické fakultě v Brně v letech 1948/1963 poněkud kolísal, měl mírně vzestupný trend, který ke konci sledovaného období zesílil. Cifry udávají všechny modifikace studia a vývojový trend vyplývá z globálů jednotlivých studijních let seřazených do níže uvedené tabulky, jichž data jsou eximována ze všestranné studie Sedlák - Chalupovy (130).

Počty zapsaných posluchačů v letech 1948/1949 až 1963/1964:

Poř. č.	Studijní rok	n	Poř. č.	Studijní rok	n
1.	1948/49	7	9.	1956/57	24
2.	1949/50	14	10.	1957/58	27
3.	1950/51	16	11.	1958/59	21
4.	1951/52	20	12.	1959/60	19
5.	1952/53	15	13.	1960/61	30
6.	1953/54	20	14.	1961/62	42
7.	1954/55	23	15.	1962/63	57
8.	1955/56	24	16.	1963/64	67

Počty posluchačů z předválečných let a do r. 1948, kteří se specializovali na psychologii, se nedají během jejich studijních let, jak víme, zjistit, poněvadž se ztrácejí v ročních globálech posluchačů učitelské větve a není vůbec kritéria, na jehož základě by se dali odlišit jedni od druhých. To se mohlo ukázat teprve při konci studia, když absolvent předložil diser-

tační práci z oboru psychologie a ta byla schválena a obhájena. Přesto se domníváme, že od osvobození do konce čtyřicátých let se počet posluchačů psychologie pohyboval něco nad úrovní dřívější doby, poněvadž doba následující po okupaci včetně zavření českých vysokých škol se snažila dohnat to, co bylo zmeškáno brutálním zásahem nacistů a vyznačovala se větší aktivitou než dříve. Nasvědčuje tomu i to, že v letech 1945/1950 bylo podáno, schváleno a obhájeno 22 disertačních prací, kdežto od založení univerzity do roku 1939 celkem 24 disertačních prací (25).

Jisté je, že zřízení jednooborového studia samo o sobě nerozšířilo zájem o ně. To je celkem přirozené, ježto tu šlo sice o důležité opatření, ale o opatření interní povahy, které, i kdyby se o něm možní kandidáti studia byli dověděli, sotva by přiklonilo jejich zájem k oboru, o jehož náplni a hlavně možnostech se tím nic nedověděli. Jak jsme už slyšeli, byl přístup k vysokoškolskému studiu regulován směrnými čísly, které stanovilo ministerstvo školství a to nemohlo nerespektovat nově se ozývající potřebu po pomoci psychologie tam, kde její intervence slibovala efektivní výsledky jako např. ve zdravotnictví. Přesto však ministerstvo postupovalo velmi opatrně v tomto ohledu a bylo třeba je někdy pobídnout připomínkami z katedry, která měla k terénu blíže a znala lépe jeho hlásící se potřeby, aby vystoupilo z rezervovanosti a neváhalo dát praxi to, co jí patřilo.

Zaváděné jednooborové studium psychologie bylo pro skromné personální vybavení katedry, jehož někteří členové byli nuceni převzít učební úvazky i mimo filozofickou fakultu, tvrdou prací. Pod vedením prof. V. Chmelaře, který jako experimentální psycholog od počátku vycházel z materialistické základny, přeložili pracovníci katedry pohotově základní Pavlovovo dílo a bohat-

ství jeho myšlenek oplodnilo jejich přednáškovou činnost a bylo prvním, ne však jediným krokem k přehodnocení vědecké orientace. Jednooborové studium psychologie připravovalo k samostatnému povolání a ježto bylo zřejmé, že to nemůže být jen vědecká činnost, jako dotud, hleděla katedra svým posluchačům usnadnit přechod do profese po ukončeném studiu zajišťováním praxe na různých pracovištích a pomoci při rozběhu tamního provozu a mimo to s vynalézavou invencí organizovala studijní exkurze do různých sektorů lidské práce. Ale zároveň nezapomínala, že její poslání není jen vychovávat vysokoškolsky vzdělané specialisty, nýbrž i dále rozvíjet psychologickou vědu a pamatovala proto i na Psychologický ústav, jehož přístrojovému vybavení, důležitému pro experimentální bádání, zajišťovala nepřetržitě vývoj tak, aby na jeho konci dokonalý pracovní nástroj a promyšlená metodika práce dávaly správný a spolehlivý výsledek. A vycházejíc z marxistického pojetí úlohy vědy ve společnosti, neomezovala se jen na učebny a laboratoře, ale postavila svoji vědeckou práci do služeb společenské problematiky, vydatně poskytovala poradenskou a organizační pomoc všude tam, kde toho bylo zapotřebí a ve velké míře se podílela na popularizaci svého oboru.

3.2. Subkatedra psychologie a pedagogiky - 1948/1953

Na filozofické fakultě brněnské univerzity v r. 1948 byla zřízena společná katedra filozofie, psychologie a pedagogiky. Po reorganizaci patřil Psychologický ústav spolu s pedagogickým seminářem jako subkatedra psychologie a pedagogiky, vedení prof. V. Chmelařem, ke katedře filozofie. Na tom je vidět, jak vžitá pojetí přežívají alespoň v oblasti organizace i do doby, kdy psychologie si už vybojovala samostatné postavení v systému věd, nehledě k tomu, že subkatedra psychologie a pedagogiky byla perzonálně dotována a vychovávala takové počty posluchačů, že by od počátku zcela dobře obstála jako samostatná katedra. Rozhodoval tu zřejmě ohled na filozofii, která sama - na menší univerzitě - nestačila na statut samostatné katedry a proto k ní přielenili psychologii a pedagogiku, ježto filozofie měla tradiční prioritní pozici před ostatními vědami a bylo vyloučeno, aby na filozofické fakultě byla filozofie v organizačním podnájmu u jiné disciplíny. Ostatně se tato organizační symbióza udržela jen do roku 1953, kdy byla vyčleněna z katedry filozofie samostatná katedra psychologie a pedagogiky s Psychologickým ústavem a pedagogickým seminářem a to zase pod vedením prof. V. Chmelaře.

Doba po roce 1948 byla dobou horečné budovatelské práce i na subkatedře psychologie a pedagogiky v Brně: realizuje se na ní jednooborové studium psychologie a předchod k němu při stávajícím učitelském vybavení subkatedry nebyl maličkostí. Bylo třeba rozšířit počet přednášejících, aby mohly být zvládnuty nově zaváděné přednáškové disciplíny. Subkatedra byla pro obor psychologie dotována pouze 4 učitelskými silami (prof. V. Chmelař, doc. L. Kolaříková a odborní asistenti J. Sedlák a B. Bárta), kteří se rozdělili o psychologická témata, ostatní zajišťovali získání externí uči-

telé až na pedagogiku, kde vypomáhali členové pedagogické větve subkatedry.

V roce 1949 přednášel psychologii na subkatedře (1967) i docent B. Konečný, který v "Psychologických základech sexuálního soužití" (1961) analyzuje psychologickou stránku tohoto fenoménu, tj. problematiku lidských vztahů v jejich mnohotvárnosti a lidskou sexualitu vidí podmíněnou biologickými potřebami a hospodářskou a společenskou formací doby. V týmové kooperaci by měly být zkoumány problematiky, o nichž máme jen empirické vědomosti a zjištěnými vědeckými fakty podložená osvětová a poradenská činnost by měla vést k zajištění stability manželství, které je smyslem lidské sexuality.

Ve studii "Význam psychologie v určování typu vyšší nervové činnosti" /1954/ ukazuje autor, když byl vykreslil současný stav určování této modality tak důležité v klinické a pedagogické praxi, že psycholog, zaměřený celou svou erudicí na psychickou oblast, může praxi posloužit cenným přínosem, vycházejícím z různých vyšetřovacích metod a ze srovnání výsledků takto získaných.

Ve studii "Některé teoretické a praktické otázky psychoterapie dětí" (1964) se vyslovuje Konečný pro výběr terapeutické metody v závislosti na aktuálním stavu dětského pacienta v poznávání skutečnosti, sociální adaptace a komunikace a sociální sdělitelnosti a rozebírá problematiku direktivní a indirektivní (nikoli indirektní, nýbrž neřídivé, nepřímé) psychoterapie.

To je jenom malý výběr z dlouhé řady položek Konečného vědecké publikace, kde zasluhuje ještě zmínky jeho dílo (spolu s M. Bouchalem) "Psychologie v lékařství" s. 300, vyšlá u nás v 2. vydání, která byla přeložena

i do ruštiny a vydána v SSSR.

V r. 1950 odešel Konečný do zdravotnictví, kde jeho působení, opřené o vynikající erudici vydatně pomáhala zajistit psychologii pozici, která jí s ohledem na psychický aspekt choroby patří. Zasloužená studie "Pohled na psychologii ve zdravotnictví v Československu do r. 1965" (1965) od Konečného, vykreslila vývoj psychologie ve zdravotnictví u nás po osvobození a s dostiučiněním mohla konstatovat, že ze všech zemí socialistického tábora došla naše psychologie na půdě zdravotnictví nejdále, prosadivší koncepci psychologa jako rovnocenného člena odborného týmu a zformování této koncepce a zejména o její úspěšné probojování se zasloužil v první linii sám Konečný, po odchodu z filozofické fakulty tak jako její rektor, Chmelař a Kolaříková až do jejího zrušení v r. 1951. Chmelař mimo to přednášel psychologii od r. 1946 i na nově zřízené pedagogické fakultě v Brně, kde vedl i psychologický seminář a to až do r. 1953, kdy byla pedagogická fakulta přeměněna na vyšší školu pedagogickou. Kolaříková působila při založení Psychologického ústavu na Palackého univerzitě v Olomouci a tam také přednášela psychologii v letech 1946/1951. Mimo to Chmelař přednášel psychologii na pobočkách pedagogické fakulty v Olomouci, Ostravě, Jihlavě, Znojmě, Gottwaldově, Svitavách a Kolaříková v Opavě, Uherském Hradišti, Gottwaldově a v Šumperku. Chmelař a Kolaříková přednášeli dále v pedagogických kurzech pro asistenty brněnských vysokých škol. Chmelař byl proděkanem na pedagogické fakultě v Brně ve studijních letech 1946/1949 a zastával funkci děkana na filozofické fakultě v Brně ve studijních letech 1949/1950 a 1952/1954 a funkci proděkana ve studijních letech 1954/1957. Při slabém obsazení katedry interními členy to vedlo k přetížení pedagogickými úvazky a tak např. Chmelař od přednášel v r. 1951/1952 týdně celkem 28 hodin a za

ním šla Kolaříková s 25 hodinami. A přitom bylo o Chmelařovi známo, že si vysoký přednáškový úvazek poctivě odpřednášel, když si byl nutné porady, služební cesty a jiné úvazky pečlivě naplánoval tak, aby tím nebyly dotčeny převzaté pedagogické povinnosti a že vůbec byl mistrem v důsledně aplikované časové ekonomii. Odměrka vynucená okupací byla kompenzována zvýšenou činností v nové svobodě.

V letech 1950/1952 působil v Psychologickém ústavu Pavlovský kroužek, jehož členové - posluchači psychologie - se věnovali soustavnému probírání Pavlovova učení, opakování a prohlubování přednesené látky z obecné psychologie a z psychologie mládeže, na programu pravidelných 14 denních schůzek byla dále kritika psychologických směrů, referáty o psychologických aktualitách, vzájemná pomoc při zvládnutí dějin psychologie, zvýšení aktivity při diskusích atd. (Zpráva o práci kroužku ze 7. 1. 1952).

Za vedení V. Chmelaře a J. Sedláka přeložil v roce 1953 kolektiv Psychologického ústavu "Dvacetiletou zkušenost objektivního studia vyšší nervové činnosti (chování) zvířat" od I. P. Pavlova jako pomůcku k nové orientaci psychologického učení (56).

Pro posluchače posledních ročníků byla organizována praxe na různých pracovištích, aby bylo usnadněno zařazení do jejich budoucí práce. Sem patřila zejména měsíční provozní praxe ve státní psychiatrické léčebně v Kroměříži, v Brně-Černovicích a jinde. První absolventi odborného studia psychologie opustili filozofickou fakultu v r. 1952.

Vědecko-výzkumná činnost nebyla do r. 1956 regulována ústředním tématem. Členové subkatedry se věnovali

li tématům podle vlastní volné volby, teprve později proniklo do této oblasti plánování a výzkumná témata byla začleňována do perspektivního plánu katedry (57).

Vedoucí subkatedry a ředitel Psychologického ústavu prof. Vilém Chmelař se v tomto období zabýval výzkumně zejména některými otázkami z oblasti vnímání a pozornosti.

Chmelařův badatelský zájem upoutala problematika rychlosti sukcesivního optického postřehu jednotlivých částí složitého předmětu a jeho vjemová struktura. Touto oblast jevů studoval z několika hledisek. Ke studiu užil celkem 4 číselných čtverců (100 čísel od 50 do 149 seřazených v 10 řadách), na každém z nich byla čísla různě rozmístěna, aby nebylo možné si zapamatovat jejich dislokaci. P. o. měly za úkol najít co nejrychleji čísla od 50 do 149 a doba nálezu byla přesně registrována.

Rychlost postřehu se s pokračující vyhledávací dobou pravidelně nezmenšuje ani nezvětšuje. Ze skutečnosti, že se rychlost postřehu nezmenšuje, vyplývá, že vjem ani po delším pozorování téhož předmětu neobsahuje v krátkém aktu vnímání všechny části předmětu. Čili první vjemová struktura nenarůstá o části, které by k ní přibyly v průběhu dalšího vnímání, nýbrž se stále vytváří a přeměňuje, je dynamická, proměnlivá, což znamená, že jedinec, obzírající složité heterogenní pole (ulici, krajinu) si v daném okamžiku uvědomuje jen určité jeho části, ostatek není uvědoměn.

Délka doby je intraindividuálně a interindividuálně různá a zkracuje se s postupujícím věkem a velikost předmětu v zorném poli neovlivňuje výrazně rychlost optického postřehu.

Vjemová struktura při nazírání složitějších předmětů je limitována počtem vnímaných částí předmětu a vjemy jsou vždy kusé. Jen delší doba soustavného postupného pozorování může vést k uvědomění všech částí složitého zorného pole.

To znamená v praxi, že při složité dopravní situaci nebo při složitém výrobním procesu si v krátké době neuvědomíme všechny podrobnosti, pokud jejich počet v zorném poli převyšuje maximální rozsah naší vjemové schopnosti v té době. Rychlost a správnost postřehu částí má význam pro pracovní výkon v procesu výroby a výuky ("Rychlost sukcesivního optického postřehu jednotlivých částí složitého předmětu a jeho vjemová struktura" (1949)).

Mimo to v tomto období sepsal prof. Chmelař dlouhou řadu hodnotných skript (počtem 20) věnovaných všem možným studijním tématikám, aby při nedostatku učebnic umožnil posluchačům studium. Rovněž zasluhuje v tomto období zmínky jeho mnohonásobná redakční činnost, byl hlavním redaktorem časopisu "Psychologie", jehož je spoluzakladatelem, členem hlavní redakce předkladu I. P. Pavlovových spisů od r. 1951, členem redakce časopisu "Sovětská věda - Pedagogika - Psychologie" od r. 1952 do r. 1955, vedoucím redaktorem Sborníku prací filozofické fakulty brněnské univerzity od r. 1952 do r. 1958, členem redakce časopisu Pedagogika od r. 1953, členem redakce Spisů filozofické fakulty v Brně od r. 1952. A v Čs. rozhlase proslovil dlouhou řadu přednášek, besed a volných tribun (26).

Doc. L. Kolaříková se přikláněla k vrstevné teorii osobnosti, distancujíc se od faktorových teorií osobnosti. Podle její studie "K teorii vrstev" (1949) s vývojem nervové soustavy jde ruku v ruce vývoj psychických

funkcí, který byl stupňovitý nebo ve vrstvách. Uznání vývojového principu má důležitý význam nejen ve výkladu psychických jevů, nýbrž i v aplikaci srovnávací metody: srovnává se chování živočichů na různém stupni vývoje a rovněž ontogeneze člověka se podrobuje zkoumání. Duševní život vyrůstá z nervového substrátu a ten je zjistitelný a srovnatelný na základě srovnávací anatomie. U člověka je příznačná progresivní cerebrace. Psychofyzické funkce nastupují u kojence v určitém pořadí s dozráváním nervových center, nejprve funkce nezbytné k zachování života, zajišťované relexy, instinkty a pudy a teprve později schopnosti intelektuální. Funkce důležité pro zachování života mají nervová centra hlavně ve starém mozku, intelekt v mozkové kůře.

Základní vrstva je vitální, vegetativní, zajišťující přímo život a patří k ní některé instinkty a emoce. Na vitální vrstvu navazuje animální vrstva s pudově emocionálním, iracionálním prožíváním. Vyšší vrstva je vědomá a do nejvrchnější vrstvy patří charakter.

Starší vrstvy jsou podkladem pro vyšší vrstvy, dominantní je vrstva nejsvrchnější, její funkce závisí na tom, jak fungují vrstvy nižší, hlubší, ty fungují automaticky a rytmicky ve vyježděných nervových drahách, vzniklých v témže vývojovém období.

Vrstvení se potvrzuje v patologii potud, že např. při mozkových zraněních jsou postiženy nejprve funkce nejvyšší vrstvy (kritické myšlení a vůle) a uplatňují se funkce hlubší vrstvy, citová a pudová hnutí. Nejdéle se uchovávají vitální funkce.

V "Osobnosti vysokoškolského posluchače" se hledí dopracovat charakteristických rysů osobnosti posluchače

filozofické fakulty. Její převážné působení bylo po řadu let učitelské.

Odborný asistent J. Sedlák v dizertační práci "Typické jevy vyskytující se v průběhu realizace představy ve spontánní dětské hře" (1950) sledoval průběhový aspekt dětské hry, průběh psychického nasycení, změny ve vývoji znázorňování a diferenciaci některých motivů ve spontánních hrách dětí od 3 - 5 let: činnost zaměřená převládá ve hrách tohoto věku nad činností nezaměřenou (55).

Experimentální bádání bylo vázáno na vývoj nových expozičních a registračních přístrojů, na jejichž výrobě neměl zájem průmysl jemné mechaniky a později elektroniky, ježto šlo o prototypy, které neměly naději na sériovou výrobu a proto bylo nutno jejich vývoj a výrobu zajišťovat v mechanické dílně Psychologického ústavu. Hlavním nositelem vývoje byl prof. V. Chmelař, který navrhl s ohledem na své badatelské úmysly přístroj pro experimentální výzkum pozornosti (číselný čtverec s registrací dob postřehu vyhledávaných čísel), zařízení k autoregistraci výkonů (reakcí) pokusných osob na polygrafu a kolektivně se spolupracovníky byl autorem návrhu konstrukce přístroje pro ascilografické zachycování řeči a elektroencefalografu, tj. přístroje k registraci bioelektrických potenciálů mozku. Byla zkonstruována aparatura pro registraci psychogalvanického reflexu Veraguthova a Tarchananova systému zapisovadel a vybudována tichá a odstíněná kabina v Psychologickém ústavu (30, 56).

Zřízením jednooborového studia psychologie se rozšířila přednášková činnost na subkatedře a bylo ji třeba podložit vypracováním speciálních přednášek a to byl úkol, který si od členů katedry vyžádal mnoho úsilí

a času. Další úkol spočíval v postupném prohlubování přehodnocené dosavadní orientace a v tom pomáhala studium dialektického materialismu a sovětské vědy. Celková činnost členů katedry byla multidimenzionální: pedagogická, vědecká, budovatelská, publikační, překladatelská, organizační a veřejná. V poválečných letech působili členové Psychologického ústavu v kurzech pro učitelky mateřských škol, školili vychovatele učňů v těžkém průmyslu (1951/1953) a v postgraduálních školeních lékařů (1952/1953) přednášeli fyziologii vyšší nervové činnosti (56).

Celkem bohatý a různě zaměřený byl program studijních exkurzí, jež organizovala subkatedra v r. 1951, např. do Čs. státního filmu, do Záchytné protialkoholní stanice, do Vítkovických železáren a strojíren Kl. Gottwalda s prohlídkou nové ocelárny, válcovny a technicko-psychologického oddělení, zabývajících se řešením problematik psychologie práce, na hlavní nádraží ČSD v Brně, kde jim byl předveden provoz vlakového dozoru, dopravní a telegrafní kanceláře, osobní pokladny a informační kanceláře, do Výzkumného ústavu pedagogického v Brně, do Antropologického ústavu přírodovědecké fakulty a do Ústavu léčebného tělocviku v Brně - Černých Polích.

V rámci akce seznámit veřejnost s formami práce vědeckých učilišť byl v letním semestru 1952 zahájen Den otevřených dveří (DOD), který se osvědčil již v předchozím roce: Psychologický ústav navštívilo v r. 1951 v rámci DOD přes 1 000 návštěvníků a pracující ze závodů, žáci škol všech stupňů a příslušníci armády si mohli prohlédnout sbírky a přístroje a seznámit se s možnostmi studia a organizací vědecké a pedagogické práce všech oborů a výklad podávali pracovníci subkatedry (Záznam z 28. 1. 1952 v archivu).

3.3. Katedra psychologie a pedagogiky - 1953/1963

K 1. září 1953 byla z katedry filozofie vyčleněna subkatedra psychologie a pedagogiky a zformována v samostatnou katedru psychologie a pedagogiky a jejím vedením byl pověřen prof. V. Chmelař. Tato katedra se dvěma obory trvala do r. 1963, kdy byla rozdělena na katedru psychologie a katedru pedagogiky (130).

Katedra měla při svém zrodu 20 posluchačů v řádném studiu v oboru psychologie a ke konci období stoupl tento počet skoro na trojnásobek. Učitelství sbor tvořilo zpočátku 8 interních a 6 externích učitelství sil, z nichž byli členy Psychologického ústavu na počátku stejní jako v předchozím období (Chmelař, Kolaříková, Sedlák a Bárta), ale složení a počet členů učitelství sboru na psychologické větvi se v průběhu období trochu změnil a šel zcela nepatrně nahoru: do počtu členů katedry vstoupili asistenti prom. psycholog Vladimír Smékal v r. 1958 a po něm prom. psycholog Josef Šindelář, který na katedře dlouho nepracoval, ale do invalidního důchodu odešla v lednu 1961 doc. L. Kolaříková (9).

Hlavním problémem, který se táhne přes celé období, je nedostatek učitelství sil. Této problematice si povšimneme trochu blíže, ale jenom na psychologické větvi dvouoborové katedry. V archivu univerzity je na štěstí několik písemností, které tuto problematiku dobře osvětlují.

Ministerstvo školství stanovilo roční počet hodin, které má odpřednášet profesor nebo docent, asistent nebo lektor a ke skutečně odpřednášeným hodinám se připočetly hodiny za konzultační činnost, za vedení diplomových prací, za výkon akademických funkcí atd.,

kteréžto činnosti byly rovněž ministerstvem znormovány a porovnání úhrnu absolvované práce vyjádřené v normohodinách s celoroční normou nebo s jejím dílčím podílem za semestr dalo přesně a celkem objektivně výslednou cifru plnění pracovního úvazku jednotlivého člena katedry.

Koncem r. 1956 hlásila katedra psychologie a pedagogiky děkanství, že její jednotliví členové z psychologické větve plní pedagogické normy takto: Chmelař na 193,5 %, Kolaříková na 130 %, Sedlák na 165 %, Bárta na 180 % a odborný instruktor Antl na 180 %.

Ministerstvo školství si vyžádalo ke konci roku 1958 propočítání učitelských sil potřebných pro obsazení plánem stanovených přednášek a to při průměrném zatížení učitelských sil, dále při zatížení maximálním a současný personální stav. V obsáhlém nedatovaném podání nadepsaném "Výpočet počtu učitelských sil potřebných na katedře psychologie a pedagogiky" se zjišťuje, že při průměrném zatížení podle ministerských norem by katedra potřebovala nejméně o 13 pedagogických sil více a při maximálním zatížení o 7 více, než má. Napadá tu otázka, jak by se mělo správně označit tehdejší přetížení učitelských sil na dvoujediné katedře, když do počtu učitelských sil nezbytných pro průměrné zatížení chybělo třináct a celé pedagogické penzum musili 8 interních a 6 externích učitelů. A to v těchto cifrách nebylo pamatováno na vědeckou činnost a proto se zvláště uvádí, že vezme-li se v úvahu uvolnění dvou pedagogických sil pro vědeckou činnost, zvýší se potřebný počet ještě o dvě síly.

Katedra vyhověla přesně ministerskému požadavku a nezmínila se o státních, rezortních i fakultních výzkumných úkolech, které převzala a jichž plnění

nebylo možné bez vynaložení značné pracovní kapacity a spokojila se reklamací dvou pedagogických sil pro vědeckou činnost.

Ministerstvo si shora zmíněný propoččet vyžádalo ode všech kateder, by ode všech vysokých škol ve státě a nebylo by tedy divu, když by v souhrnném hlášení za brněnskou univerzitu se bolest spojené katedry psychologie a pedagogiky přehlédla. Ministerstvo zřejmě předem počítalo s alarmujícími výsledky svého dotazu a proto si vyžádalo dvě alternativy: propoččet při průměrném vytížení a propoččet při maximálním přetížení. Jak toto podání bylo vyřízeno, o tom se nezachoval žádný podklad, jisté je jen tolik, že katedra nedostala ani 13 ba ani 7 lidí, o dvou pro vědeckou činnost ani nemluvě.

Dlouholetý profil v pedagogických silách trval dále a byl zdrojem stálých starostí katedry, která jej znovu předestřela děkanství počátkem r. 1961, vypisujíc podrobně práce na řešení řady výzkumných úkolů, které převzala a které zajišťují psychologové katedry po splnění pedagogických závazků. Tyto závazky jsou nadměrné a není dobře možné zajistit výuku psychologických disciplín jak na odborném studiu psychologie, tak ve společném základu pro ostatní posluchače filozofické a přírodovědecké fakulty. Zajišťovat velký počet hodin výuky externími učiteli je trvale neúnosné, tímto nouzovým opatřením trpí kvalita výuky.

Zdá se, že tomu bylo podobně se sekretářkou: Psychologický ústav, starověké dějiny a fonetický seminář měly společnou sekretářku. Jejích týdních 46 hodin bylo rozděleno tak, že jich 22 připadalo na Psychologický ústav a po 12 na starověké dějiny a fonetický seminář. Jde tu zcela nepochybně o terminologickou

záměnu: místo Psychologický ústav by mělo být uvedeno katedra psychologie a pedagogiky, již sekretářka skutečně sloužila, katedra, která vychovávala celkem na 550 posluchačů a při nezbytném stavu daném průměrným zatížením pedagogických sil v počtu 21 (tj. 8 plus 13) plus dvě pro vědeckou činnost, by sama dobře zaměstnala sekretářku na celý úvazek a sekretářka by se měla co ohánět, aby splnila všechny služební povinnosti (Záznam ze 4. 7. 1958).

Omezený úvazek administrativní pracovnice nestačí ke zvládnutí rozsáhlé administrativy, její zajišťování zkonsumuje celý úvazek jednoho asistenta psychologie a značnou část pracovní doby dalšího asistenta.

Na 5 odborných pracovníků oboru psychologie (1 profesor, 2 odb. asistenti a 2 asistenti) a jednoho odborného instruktora se kladou tak vysoké požadavky na činnost, že bez doplnění personálního stavu na normu podle pedagogických úvazků a bez příplánování nových sil nejsou pracovníci z oboru psychologie s to všechny tyto úkoly plně zabezpečit.

Proto se katedra dožadovala, aby ještě v r. 1961 byl doplněn stav učitelských sil, aby odpovídal normám (1 docent a 2 asistenti) a aby byly příplánovány vzhledem ke zvýšeným úkolům pro psychologii odborné, technické a pomocné síly a to: 1 odb. asistent a 2 asistenti s nástupem v r. 1961, 1 inženýr slaboproudé techniky s nástupem v r. 1962, 1 laborant s nástupem ještě v r. 1961 a 1 sekretářka s celým úvazkem. Stav byl kritický a je nutno jej ihned řešit, jinak nebude možné zabezpečit odpovědně růst dosavadních odborných pracovníků a náležitě plnit výzkumné a jiné úkoly a do budoucnosti zabezpečit rozvoj psychologické vědy (Z 5ti stránkového podání katedry na děkanství ze 27. 1. 1961).

Při prověrce efektivnosti, prováděné v celém národním hospodářství a ve všech oblastech státní správy v r. 1961, konstatuje katedra oproti děkanství stručně, že vede 1 samostatný státní výzkumný úkol a 9 dílčích výzkumných úkolů státního plánu, 1 rezortní výzkumný úkol a 5 fakultních výzkumných úkolů a tyto úkoly může splnit, bude-li perzonál katedry rozšířen o odborné, technické a pomocné pracovníky, čili nelze v rámci prověřené efektivnosti pomýšlet na redukci pracovních sil ani v ryze teoretické úvaze. A to ještě katedra, vlastně její vedoucí prof. V. Chmelař zajišťoval vedení jednoho externího vědeckého aspiranta.

Po vyřízení této žádosti - třeba negativní odpovědi - jsme marně pátrali v archivu, katedra si na doplnění perzonálního stavu musela počkat ještě několik let.

Z nedostatku pedagogických pracovníků a pravděpodobně také z důvodu vhodnosti katedra spojovala ročníky ke společným přednáškám se souhlasem děkanství, tak např. v r. 1959 se domáhala na děkanství povolení přeložit přednášku "Klinická patologie" pro 4. ročník řádného studia psychologie do studijního roku 1959/1960, ježto ve 4. ročníku v r. 1958/1959 byli jen dva posluchači, v dalším 4. ročníku jich bylo pět a bylo tedy vhodné spojit oba ročníky (podání z 20. 4. 1959).

Dalším úzkým profilem katedry psychologie a pedagogiky byl nedostatek provozních prostor s ohledem na její psychologickou větev. K jejímu perzonálnímu vybavení patřil 1 profesor, 2 odb. asistenti a 2 asistenti, 1 knihovnice na půl úvazku, spravující knihovnu o 6 000 svazcích, 1 pomocná vědecká síla na půl úvazku a 1 sekretářka rovněž na půl úvazku. Pro tento stav pracovníků měl Psychologický ústav k dispozici 1 ře-

ditelnu pro profesora, 1 malou pracovnu pro 1 pracovníka, 1 prozatímní pracovnu, z níž se zřídila ovládací kabina pro laboratoř dětské a pedagogické psychologie, v nichž byl zahájen výzkumný provoz v r. 1960, 1 knihovnu, v níž byla knihovnice, pomocná vědecká síla a dočasně asistent, 1 dílnu, která byla zdravotně závadným prostředím (chodba oddělená příčkou) pro trvalý pobyt mechanika a 1 místnost pro sekretářku, která byla částí chodby. Psychologický ústav spravoval rozsáhlé sbírky učebních pomůcek a přístrojů, z nichž některé měly značnou historickou cenu. Dále patřily do jeho stavu soupravy dílenských zařízení, elektromateriálu a kovomateriálu.

Podle plánu rozvoje a doporučení celostátní prověřovací vědecké komise a fakultní prověřovací vědecké komise měl perzonální stav Psychologického ústavu vzrůst v nejbližší příští době o 2 pracovníky.

Se zřetelem k tomu, že se intenzivně rozvíjela psychologie práce, bylo třeba urychleně pro ni vybudovat laboratoř, a proto katedra navrhovala, aby Psychologický ústav byl rozšířen o 2 pracovny v 3. poschodí budovy Grohova č. 7 a aby byly přiděleny sklepní místnosti pro psychologii práce v budově Gorkého č. 14 nebo Grohova č. 7 (Žádost katedry na děkanství z 30. 6. 1960).

V archivu se přes pečlivé pátrání nedochovala žádná písemnost o tom, jak bylo toto žádání vyřízeno, víme jen, že k prostorovému rozšíření Psychologického ústavu nedošlo.

Globální vhled do plánovaného života katedry nám poskytují plány její práce na jednotlivá studijní léta a zprávy o jejich plnění, pokud se zachovaly. Tyto

plány se dělí na část pedagogickou a na vědecko-výzkumnou činnost jednotlivých členů katedry a všimati si v nich budeme jen větve psychologické. Jako příklad nám poslouží plán práce na rok 1957/58.

V části výukové se zdůrazňuje potřeba usilovat o to, aby se látka v přednáškách a cvičeních neopakovala. Plnění plánu přednášek bylo kontrolováno vedoučím katedry a jejím tajemníkem. Vedoucí katedry hospitoval u pedagogicky mladších přednášejících a podával zprávu o hospitaci na zasedání katedry. Schůze katedry byla jedenkrát měsíčně a v případě potřeby častěji. Prvním bodem programu každého zasedání byl odborný referát, tak např. vedoucí katedry promluvil o úkolech psychologie v oblasti duševní hygieny, o vědomí z hlediska marxismu-leninismu, L. Kolaříková referovala o otázce pedopsychologické literatury po válce u nás, Sedlák o pojetí pojmu, Bárta o teoretických východiscích psychologické praxe atd. Všichni přednášející byli zavázáni stanovit si konzultační hodiny. Odborný a vědecký růst posluchačů byl posilován ve vědeckých studentských kroužcích, které vedl prof. V. Chmelař. Členové katedry připravili a prodiskutovali témata diplomových prací.

V kapitole o vědecko-výzkumné činnosti byly uvedeny úkoly jednotlivých členů katedry - u prof. V. Chmelaře šlo např. ve studijním roce 1957/1958 o pět úkolů, z nich zejména o problematiku vnímání velikosti tvarů, o trvání aktivní akustické pozornosti u dětí, o gramatické kategorie, tj. o porozumění podmětu, přísudku a předmětu u dětí 11 - 14 letých. L. Kolaříková se zaměřila na výzkum osobnosti vysokoškolského posluchače a na výzkum volných asociací (šlo o příspěvek k typologii vyšší nervové činnosti) a Sedlák se rozhodl pro výzkum ontogenéze dětské řeči.

Dále je v plánu zmíněna činnost publikační a překladatelská, ideologické školení konkretizované jako osvojování marxismu-leninismu, účast v redigování odborných časopisů a populárně vědecká činnost ve Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí, všechny tyto činnosti jsou formulovány jen stručně a obecně asi tak, jak je to tu uvedeno.

Zápisy o zasedání katedry, jehož se účastnili všichni pracovníci katedry, umožňují nahlédnout do programu jejího jednání. Jak už vzpomenuto, prvním bodem programu byl odborný referát zaměřený při dvojkolejnosti katedry na psychologii nebo pedagogiku, např. usnesení ÚV KSČ o vědě, problémy polytechnického vyučování. úkoly defektologie apod. Dále se probírala témata, jak je situace přinesla: diplomové práce jednotlivých posluchačů a jejich konkrétní posouzení, konkrétní rozmístění jednotlivých absolventů do praxe, zvýšení platu, jehož se domáhal člen katedry, příspěvky členů katedry do psychologického čísla Sborníku prací filozofické fakulty brněnské univerzity, usnesení, že během dalšího vývoje se zaměří budování Psychologického ústavu na rozvoj psychologie práce, pověřený člen katedry Sedlák se bude stále více věnovat této problematice, bude proto vhodné uvolnit jej z některých přednášek a cvičení z obecné psychologie apod. Jednotliví přednášející přednesli na zasedání koncepci svých přednášek a cvičení a účastníci zasedání navrhli četné dodatky, bylo třeba zvýšit kvalitu cvičení a dbát na to, aby posluchači vypracovávali v seminářích referáty, které budou hodnoceny (Zápisy ze zasedání katedry z 6. 4. 1956, 12. 2. 1958, 18. 9. 1958 a 27. 9. 1960).

Jako dříve i v tomto období organizovala katedra exkurze a zmínky zasluhuje povinná studijní exkurze

za účasti 32 studentů na podzim v r. 1961, podniknutá autobusem na trase asi 1 100 km a zahrnující návštěvu ve Svitě v Gottwaldově, v psychologickém laboratoriu SAV v Bratislavě, v Psychologicko výchovné klinice v Bratislavě, v Psychiatrických léčebnách v Pezinoku a ve Velkých Levárech, v Léčebném ústavu (dětská astma) na Štrbském plese, v psychiatrickém oddělení Ústavu národního zdraví v Žilině, v Psychiatrické léčebně v Opavě, ve Státních lázních v Jeseníku - v Priesnitzově sanatoriu a na katedře psychologie v Olomouci, realizovaná v 9 dnech.

Při 6 denních exkurzi do Prahy v r. 1957 bylo navštíveno 13 psychologických pracovišť v různých zdravotnických zařízeních, na vysokých školách, v Akademii věd, na ministerstvu železnic a v Ústavu bezpečnosti práce.

Katedra se neomezila jen na výchovu odborných psychologů, ale hleděla svým absolventům, jichž počet pozvolně stoupal, zajistit i pracovní zasazení a proto se zaměřila na to, přesvědčit řídicí místa ve zdravotnictví, ve výrobě, v ústavech pro mládež, vyžadující zvláštní péče a ve výzkumných ústavech s problematikou, kde působí psychický faktor, o zřízení míst pro odborné psychology (56). O tom se zachovalo více докладů: např. prof. V. Chmelař napsal v prosinci 1961 osobní dopis řediteli národního podniku Šmeralovy závody v Brně, v němž obšírně odůvodnil potřebu psychologa ve velkém strojírenském podniku, katedra intervenovala na ministerstvu zdravotnictví za účelem zřízení místa psychologa ve Výzkumném ústavu traumatologickém v Brně a na ministerstvu školství v r. 1956 a ÚV Svazu zaměstnanců ve školství za zlepšení platů psychologů v záchytných dětských domovech a to při současně prováděné úpravě platů tamních pedagogických pra-

covníků, ježto psychologové jako specialisté s vysokoškolským vzděláním jsou bezprostředně účastni na výchovném procesu v nejužší spolupráci s pedagogy. Podle rozpisu ministerstva školství plánoval tehdejší pardubický kraj dvě místa pro absolventy psychologie a katedra zjišťovala v r. 1958 na tamním KNV označení instituce a její adresy, u níž mají nastoupit, aby bylo možno vystavit umístěnky. Na KNV v Ostravě hleděla prosadit psycholožku, všestranně ji doporučujíc.

Ke splnění vládního usnesení o mládeži tělesně, duševně a smyslově vadné Psychologický ústav přímým jednáním se zástupci zdravotnictví obou moravských krajů zajistil do r. 1965 postupné rovnoměrné zřizování psychologických míst v dětských zařízeních (9).

Posluchačů bývalo méně, než nyní a katedra byla v těsném styku s nimi, tak např. ve studijním roce 1956/1957 bylo celkem 24 posluchačů oboru psychologie, kteří se členili na jednotlivé ročníky takto: v prvním ročníku byli 2 posluchači, v druhém 6, v třetím 9, ve čtvrtém 3 a v pátém 4 posluchači. Katedra věděla o každém, co v něm je, jak vyplývá ze zachované jejich charakteristiky a z konce letního semestru v roce 1956 se zachovalo zjištění, že posluchači plní většinou povinnosti co do návštěvy přednášek a seminářů svědomitě, v ojedinělých případech neukázněnosti v docházce bylo zakročeno. Prospěch byl průměrně velmi dobrý (záznam z 27. 6. 1956). Katedra měla přesný přehled nejen o tom, kde profesionálně zakotvili její loňští absolventi, ale i o pravděpodobném pracovním zasazení nastávajících absolventů a všemožně jim v tom pomáhala. Ba dokonce se stalo, že se její pomocí za účelem získání pracovního místa odborného psychologa v podniku na Moravě domáhal promovaný psycholog, který vůbec na brněnské filozofické fakultě nestudoval.

A katedra mu pomáhala, a když věc nedopadla tak, jak si přál, stěžoval si na ni v kanceláři prezidenta republiky (Zpráva katedry na odd. kontroly UJEP z 11. 2. 1961).

Zajišťování psychologických míst v praxi však nešlo hladce, dělalo katedře starosti, jak je patrné z toho, že posluchač psychologie, který chtěl přejít odjinud na brněnskou katedru až na samém konci pětiletého studia, doporučila katedra, aby dostudoval tam, kde začal, poněvadž by mu nebyla s to zajistit pracovní místo. Katedra se ujala absolventa - promovaného psychologa, jemuž Státní psychiatrická léčebna neuznala správně služební praxi a s příslušným odůvodněním se přimluvila za správný zápočet (Dopis katedry z 26. 10. 1961). Katedra udržovala konzultační styk s absolventy v praxi a pomáhala jim v zajišťování počátečního provozu.

Ze všeho toho je patrné, že katedra dělala pro profesionální zasazení svých absolventů více než bylo její povinností a že jí záleželo na tom, aby aplikovaná psychologie pronikala do nových oblastí praxe a aby její odchovanci v ní, odkázáni sami na sebe, nezklamali.

Psychologická pracoviště ve státě byla zapojována do řešení státních výzkumných úkolů a ani brněnská fakulta nebyla z toho vyňata. Psychologický ústav řešil psychologickou část státního výzkumného úkolu "Vývojová charakteristika československé průmyslové investiční výstavby do r. 1975 - průmyslový interiér - kulturní pracovní prostředí" a podílel se na řešení úkolu "Zdravý vývoj mladé generace - longitudinální sledování dítěte". Tento výzkum se konal v týmové spolupráci psychologů s pediatrií a antropology a koordinace všech tří skupin byla svěřena katedře organizace zdravotnictví lékařské fakulty v Brně.

Pracovníci Psychologického ústavu v Brně pracovali

dále na řešení státního plánu výzkumu "Psychologické základy výchovy v komunistické společnosti", jehož koordinátorem byl prof. V. Chmelař. Ten se exponoval zvláště intenzivně v řízení státního plánu výzkumu, jsa členem kolegia komplexního úkolu "Škola a výchova v etapě dovršení socialismu a přechodu ke komunismu" a místopředsedou vědecké rady stěžejního úkolu "Význam vlivu spojení tělesné a duševní práce ve výchově na všestranný rozvoj osobnosti v komunistické společnosti" (9).

Účast pracovníků katedry na řešení výzkumných úkolů byla vtělována do ročních plánů výzkumu a k vytvoření představy, jak takový plán výzkumu vypadal, buď příkladmo uveden plán výzkumu na rok 1961. Podle něho vedoucí katedry prof. V. Chmelař se zaměřil na dvě tématicky: na státní úkol označený jako "Teorie pozornosti", kde šlo o syntetické zpracování teorií pozornosti a na fakultní úkol, specifikovaný jako "Vliv dynamiky optických vjemových struktur na optický postřeh objektů v zorném poli u řidičů aut", při čemž šlo o experimentální zjištění vlivu dynamiky vjemových struktur na optický postřeh řidičů s velmi dobrým a horším výkonem v praxi. Sedlák se zabýval rezortním úkolem "Vliv pracovního zatížení a jiných podmínek na přesnost pracovních pohybů" se zaměřením na srovnání výsledků získaných v různých profesích. Bárta se věnoval státním úkolům "Dynamika postojů k výrobní práci (ve vztahu k neuropsychické stabilitě)" a "Longitudinální sledování českého dítěte". Smékal řešil dva státní úkoly "Psychologická problematika neprospěchu žáků" a "Longitudinální sledování dítěte" a fakultní úkol "Typy difícilní adaptace" a Šindelář fakultní úkol "Psychologická analýza pracovního prostředí". Před koncem roku děkanství obvykle připomínalo vedoucím kateder, že je nutno pamatovat na předložení zprávy o plnění vědecko-výzkumných úkolů za uplynulý rok,

přičemž je třeba se podrobně vypořádat s plněním státních a rezortních úkolů a stručně s plněním fakultních úkolů (např. výzva děkanství z 4. 7. 1958).

Vedoucí katedry prof. V. Chmelař byl v listopadu 1956 jako úspěšný badatel a tvůrčí odborník širokého rozhledu jmenován členem - korespondentem Čs. akademie věd (61) a mimo to v tomto období získal dlouhou řadu dalších funkcí výrazně ovlivňujících řízení vědecko-výzkumné práce v oboru psychologie a pedagogiky a to: v r. 1954 se stal členem vědecké rady Kabinetu pedagogiky při ČSAV, v r. 1955 byl jmenován členem psychologické komise při ČSAV, v r. 1957 vstoupil jako člen do vědecké rady Pedagogického ústavu J. A. Komenského ČAV a do vědeckých rad dalších ústavů, byl členem komise expertů v ministerstvu školství pro učební plány a osnovy a pro posuzování vědecko-výzkumných plánů pedagogiky a psychologie (8).

Vedoucí katedry prof. V. Chmelař se zasadil na ministerstvu školství v r. 1960 o zvýšení počtu posluchačů v dodatečném přijímacím řízení ze 6 na 13 se zřetelem k perspektivní potřebě psychologických míst v průmyslových závodech (9). Členové katedry byli pověřeni informovat se na vysokých školách o uchazečích s dobrým politickým profilem, kteří nemohli být přijati pro malá směrná čísla a těmto uchazečům zaslala katedra dopis o možnostech studia psychologie s formulářem přihlášky a přírůstek nových posluchačů byl zajištěn (Zápisy ze zasedání katedry z 22. 11. a 6. 12. 1960).

To bylo nutné se zřetelem k tomu, že zvýšení směrného čísla bylo povoleno až po začátku studijního roku a naplnění přírůstku bylo nutno zajistit pohotově a spolehlivě. Prof. V. Chmelař se této problematice věnoval i v následujícím roce a zvláštním podáním upozornil náměstka ministra školství a kultury prof.

dr. V. Křístka, že vzhledem k rostoucí potřebě odborných psychologů v praxi, na katedrách a vědeckých pracovištích je třeba znovu přezkoumat směrná čísla pro přijímání posluchačů psychologie, ježto jinak nebude možno obsadit nově zřizovaná psychologická místa kvalifikovanými odborníky (Dopis z 21. 4. 1961).

Několik let od r. 1959 se účastnili také posluchači psychologie výrobní práce v brněnských závodech a to posluchači 1. ročníku celkem 9 týdnů a 2. ročníku 4 týdny. Posluchači pracovali v Královopolské strojírně a posluchačky v brněnských textilních závodech Mosilana a Vlněna. Šlo o spojení výuky s výrobní praxí, o seznámení s dělnickým prostředím a sžitím s dělnickou mládeží a závody hodnotily kladně snahu studentů, jejich zájem i ukázněnost. Této akci věnovala pozornost i katedra tím, že průběžně zkoumala vývoj názorů studentů filozofické fakulty na výrobní práci, shromažďovala jejich reakce na konkrétní pracovní podmínky na přidělených pracovištích a o výsledcích průzkumu informovala vedení fakulty a na tomto základě bylo pojednáno se závody o změně organizace výrobní práce v dalším roce. Ve vědecké radě filozofické fakulty byla proděkanem Novákem vysoko hodnocena spolupráce katedry s Královopolskou strojírnou, která nemalou měrou přispěla k zjištění a odstranění různých závad na pracovištích. V zachovaných písemnostech se tu opakovaně mluví o přestavbě vysokoškolského studia, která podnítila řadu výzkumných problémů, jako byla otázka vlivu spojení výuky s produktivní prací na duševní výkonnost (problémem se zabýval Sedlák a publikoval o tom studiu ve Sborníku prací FFBU), otázka rozvoje osobnosti posluchače filozofické fakulty (L. Kolaříková tomu věnovala samostatnou studii), otázka studijního prospěchu (výzkumem činitelů podmiňujících studijní prospěch se zabýval V. Smékal) a řadu dalších problémů (98).

Dálkové studium je mimořádnou formou studia, která má pomáhat zlepšovat kvalifikační skladbu pracovníků ve všech odvětvích národního hospodářství a kultury. V r. 1956 zřídilo ministerstvo školství a kultury na filozofické fakultě v Brně oddělení dálkového studia a katedry předložily v květnu 1957 učební plány pro ně (podle oběžníku děkanství z 6. 3. 1957). Bohužel se nedochovala žádná čísla o realizovaném studiu při zaměstnání v oboru psychologie.

K fakultní konferenci na téma "Spojení výuky s vědecko-ateistickou výchovou posluchačů" přispěla katedra dvěma referáty to: "Fylogeneze a ontogeneze náboženských představ", kterou proslovil Sedlák a "Přínos výuky psychologie k vědecko-ateistické výchově", jehož autorem byl Bárta (56).

Absolventi jednooborového studia psychologie se začali uplatňovat v rozmanitých pracovních odvětvích, zejména ve zdravotnictví. Je to vidět i z toho, že z podnětu prof. V. Chmelaře a R. Konečného byl při katedře v prosinci 1953 založen kroužek odborných psychologů, na jehož schůzkách byly vědecké referáty s diskusemi o problémech řešených na jednotlivých pracovištích, obzvláště na pracovištích ve zdravotnictví. Průměrná účast na těchto schůzkách bývala 30 členů - hlavně psychologové a lékaři z moravských krajů, ale někdy i ze Slovenska a Čech - což svědčí o atraktivnosti jejich programu. V r. 1956 splynul kroužek s nově založenou subsekcí psychologie při psychiatrické sekci Čs. lékařské společnosti J. E. Purkyně (56).

Vědecký studentský kroužek byl založen při katedře v r. 1953, jeho úkolem bylo získávat studenty pro vědeckou práci již v době studií, rozvíjet jejich schopnosti k samostatné vědecké činnosti, učit je řešit vědecké problémy a konaly se i vědecké konference,

na nichž členové studentských vědeckých kroužků přednášely nejlepší výsledky své práce. První studentská vědecká konference se konala ve fakultní aule v únoru r. 1956 a byly na ní předneseny přednášky z oblasti historie. Vědecký studentský kroužek při katedře psychologie a pedagogiky se rozčlenil na dvě skupiny a to na skupinu pro metodické otázky psychologie a na skupinu pedagogické psychologie a na druhé vědecké studentské konferenci vystoupili jeho členové s 5 referáty, zaměřenými na psychologické problematiku v dopravě a průmyslu, ve zdravotnictví a v pedagogické a na problematiku cikánského dítěte. Na vědecké konferenci na jaře r. 1960 se reprezentoval vědecký studentský kroužek dvěma referáty na téma "Psychický obraz osob trpících poruchou štítné žlázy (sdělán ve spolupráci s endokrinologickým oddělením MÚNZ v Brně) a "Psychologické předpoklady pro práci jeřábníka" (ve spolupráci se Šmeralovými závody (Zpráva katedry děkanství z 20. 2. 1961).

Z podnětu katedry psychologie a pedagogiky byla založena v r. 1958 Dětská psychologická poradna v Brně, jejíž odborný provoz zajišťovala: působili na ní dva psychologové za odborné spolupráce Psychologického ústavu. Poradna byla zaměřena na diagnózu a nápravu nedostatků a poruch mentálního vývoje, didaktického vývoje, postojů osobnosti, morálně sociálních vlastností, emočních reakcí a volných kvalit, struktury a adaptace osobnosti. Výsledky diagnostické a nápravné činnosti zpracovávala poradna vědecky a byla i praktickým výukovým pracovištěm pro posluchače psychologie. Psychologický ústav působil dále při zřizování dětských psychologických poraden v Olomouci a Ostravě (57).

Psychologický ústav uspořádal řadu přednášek v průmyslových závodech, jako v Adamovských strojárnách,

v První brněnské strojárně, v ČKD Blansko, v Hanáckých železárnách v Prostějově, v Moravolenu v Šumperku, v Mosilaně v Brně a ve Výzkumném ústavu vlnařském v Brně a to na různá aktuální témata (psychologické prvky v práci vedoucího, psychologické problémy ve výzkumu a ve výrobě, psychologické základy mezilidských vztahů ve výrobním procesu, základy duševní hygieny, psychologické otázky konstrukce strojů a nástrojů, psychologická charakteristika fyzikálních podmínek pracoviště).

V Královopolské strojárně provedl tým pracovníků Psychologického ústavu průzkum jednotlivých provozů z hlediska úrazovosti a zmetkovitosti, navrhl nápravná opatření, absolvoval cyklus přednášek na téma "Psychologické prvky v práci vedoucího" a pro mistry a vychovatele učňovského učiliště cyklus přednášek z pedagogické psychologie. Odborný as. Dr. J. Sedlák tam provedl průzkum brigád socialistické práce se zaměřením na nedostatky v životě brigády a pro plénum KV KSČ vypracoval zprávu o BSP v Jihomoravském kraji.

V Nové huti Klementa Gottwalda poskytl Psychologický ústav organizační a metodologickou pomoc při zřizování oddělení psychologie práce.

Na I. celostátní poradě ekonomických psychologů a vedoucích pracovníků ve strojírenství o využití psychologie v praxi referoval odb. as. J. Sedlák.

ČSD i dopravní inspektoráty VB předeštily vzhledem ke stoupajícímu trendu nehodovosti v dopravě vědecko-výzkumné problematiku i praktické otázky. Byly řešeny některé dílčí problémy vojenského letectva a ministerstva spojů, ve spolupráci s Vojenskou akademií Ant. Zápotockého v Brně problematiku metodologie

psychologického výzkumu v armádě a J. Sedlák spolupracoval jako odborný poradce při tvorbě populárně vědeckého barevného filmu MNO "Letecké iluze" (9).

Psychologický ústav navštívili v letech 1959/1960 vědečtí psychologové z univerzit v Moskvě, Záhřebu, Londýně, Lipsku, Debrecině, Krakově, Bukurešti, Drážďanech, Poznani a v Sofii a shodli se v tom, že je budován promyšleně na mezinárodní úrovni, jen by měl mít větší prostory a více pracovníků, zato oceňovali vysoce kladně vědecko-výzkumné úkoly v něm řešené i jeho sepětí s praxí. Z tuzemských návštěvníků je třeba uvést odborníky ze zdravotnictví, z vojenského leteckého zdravotnictví a z několika vědeckých psychologických, zdravotnických i jiných pracovišť z Prahy, Bratislavy a Olomouce a dále posluchače psychologie z Bratislavy a Prahy (9).

Zakladatel Psychologického ústavu v Brně a profesor lublaňské univerzity M. Rostohar zajížděl občas do Brna, navštěvoval katedru a při takové návštěvě v r. 1957 promluvil na téma "O užité psychologii v Jugoslávii" v rámci besedy, kterou zorganizovala Společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí, sekce pedagogika-psychologie (rozmnožený leták z archivu).

V r. 1959 zorganizovala katedra výměnný bezdevizový zájezd brněnských posluchačů psychologie do Německé demokratické republiky a v r. 1960 do Polské lidové republiky. V NDR navštívili účastníci zájezdu Psychologické ústavy Vysoké školy technické v Drážďanech, Vysoké školy pedagogické v Postupimi, Humboldtovy univerzity v Berlíně, seznámili se s učebním plánem tamního studia psychologie i s problémy řešenými v ústavech i v diplomových pracích studentů.

Pobyt v Polsku byl orientován zejména na praxi. V Poznani se dva dny seznamovali s provozem Poradny duševního zdraví a navštívili katedru psychologie tamní univerzity, v Gdaňsku platila jejich návštěva katedře psychologie, Poradně psychického zdraví, Psychologické laboratoři Biologického ústavu Polské akademie věd, Dětskému psychiatrickému ústavu a Psychometrickému ústavu. V Krakově praktikovali 4 dny v Psychologickém oddělení Nové huti V. I. Lenina.

Oba zájezdy, které organizoval a vedl odb. asistent V. Smékal, obohatily jeho účastníky o nové psychologické poznatky a přispěly k navázání přátelství a k posílení socialistického uvědomění.

Bohatá byla účast pracovníků Psychologického ústavu na osvětové a politické práci. V závodních Lidových akademiích a v Lidových univerzitách přednesli bezpočtu populárně vědeckých přednášek na témata: mezilidské vztahy, strach, pověry, ateistická výchova, psychologické předpoklady pracovního úspěchu apod.

Rovněž publikační a redakční činnost pracovníků katedry byla po celé období značná, všichni členové katedry spolupracovali s různými institucemi a někteří byli členy řady odborných komisí (9).

V r. 1958 byl na pracovní poradě moravské skupiny psychologické subsekcce při psychiatrické sekci Čs. lékařské společnosti J. E. Purkyně, konané v Psychologickém ústavu, již se účastnili i pedagogičtí psychologové a psychologové práce, založena pobočka Čs. psychologické společnosti v Brně, jejímž předsedou byl zvolen prof. V. Chmelař. Současně byly při pobočce zkonstituovány 3 oblastní pracovní skupiny a to v Ostravě, Olomouci a Gottwaldově (55).

V kampani před volbami do Národního shromáždění v r. 1960 proslovili pracovníci Psychologického ústavu řadu přednášek a vedli předvolební poradny a studovny (9).

Také publikační činnost členů Psychologického ústavu svědčila o jejich všestranné aktivitě, ať šlo o původní studie, recenze, referáty či populárně vědecké články a prof. V. Chmelař napsal pro Naučný slovník ČSAV mnoho psychologických hesel a pro opo- nentská řízení pozoruhodné oponentské posudky. Mimo to publikoval v tomto období řadu studií o akustické pozornosti, o odhadu velikosti předmětu v indirektní vidění, o dynamice optických vjemových struktur atd., ale o tom pojednáme až na konci této kapitoly.

Vědecký zájem doc. L. Kolaříkové platil, jak jsme viděli, zpočátku psychologii předškolního a školního věku a v průběhu doby se přesouval k psychologii osobnosti, ale dal se zaujmout i problematikou stáří.

Osobností se stává člověk životem ve společnosti a zejména důležitý význam pro jeho postavení ve společnosti mají výrobní vztahy. Jedinec není schopen izolované existence, je formován podmínkami prostředí, na něž se adaptuje, ve styku s lidmi si osvojuje řeč jako prostředek myšlení a dorozumění, vstupuje do různých vztahů, skupin i organizací a uspokojuje svoje individuální a společenské potřeby.

Marxistické pojetí osobnosti je genetické a deterministické: chápe osobnost vývojově, při čemž působení společenského prostředí a výchovy, zaměřené na kolektivistickou orientaci jedince, se přisuzuje důležitý význam a přitom se uplatní i individuální zvláštnosti jedince. Zdůrazňuje se tu dialektická jednota jedince a prostředí.

Důležitý pojem v psychologii osobnosti je pojem vlastnost, rys, znak a osobnost reprezentuje struktura relativně stálých vlastností. Osobnost je dynamická struktura, stále se mění, zejména v průběhu ontogenetických změn, některé její stránky vstupují do popředí a prevalidují nad jinými, integrují se krátkodobě nebo dlouhodobě. Ontogeneze produkuje individuální vlastnosti, fylogeneze a historický vývoj lidstva obecné vlastnosti (Pojetí osobnosti v psychologii, 1962).

Charakter se projevuje v jednání jako struktura vlastností jedince (zejména vlastnosti vůle) a utváří se v procesu činnosti. Při hodnocení charakterových vlastností má důležitý význam rozdíl mezi vnějším projevem a vnitřním prožíváním subjektu, poněvadž vnější projev nemusí korespondovat s vnitřním prožíváním. Proto můžeme hodnotit charakter jedince jen z řady jeho projevů v různých situacích.

Významné jsou tu i city, zejména celková nálada člověka, která v radostné modifikaci povzbuzuje k aktivitě, smutek, plodí pasivitu. Je proto důležité dokázat ovládnout vlastní náladu. Sebecit jako cit vlastní síly pomáhá překonávat překážky, vede k iniciativě, ale také k bezohlednému jednání k druhým. Člověk hodnotí sám sebe přiměřeně nebo nepřiměřeně podle toho, jaký je jeho sebecit a pak mluvíme o skromném nebo pyšném jedinci. V poměru k druhým rozlišujeme egoisty a altruisty z aspektu morálního a individualisty a kolektivisty z hlediska společenského: egoistovi záleží na vlastním prospěchu, altruistovi na dobru druhého, kolektivistu se ztotožňuje s cíly společnosti, akceptuje za své její požadavky a úkoly, než toto stanovisko by mělo být sladěno i se vztahy k jedincům, ani k nim by neměl být lhostejný, neřku-li bezohledný. Po-

měr k lidem i k hodnotám společenským by v charakteru měl být vyvážený (Dialektika charakteru, 1957).

Studie "Psychologické problémy v domovech důchodců" (1966) je určena pracovníkům v domovech důchodců a je zaměřena na problematiku, jak se starými lidmi jednat, jak jim porozumět, jak je vést. Vypořádává se se všemi možnými problematikami od příchodu starého člověka do domova, který by měl přijít v úvahu teprve tehdy, když jsou vyčerpány všechny možnosti udržet ho v dosavadní domácnosti a pro všechny možné situace dává uvážené rady, jak předejít diskrepancím a dojde-li k nim přece, jak je řešit. Práce sester v domovech důchodců je vysoce náročná a neobejde se bez vhodných povahových vlastností a vědomostí a bez kladného poměru ke starým lidem.

L. Kolaříková přednášela na katedře podle Seznamu přednášek "Dějiny psychologie", "Psychologii dítěte", "Obecnou psychologii", "Vývoj psychiky", "Pedagogickou psychologii", "Pedagogiku", "Ontogenezi psychiky", "Psychologii osobnosti" atd.

Jiří Sedlák, rodák z Vanovic u Jevíčka, kde se narodil 31. prosince 1925, maturoval v r. 1945 na reálném gymnasiu v Boskovicích a promoval na brněnské filozofické fakultě na základě dizertační práce "Typické jevy, vyskytující se v průběhu realizace představy ve spontánní dětské hře. V r. 1964 obhájil na filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze kandidátskou dizertaci na téma "Přesnost senzomotorické koordinace spojovatelek" a v r. 1971 se habilitoval na filozofické fakultě brněnské univerzity na základě práce "Teorie a faktory koordinace".

Zprvu se věnoval obecné a dětské psychologii a později přešel na psychologii práce, v níž se spe-

cializoval. Jeho vědecký zájem platil jak problematikám obecné psychologie práce (např. režimu práce a odpočinku, pracovní únavě, teorii koordinace pohybů, teorii volního pohybu, optické a motorické regulaci pohybů, determinaci pracovních pohybů), tak problematikám speciální psychologie práce (např. otázkám dopravní a inženýrské psychologie, psychologickým problémům perzonálních a kádrových činností apod.).

Ve studii "K otázkám vývoje pojmu odvaha u dětí 5 - 7 letých" (1957) zkoumá spolu s Monatovou objevení a vývoj pojmu odvaha u normálních 5 - 7 letých dětí a to v osobním řízeném rozhovoru.

Vývoj jde od postupné diferenciaci zvukově podobných pojmů přes diferenciaci významově podobných pojmů k další jemnější diferenciaci na stále vyšších stupních abstrakce.

Ve studii "Vliv pracovního procesu na přesnost pracovního pohybu paží" (1961) zkoumá autor práci spojovatelek v městské telefonní ústředně, zjistil kolísání přesnosti ukazovacích pohybů pravých i levých paží a zhotovil křivku jejich pracovních výkonů. Srovnání této křivky s křivkou skutečných výkonů a vyjádření příslušných vztahů ukazuje, že obojí výkony jsou souběžné, i vliv pracovního prostředí na zhoršení rozptylu zásahů.

Ve studii "Výzkum únavy při výrobní práci vysokoškolských posluchačů" (1961) na základě zkoumání přesnosti ukazovacích pohybů dospěl autor k závěru, že při šestitýdenní výrobní práci, při níž posluchačky studovaly a skládaly dílčí zkoušky, nedošlo k zjistitelnému zhoršení koordinace pohybů a tedy ani k významnějšímu zesílení objektivních projevů únavy.

Ve studii "Závislost preciznosti centračních pohybů paží na velikost pracovní zátěže telefonistek" (1962) zkoumá autor vlivy na přesnost ukazovacích pohybů paží a dospívá ke zjištění, že vzrůstajícím pracovním zatížením, daným hovorovou frekvencí v síti, klesá přesnost centračních pohybů, což platí o obou pažích a rovněž se zvětšuje variační rozpětí přesnosti paží, u pravé silněji. Nebyla prokázána závislost mezi variačními koeficienty a velikostí produktivity práce. Učiněná zjištění jsou zajímavá pro povolání, která vykazují malou zatíženost svalů a velké nároky na centrální nervový systém, tedy povolání typická pro automatizovanou výrobu.

Ve studii "Diskoordinace ve vztahu k pracovní zátěži spojovatelek" (1964) je předmětem výzkumu vliv pracovního zatížení na přesnost jejich opticko-motorických koordinací.

Autor zjistil z celkem skoro 50 000 měření, že při vyšším pracovním zatížení spojovatelek se přesnost centrací zmenšovala, docházelo k úchytkám od správného směru pohybu.

Psychologickým problematikám silniční dopravy ze všech možných aspektů věnoval Sedlák svou práci "Psychologie v silniční dopravě" (1968). Hlavní postavou celého díla je řidič, jemuž jsou určeny všechny jeho kapitoly, jen v poslední kapitole vystupuje vedle řidiče jako adresát autorových výkladů služba řídicí silniční dopravu.

V práci "Studie o racionální organizaci práce" (1970) popisuje autor výzkum zaměřený na umístění hlavní pracovní přestávky v dopolední směně ve vybraných dílnách UP závodů v Rousínově a v Králově Poli a jejího časového rozsahu.

V zajímavé studii "Optická a motorická regulace pohybové koordinace" (1972) se zabývá autor podrobně otázkou vlivu zrakové kontroly pohybové koordinace a vlivu pohybové kontroly.

Knih "Determinace senzomotorické koordinace" (1974) řeší otázku pohybové koordinace při cílení, tj. pohyby paží směřují co nejpřesněji k určenému cíli. Cvičení má vliv na ukazovací pohyby jedince a je těsná lineární souvislost mezi přesností koordinovaných pohybů pravé a levé ruky a rovněž věk člověka a nemáhavost pracovní směny mají vliv na přesnost koordinace. Je to průkopnická práce, která má význam pro psychologickou teorii, ale i pro různé druhy pracovních činností.

J. Sedlák přednášel na katedře v průběhu doby "Úvod do studia psychologie", "Dějiny psychologie", "Obecnou psychologii", "Fylogenezi psychiky", "Dějiny empirické psychologie", "Obecnou psychologii s demonstracemi a cvičeními", "Užití psychologie v praxi", "Fyziologii, hygienu a bezpečnost práce" atd.

Sedlák je dlouhodobě společensky a ideově politicky aktivní, pracuje úspěšně v řadě stranických, odborových a odborných funkcích, byl řadu let členem Vědeckého kolegia pro pedagogiku a psychologii ČSAV.

Vypuštěno

Vypuštěno

Ve studii "Jazyk v procesu myšlení a sdělování" (1961) navazuje Bárta s M. Sedlákovou na základě poznatků kybernetiky a teorie informací na problematiku využití jazykovědných poznatků v psychologii a dospívá k závěru, že jsou-li ve slovních projevech zakódovány myšlenky, lze z rozboru stavby těchto projevů usuzovat na kvality normálního myšlení i na některé jeho poruchy. Bárta přednášel na katedře "Fyziologii vyšší nervové činnosti", "Psychopatologii I. a II.", vedl "Výcvikovou praxi" atd.

Odb. asistent PhDr. Vladimír Smékal působil zpočátku v Záchytném dětském domově a na katedře je od r. 1958, kde pracoval nejprve jako její tajemník. Přednášel vývojovou a pedagogickou psychologii a psychologii osobnosti. Od r. 1966 - 1968 organizoval a vedl v Bratislavě Středisko pre psychodiagnostické pomůcky, z něhož později byl zformován nár. podnik Psychodiagnostika.

Dificilita je druh duševní poruchy, vyskytující se u dětí a projevující se nesnázemi přizpůsobit se rodině, škole, kolektivu, práci apod., která vyrůstá z nevhodných vnějších vlivů. Její podstata je ve vy-

tvoření nevhodných nebo někdy i v nevytvoření vhodných dynamických stereotypů. Projevuje se hlavně v difíicilních postojích k učení, práci, čistotě a pořádku a v difíicilních rysech charakteru (v nepoctivosti, nespolehlivosti, nečestnosti, bezohlednosti atd.). Vede k ní zejména nevhodné rodinné prostředí, nevhodný způsob výchovy, nevhodné životní poměry, nevhodní kamarádi atd.

Difíicility jsou velmi časté, mohou se projevit vážnými následky v dospělosti a jejich výstižná diagnóza má proto důležitý význam (Poruchy osobnosti a chování dětí, 1961).

Problematika charakteristiky osobnosti dosud ne dosti zpracovaná, přitáhla vědecký zájem Smékalův: v ní jde o komplexní posouzení osobnosti ze všech možných hledisek, diferencované podle toho, jde-li o charakteristiku v klinické, pedagogické, pracovní nebo společensko-politické praxi.

Smékal se vyslovuje pro dynamickou charakteristiku, která přihlíží dialekticky ke všem relevantnostem a uvažuje i dynamiku a interakci osobnosti a její strukturu vidí především v analýze struktury činnosti s jejím průběhem, obsahem, způsobem a úrovní provádění. Autor načrtává i určitý pracovní postup při jejím sdělování (Teoretické problémy poznávání a charakterizování osobnosti, 1966).

Ve studii "Teoretické problémy posuzování osobnosti žáků ve výchovné praxi" (1967) se zabývá i speciálně problematikou posuzování osobnosti žáků, jehož nositelem je pedagog, a tu jde o to, aby z posuzování byly vymýceny prvky subjektivismu a aby vycházelo z individuálního přístupu a hodnocení a inter-

pretace spočívaly na vědecké teorii osobnosti. Dosa-
vadní stav posuzování je neuspokojivý, bývá popisný
s povrchním hodnocením bez zaměření na poznávání
a hodnocení typických věkových a individuálních zvlášt-
ností osobnosti.

Smékal zpracoval některé kapitoly v knize "Diag-
nostika psychického vývoje" od Švancary a podílel se
na překladě "Základů obecné psychologie" od S. L. Ru-
binštejna a organizoval překlad "Základů výzkumu cho-
vání" od F. N. Kerlingera.

Za bratislavského pobytu zpracoval řadu testových
zkoušek, některé upravil na naši populaci.

Katedra řešila studijní problematiku, které se
naskytly, pružně, neodržela se ztrnule vžitých klišé,
ale přihlédajíc k okolnostem případu, neváhala se
přiklonit k novátorskému řešení, i když se vymykalo
z rámce odedávna realizované praxe. Vidíme to na je-
jím usnesení z r. 1960, kdy doporučila děkanství ke
kladnému vyřízení žádost posluchačů pátého ročníku
oboru psychologie o vstup do zaměstnání během posled-
ního roku studia. Vázala to ovšem na řadu podmínek,
které měly zajišťovat studijní prospěch a příznivý
výsledek závěrečné zkoušky: každých 14 dnů byli poslu-
chači zavázáni k účasti na jednodenní konzultaci na
katedře, na niž je podniky podle předem sjednané do-
hody budou uvolňovat, učitelé katedry budou kontrolovat
práci posluchače a pokrok ve studiu přímo na pracoviš-
ti, na pracovištích bude pověřen praktický psycholog
vedením posluchače a posluchači zpracují téma diploma-
vé práce z problematiky odvozené z rutinní práce, kte-
rou budou na pracovišti denně konat a před závěrečnou
zkouškou bude jim podnikem poskytnuta dovolená k pří-
pravě (Zápis ze zasedání katedry dne 25. 10. 1960).

V zachovaných písemnostech jsme se marně sháněli po dokladu, jak toto žádání bylo děkanstvím vyřízeno. Nicméně lze z toho vyčíst, že o odborné psychology byl v té době už živý zájem, když praxe byla ochotna přijmout do specializované odborné práce už posluchače 5. ročníku. Shodou okolností diplomové práce u posluchačů tohoto 5. ročníku zadané před půldruhým rokem řešily problematiku, vyplývající z družby fakulty s produktivní prací na brněnských pracovištích, neočekávaně byli však posluchači celého 5. ročníku umístěni na pracovištích v Ostravě a proto byla témata diplomových prací upravena tak, aby diplomanti mohli těžit z materiálu pro svou diplomovou práci na ostravských pracovištích (Zápis ze zasedání katedry dne 5. ledna 1961).

Čs. společnost pro výzkum vyšší nervové činnosti - sekce Čs. lékařské společnosti J. E. Purkyně uspořádala ve dnech 25. až 27. května 1959 v Olomouci 1. celostátní pracovní konferenci s tématem "Metodika výzkumu VNC člověka a zvířat" a na ní přednesl J. Sedlák referát "Přesnost vizuálně motorických koordinací u spojovatelek" (12).

Na 2. pracovní konferenci čs. psychologů v r.1950 měl prof. V. Chmelař dva referáty ("Úloha psychologie při přestavbě socialistické školy" a "Trvání aktivní akustické pozornosti u dětí a dospělých"), L. Kolaříková referát na téma "Příspěvek k psychologii vysokoškolského studenta", Sedlák dva referáty ("Některé opticko-motorické klamy" a "Problematiky motorických koordinací u spojovatelek" (17).

Čs. psychiatrická společnost svolala na dny 5. až 8. října 1960 do Prahy II. psychiatrický sjezd věnovaný problematice duševní hygieny, na němž měl Sedlák tři referáty ("Vliv pracovního zatížení spojovate-

lek na přesnost koordinace", spolu s Bláhou "Dynamometrie na konci pracovní směny spojovatelek" a spolu s Hnilicovou "Změny paměti po směně u spojovatelek" (16).

Na pracovní poradě o užití psychologie v ekonomice, kterou svolala Čs. psychologická společnost - ekonomická sekce do Domu kultury pracujících ve strojírenství v Praze na dny 28. až 29. listopadu 1960 zasáhl Sedlák podnětně do diskuse (118).

V pracovní sezóně 1960/1961 byly dvě z deseti pracovních schůzí Čs. pediatrické společnosti J. E. Purkyně věnovány psychologické problematice a na nich referovali Bárta na téma "Vztah psychologie a pediatrie a jejich vývoj".

Na 1. sjezdu čs. psychologů konaném ve dnech 14. až 16. prosince 1961 v místnostech hotelu Internacionál v Praze promluvil prof. V. Chmelař jednak na téma "Aktuální problémy výzkumných metod v oblasti pedagogické psychologie" a jednak k "Metodice výzkumu dynamiky optických vjemových struktur statického a dynamického zorného pole". Dále byla přednesena kolektivní studie B. Bárty, V. Smékala a J. Šindeláře "Vztah mezi vlastnostmi osobnosti a regulacemi psychické činnosti" (10).

Dne 28. června 1961 se konal na filozofické fakultě v Brně seminář o užití psychologie ve zdravotnictví (kromě psychiatrie a pediatrie), který zorganizovala brněnská pobočka Čs. psychologické společnosti a moravská skupina psychologické komise při psychiatrické sekci Čs. lékařské společnosti J. E. Purkyně. Na semináři promluvil mj. B. Bárta o aplikaci psychologie ve vnitřním lékařství (23).

Na 1. mezioborové konferenci, kterou svolala

Čs. lékařská společnost J. E. Purkyně do lázní Jeseník na dny 15. až 20. ledna 1962 referoval J. Sedlák na téma "Vztah mezi centračními pohyby přípravou zatížení" (13).

Brněnští dětští a pedagogičtí psychologové se počátkem šedesátých let scházeli celkem pravidelně na seminářích pořádaných v Dětské psychologické poradně v Brně, na nichž referovala mj. L. Kolaříková na téma "Osobnost v pojetí Allportově", V. Smékal o "Kogersově metodě diagnostiky problémových dětí". Řada brněnských psychologů se účastnila školení zdravotních sester v Ústavu pro doškolování středních zdravotnických pracovníků a připravila k rozmnožení krátké učební texty. V rámci Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí uspořádali spolu s brněnskými pedagogy dva přednáškové cykly: "Výchova nového člověka" a "Duševní vývoj a výchova dítěte" (9).

Na celostátním semináři o profesionální orientaci v Bratislavě ve dnech 10. a 11. dubna 1961, svolaném z podnětu Psychologického ústavu Komenského univerzity, vystoupili v diskusi prof. V. Chmelař, Sedlák a Bárta (136).

Na XIV. mezinárodním kongresu pro užitou psychologii ve dnech 13. až 19. srpna 1961 v Kodani referoval prof. V. Chmelař na téma "Vliv dynamiky optických vjemových struktur na optický postřeh objektů v zorném poli u řidičů aut" (59).

Na valném shromáždění Čs. psychologické společnosti při ČSAV konaném dne 3. června 1962 na katedře psychologie brněnské filozofické fakulty, které zahájil

a řídil člen - korespondent ČSAV prof. V. Chmelař, byl jmenovaný zvolen 1. náměstkem předsedy nového ústředního výboru.

Na celostátním semináři, pořádaném ve dnech 30. listopadu až 1. prosince 1962 v Brně zdravotnickou sekcí Čs. psychologické společnosti ve spolupráci s Psychologickou komisí Čs. psychiatrické společnosti J. E. Purkyně na téma "O výzkumu souvislostí mezi poškozením mozku a psychickými projevy" k počtě 70. narozenin člena - korespondenta ČSAV prof. dr. V. Chmelaře, nositele Řádu práce, přednesl R. Konečný zhodnocení celoživotní práce jubilatovy a L. Kolaříková promluvila o příspěvku psychologie v klinické práci (13).

Na XVII. mezinárodním kongresu psychologie ve Washingtonu, konaném ve dnech 20. až 26. srpna 1963 referoval prof. V. Chmelař na téma "Vztah mezi procesy optické a akustické pozornosti" (60).

Tato rešerše, zaměřená na účast brněnských psychologů na psychologickém dění ve státě a ve světě ukazuje, že brněnská katedra se neomezovala jen na svoji výchovnou funkci, ale že přispívala vytrvale k rozvoji psychologických věd, postavivši se sama do jeho služeb a dávajíc mu k dispozici řadu svých odchovanců dobře připravených tvůrčím způsobem řešit problematiku, jak je potřeba doby přinášela postupně na pořad dne. Zařadila se bez výhrad do budovatelského úsilí, nezůstala mu nic dlužna a zasloužila se tak o důstojnou reprezentaci své práce a uznávanou vlastní pozici na poli psychologické vědy a psychologické výuky ve státě.

Za léta 1948/1963 bylo podáno a obhájeno na filozofické fakultě v Brně z oboru psychologie celkem 70

diplomových a dizertačních prací, jichž tématická diferenciací podává v absolutních číslech tento obraz:

Název	Počet
Psychologie obecná a experimentální	21
Psychologie práce	6
Psychologie zdravotnická	16
Psychologie pedagogická a vývojová	23
Psychologie sociální	-
Různé	4
Celkem	70

Nejvíce zájmu diplomantského a dizertažtského soustředila na sebe oblast pedagogické a vývojové psychologie s 32,85 %, za ní šla obecná a experimentální psychologie s 30 % působením setrvačného faktoru, zasahujícího sem z minula, na třetí místo se vypracovala zdravotnická psychologie s 22,85 % jako výraz odezvy její úspěšné invaze do sektoru národního zdraví, psychologie práce se spokojila čtvrtým místem (8,57 %), ježto ještě nenadešla její doba a na předposlední místo se dostaly práce, které se nedaly jinam zařadit a sociální psychologie zůstala vůbec bez zastoupení. Provedená klasifikace neplatí absolutně, poněvadž některé práce lze tématicky zařadit do dvou skupin.

Hlavní postavou tohoto období i všech předchozích od r. 1948 je prof. V. Chmelař, a to nejen jako vedoucí katedry, který ji řídil zkušenou rukou, jak jsme viděli v restriktivních poměrech osobního a prostorového vybavení, ale i jako vědecká osobnost, která

ji dokázala dobře reprezentovat nejen na domácí půdě, ale i československou psychologii na fóru mezinárodních vědeckých kongresů.

Vědecká výzkumná práce Chmelařova je orientována na dva hlavní tématické okruhy a do prvního z nich patří zrakové vnímání předmětů a tvarů za různých podmínek a dynamika optických vjemových struktur. Druhý výzkumný okruh, k němuž se upínal Chmelařův vědecký zájem po mnoho let, je problém trvání optické a akustické pozornosti. Tím ovšem není vyčerpána multidimenzionální problematika, do jejíhož studia se Chmelař zahloubal a my jsme se s ní hleděli v jednotlivých údobích vypořádat (např. psychika zmrzačeného dítěte a její důsledky pro pedagogiku, poradenská problematika, kresebné pohyby v raném věku apod.).

Nyní je nutno přihlédnout k jeho pracím z posledního období a z doby po něm následující, ježto Chmelař i po odchodu do důchodu dne 1. února 1964 nesložil ruce v klín, přednášel dále na katedře externě a pracoval dále jako ředitel Psychologické laboratoře ČSAV v Brně a když odešel z Psychologické laboratoře, je dále činný na půdě Akademie věd vědecky a neúnavně publikuje další práce.

Aktivní akustická pozornost, jako pozornost vůbec, nemá nepřetržitý průběh, nýbrž přerušovaný kratšími nebo delšími odklony pozornosti v nepravidelných časových intervalech a v různě dlouhém trvání. Délka trvání i jednotlivé odklony aktivní akustické pozornosti variovaly u téže pokusné osoby. V žádném případě nebylo zjištěno pravidelné střídání stejné délky trvání a odklonu akustické pozornosti a odklony měly v převažující většině případů krátké trvání. Za celou hodinu nebylo zaznamenáno ani prodlužování odklonů a zkracování délky aktivní akustické pozornosti.

I při sebevětším volném úsilí je nemožno v průběhu několika minut vnímat a aprecipovat všechna slova, prostě některá z nich neslyšíme nebo přeslechneme a jejich smysl si doplňujeme za okolností nepřesně. Proto je na místě při vyučování nebo přednášce zdůraznit hlavní myšlenku látky, aby byla zajištěna souvislost obsahu.

Odklony pozornosti mohou hrát významnou roli v rozepřích nebo delších verbálních instrukcích, zapříčiňují nepřesnosti nebo nedorozumění a rovněž zvukové signály, např. dopravní, mohou v důsledku odklonu být přeslechnuty ("Trvání aktivní akustické pozornosti", 1957).

Vnímání velikosti předmětu v nepřímém vidění závisí na zřetelnosti vnímaného tvaru a Chmelař zjistil, že teprve v šestém pásmu je soud o velikosti úhlu celkem normální. Současně prokázal neplatnost Weberova zákona při odhadu velikosti úhlu u plošených černých výsečí a úhlu s rameny pozorovaném v přímém a nepřímém vidění ("Vnímání a odhad velikosti předmětu v indirektním vidění", 1959).

Průběh optického vnímání jednoduchého a složitějšího podnětu a jeho vliv na dynamiku optických vjemových struktur má nepopiratelný význam pro ta povolání, kde vnímaná optická struktura podmiňuje včasnou reakci pracovníka, bez níž může dojít k havárii provozního zařízení, spojenou se ztrátami lidských životů i materiálních hodnot (letec, strojevůdce atd.).

Změny v optických vjemových strukturách záležely, jak Chmelař experimentálně zjistil, ve změnách počtu částí předmětů a barev při jednotlivých vnímáních: některé části dříve vnímané se ztratily při

další percepci a uvědomovaly se jiné části, velikosti jednotlivých částí se poněkud zvětšovaly nebo zmenšovaly, měnily se prostorové vztahy (části se přibližovaly a vzdalovaly), některé předměty (zejména malé velikosti) nebyly při krátkých expozicích vůbec postřehnuty a intenzita osvětlení ovlivňovala barevnou kvalitu.

To znamená, že optické vjemové struktury a to i statických předmětů, jsou proměnlivé, dynamické a vykazují značnou variaci intráindividuální i interindividuální. Doba trvání expozice je významná při utváření optických vjemových struktur a je-li zkrácena, nelze ji vyrovnat zvýšením světelné intenzity podnětu ("Vliv doby trvání jednoduchých a složitých optických podnětů na dynamiku optických vjemových struktur", 1961).

Dynamika optických vjemových struktur má velký vliv na optický postřeh a tento vliv stoupá se zkracováním doby trvání podnětu, k níž dochází u řidičů při zvýšené rychlosti. Dynamika optických vjemových struktur ovlivňuje optický postřeh objektů v zorném poli a to statického složitého objektu různě dlouhou dobou postřehu jeho jednotlivých částí a u dynamického složitého objektu přehlédnutím některé jeho části. Pravděpodobnost přehlédnutí některého objektu v zorném poli je tím vyšší, čím složitější objekty jsou v zorném poli, čím je větší rychlost vozidla a čím je nižší intenzita osvětlení ("Vliv optického postřehu na výkon řidiče", 1965).

Trvání aktivní optické a akustické pozornosti je časově omezeno, v průběhu delší doby není nepřetržité, nýbrž přerušováno kratšími nebo delšími dobami odklonu pozornosti, resp. chybnými reakcemi. Tuto diskontinuitu nelze překonat ani sebevětším volným úsilím

a zvýšenou koncentrací pozornosti. Trvání aktivní pozornosti a odklony pozornosti se střídají arytmiicky a úhrnná doba trvání aktivní pozornosti má vysokou převahu nad celkovou dobou odklonů pozornosti. Proces aktivní pozornosti probíhá různě intraindividuálně i interindividuálně a trvání aktivní pozornosti obou denominací je odvislé i od druhu podnětu ("Průběh trvání aktivní optické a akustické pozornosti", 1970).

S rostoucím věkem se zkracuje délka odklonů pozornosti a ubývá jejich počet, zejména delších odklonů a prodlužuje se doba soustředěného trvání pozornosti.

Pokusným osobám podle jejich výpovědi usnadňovala identifikaci barev a tónů zesílená koncentrace pozornosti na červenou barvu a na nejvyšší tón, kteréžto oba podněty byly smluveny, aby na ně bylo reagováno stiskem tlačítka. Kvalita stimulů ovlivňuje také průběh a počet dob nepřerušného trvání pozornosti ("Vliv věku a modality stimulu na trvání aktivní optické a akustické pozornosti", 1972).

Podle Seznamu přednášek byl přednáškový repertoár Chmelařův na katedře v průběhu let velmi široký. Přednášel "Úvod do studia psychologie", "Obecnou psychologii", "Fyziologii vyšší nervové činnosti", "Výzkumné metody v psychologii", "Anatomii a fyziologii člověka", "Psychologickou metodologii", "Obecnou psychopatologii s poruchami psychického vývoje", "Základní diagnostické metody" a konal "Fyziologická praktika" atd.

Chmelař není jen teoretikem, teoretické závěry svého bádání aplikuje na praxi a praxi staví na důkladné znalosti konkrétních faktů a jejich zákonitosti.

Pěstuje vědu pro život, ne pro ni samu. Vychází důkladné znalosti odborné literatury ve světovém měřítku a jeho závěry spočívají na velkém počtu experimentálně zjištěných dat, při čemž si všímá jejich variability. Úzkostlivě se drží své vždy solidně vybudované faktové základny a z ní vysvětluje psychologické jevy a vyvozuje jejich zákonitosti. Je mistrem psychologického experimentu a v tom je tajemství jeho badatelských úspěchů. V jeho koncepci není stavět velkorysé cíle, není syntetik, nýbrž analytik, který krok za krokem trpělivě, důsledně a houževnatě jde za výtčeným cílem. Pomáhá mu v tom precizní formulování problému, přesnost a spolehlivost výzkumných metod a důkladný rozbor a kritická interpretace exaktně zpracovaných dat. A výsledky své bohaté badatelské činnosti dává k dispozici celku.

Důležitá je Chmelařova pedagogická činnost na různých typech škol a zejména na filozofické a pedagogické fakultě v Brně a jejich pobočkách a na Vysoké škole sociální v Brně. Vychoval tisíce žáků, z nichž celá řada učí na vysokých školách nebo vědecky pracuje v oboru psychologie a pedagogiky. Na univerzitě zstával řadu akademických funkcí, po tři léta byl děkanem filozofické fakulty a po mnoho let zastával funkci proděkana na filozofické a pedagogické fakultě, byl členem akademického senátu brněnské univerzity, členem její vědecké rady a vědecké rady její filozofické fakulty.

Na základě doktorské dizertace "Studie z optického vnímání předmětů a jejich poznávání" získal v r.1965 hodnost doktora psychologických věd.

V r. 1956 se dostalo Chmelařovi vysokého ohodnocení jeho vědecké práce - byl jmenován členem-korespon-

dentem ČSAV a na půdě této naší vrcholné vědecké instituce činnorodě a iniciativně zastupuje psychologii, vykonává tu řadu významných funkcí.

Široká je jeho organizační, publikační, překladatelská, redakční, popularizační a veřejná činnost. Organizoval a podílel se na překladech "Sebraných spisů I. P. Pavlova", Rubinštejnových "Základech obecné psychologie", Meiliho-Rohracherovy "Učebnice experimentální psychologie", Kerlingerových "Základů výzkumu chování" atd.

Reprezentoval úspěšně naši vědeckou práci na poli psychologie na četných zahraničních vědeckých kongresech, zejména v Římě, Bonnu, Kodani, Washingtonu a v Lublani.

Stál u kolébky Čs. psychologické společnosti při ČSAV, po léta vykonával funkci I. místopředsedy jejího ústředního výboru a přispěl iniciativně k jejímu rozvoji tak, že byl v r. 1964 poctěn jejím čestným členstvím.

Již v době studijní se přiklonil k hnutí pokrokové mládeže, později se stal členem sociálně demokratické strany a po jejím sloučení členem KSČ. I tu pracoval v různých komisích při jejím ÚV a v krajském měřítku. Tento jeho vývoj je přirozený - od mládí odmítal idealistické pojetí a základna, z níž vycházel, byl materialismus zprvu živelný, který později přerostl u něho v dialektický materialismus.

V r. 1958 mu udělil prezident republiky státní vyznamenání "Za vynikající práci" za příkladnou pracovní obětavost a iniciativu při plnění úkolů vysokoškolského učitele, dlouholetého akademického funkcionáře.

náře a za úspěšnou vědeckou práci v oboru psychologie.

A Řád práce mu v r. 1962 propůjčil prezident republiky za pozoruhodné výsledky vědecké práce a za úspěšnou organizátorskou činnost na poli psychologie.

Univerzita J. E. Purkyně v Brně mu udělila v r. 1969 zlatou medaili za zásluhy o vědu a univerzitu.

Po pilné a usilovné práci se dočkal tento skromný muž zlatého srdce i ve své vlasti nebyvalého rozvoje své vědy, k němuž celoživotní prací sám vydatně přispíval a ani v požehnaném věku, jenž mu osud dopřává, neskládá ruce v klín, ale pracuje dále, uctíván jako zasloužilý nestor československých psychologů stále se rozrůstající psychologickou obcí, již je zářným příkladem činorodého života, vytrvalé práce a úspěchů zaměřených na prospěch celku.

4. Shrnutí a závěr

Na předválečné stolici psychologie v Brně a zejména v jejím Psychologickém ústavě byl čilý badatelský ruch a stolice psychologie se přiřadila v tomto ohledu k dalším stolicím na filozofické a jiných fakultách, které druhé české univerzity zajišťovaly dobré jméno ve vědeckém světě. Zásluha o to patří v oblasti psychologie zejména hlavní postavě předválečného období prof. M. Rostoharovi, který postavil brněnské badatelské úsilí psychologické na experimentální základnu a pod jehož vedením vyrůstala mladá generace psychologů, z nichž někteří se povznesli k nepopiratelné vědecké výši. Organizátorské snažení Rostoharovo vyvolalo v život první český psychologický časopis, který se stal mluvčím brněnského badatelského úsilí. Docentu Kratinovi, který se pracoval vlastním studiem k celostní orientaci, jež jej spojovala s Rostoharem, ale který stál stranou budování Psychologického ústavu a inklinoval k syntetické hodnotící práci, přervala další vědeckou cestu předčasná smrt. Viléma Chmelaře pojilo k Rostoharovi experimentální zaměření vědecko-výzkumné práce, ale chyběla mu oddanost k celostní psychologii, avšak to nevadilo Rostoharovi, který byl celostním psychologem, ale v této orientaci šel vlastní cestou a bez výhrad nepřisahal na celostní dogmata.

Do toho přišla okupace a válka a psychologická výuka a bádání v Psychologickém ústavě bylo zavřením českých vysokých škol přerušeno na pět a půl roku. Osvobození z nacistické okupace otevřelo české vysoké školy a stolice psychologie v Brně obnovila výukovou a badatelskou činnost, která obojí byla poznamenána liberálním pojetím. Vedoucí duch tohoto období

prof. Rostohar, zakladatel české novodobé experimentální psychologie, který se zasloužil o vybudování prvního českého psychologického ústavu a o založení prvního českého odborného časopisu, odešel na podzim roku 1948 do penze. Na stoličce psychologie se ke konci období habilitovala L. Kolaříková, odchovanka brněnské stolice psychologie, která vyvíjela velkou učební aktivitu v poúnorových letech a která se zaměřovala více na syntetickou než experimentální práci a v r. 1961 odešla do invalidního důchodu. Další odchovanec stolice psychologie v Brně R. Konečný se habilitoval rovněž ke konci období, ale pro filozofii a k psychologii jemu bližší se později přece jenom vrátil, avšak skoro vzápětí na to odešel do zdravotnictví, kde pro aplikaci psychologie vykonal průkopnickou vědeckou a organizační práci.

Vítězný únor nastolil vládu lidové demokracie jako formu diktatury proletariátu a do oblasti psychologie zasáhl přehodnocením její orientace, reformou vysokoškolského studia, čímž odzvonil předválečnému liberalismu, usměrněním badatelského úsilí, které postavil do služeb celku a speciálně psychologii přinesl významnou kreaci jednooborového studia. To byly dalekosáhlé novoty, které vedly ke sjednocení psychologické orientace na marx-leninském základě, k zintenzivnění studia a k formaci psychologie jako samostatné profese.

V čelo nové katedry psychologie nastoupil prof. V. Chmelař, který se ujal i vedení Psychologického ústavu a který do konce námi sledovaného období a současně do svého odchodu do důchodu řídil výuku a pěstování psychologie na filozofické fakultě v Brně.

Měl nepochybně nepoměrně více problémů s vedením katedry než jeho předchůdce, s úspěchem ji převedl do nových studijních a badatelských podmínek, provedl ji restriktivními poměry personálního i prostorového vybavení, dobudoval Psychologický ústav, dal mu orientaci badatelské práce, přístrojové vybavení na světové úrovni a badatelskou práci katedry zapojil i do systému státního plánu výzkumu. Dočkal se nebývalého rozmachu vědy, jíž věnoval vlastní celoživotní práci a nakonec došel i spravedlivého a vysokého ocenění svého výzkumně vědeckého, pedagogického a organizátorského úsilí na poli psychologie.

Bilance 42 let, po které jsme sledovali průběh brněnského psychologického snažení, je zcela nepochybně vysoce aktivní: stolice a potom katedra psychologie na filozofické fakultě v Brně daly vědě, zdravotnictví, pedagogice, kultuře i ekonomice pozoruhodný přínos nových myšlenek a vychovaly dlouhou řadu vzdělaných psychologů, dnes dobře vyzbrojených pro odbornou práci na dovršení výstavby vyspělé socialistické společnosti a její postupný přechod ke komunismu.

B i b l i o g r a f i e

1. Bárta, B.
a Sedláková, M.: Jazyk v procesu myšlení a sdě-
lování. Sborník prací FFBU,
1961, X, B, 8, s. 104 - 111.

Vypuštěno

8. Bárta, B.,
Smékal, Vl.: Prof. Vilém Chmelař sedmdesátiletý.
Sborník prací FFBU, 1962, XI, B,
9, 211 - 218.
9. Bárta, B.,
Smékal, Vl.: Z činnosti katedry psychologie
a pedagogiky od poloviny r.1959
do konce r.1960.
Sborník prací FFBU, 1961, X, B,
8, 137 - 141.
10. Bokorová, V.: I. sjezd čs. psychologů.
Zprávy Čs. psychologické společnosti
při CSAV, 1962, IV, 5, 5 - 8.

11. Bokorová, V.,
Kašpárek, J.: Zpráva o podzimním valném shromáždění
Čs. psychologické společnosti,
Čs. psychologie, 1959, 2, 210 - 211.
12. Břichcin, M.: I. celostátní pracovní konference
s tématem: Metodika a výzkum VNC
člověka a zvířat.
Čs. psychologie, 1959, 4, 377 - 378.
13. Diamant, J.,
Hoskovec, J.: Zpráva o I. mezioborové konferenci
(Lázně Jeseník 15. - 20.1.1962).
Čs. psychologie, 1962, XI, B, 4,
395 - 399.
14. Diamant, J.,
Kanka, Z.: Zpráva o celostátním semináři na té-
ma "O výzkumu souvislosti mezi poško-
zením mozku a psychickými projevy".
Čs. psychologie 1963, XII, 179 - 180.
15. Doležal, J.: Patnáct let psychologie v lidově demo-
kratickém Československu.
Čs. psychologie, 1960, 3, 217 - 221.
16. Doležal, J.: Sedmdesátiny prof. dr. Viléma Chmelaře.
Čs. psychologie, 1962, č. 4, 374 - 389.
II. celostátní psychiatrický sjezd na
téma: Duševní hygiena.
Čs. psychologie, 1961, 1, 68 - 67.
17. II. pracovní konference čs. psycholo-
gů.
Čs. psychologie, 1960, 1, 45 - 58.
18. Engelsmann, F.,
Břicháček, V.: První sjezd čs. psychologů.
Čs. psychologie 1962, 2, 191 - 200.
19. Filozofická fakulta v letech 1938 -
1960.
Ročenka univerzity J. E. Purkyně
v Brně, 1961, Praha 1962, St. pedagog.
nakladatelství, 25 - 47.
20. F. W.: Vzpomínka.
Psychologie, 1938, 423.
21. Hermochová, S.: Bibliografie psychologických dizertač-
ních a diplomových prací obháje-
ných od r. 1945 do r. 1958 na filo-
zofické fakultě v Bratislavě, Brně
a Praze.
Čs. psychologie, 1959, 4, 382 - 388.
22. Horká,
Sedlák, J.: Seznam diplomových a dizertačních pra-
cí z psychologie na filozofické fa-

- kultě UK Praha a filozofické fakultě
UJEP Brno, 1959 - 1967.
Čs. psychologie, 1968, 2, 176 - 182.
23. Hoskovec, J.,
Diamant, J.: Seminář o užití psychologie ve zdra-
votnictví.
Čs. psychologie, 1962, 2, 201 - 202.
24. Hrabětová, I.: Archiv univerzity J. E. Purkyně.
Brno, Univerzita J. E. Purkyně, 1969.
25. Hrabětová, I.: Dizertační práce obhájené na MU a UJEP
v letech 1921 - 53 a 1966 - 67.
Ročenka brněnské univerzity 1964 - 1968,
Brno, Univerzita J. E. Purkyně, 1969,
635 - 668.
26. Chalupa, B.: Osmdesátiny člena korespondenta ČSAV
univ. prof. dr. Viléma Chmelaře, DrSc.
Sborník prací FFBU, 1972, 1, 7, 9 - 20.
27. Chalupa, B.,
Kolaříková, O.: Zasedání pobočky ČSPS v Brně k počtě
75. narozenin prof. dr. V. Chmelaře.
Čs. psychologie, 1968, 2, 157 - 158.
28. Chmelař, V.: II. slovanský pedologický kongres
v Lublani.
Psychologie, 1937, 2 - 3, 137 - 142.
29. Chmelař, V.: K dnešnímu stanovisku v psychologii
a pedagogice zmrzačených.
Prvních deset let péče o zmrzačené
v zemi Moravskoslezské Brno, Zemský
spolek pro léčbu a výchovu mrzáků na
Moravě, 1930, 16 - 22.
30. Chmelař, V.: Metoda k experimentálnímu výzkumu kon-
tinuitního výkonu aktivní optické a akus-
tické pozornosti a dob jejich trvání.
Čs. psychologie, 1970, č. 360 - 365.
31. Chmelař, V.: Mihajlo Rostohar (30. VII. 1878 - 5.8.
1966).
Čs. psychologie 1967, 1, 1 - 5.
32. Chmelař, V.: Pětašedesátiny univerzitního profesora
PhDr. Roberta Konečného.
Čs. psychologie, 1971, 3, 268 - 274.
33. Chmelař, V.: Poradny pro volbu povolání.
Výchova dorostu, Brno, Zemské ústředí
osvětových sborů v Brně a Krajské ústře-
dí osvětových sborů v Třebíči, 1932,
76 - 125.

34. Chmelař, V.: Poznání zobrazených předmětů. Ročenka pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1947, 56 - 124.
35. Chmelař, V.: Průběh dob trvání aktivní optické a akustické pozornosti. "Erat unus cantor bonus", Sborník pedagogických a psychologických studií k 65. narozeninám prof. RNDr. F. Hyhlíka, Praha, Městský výbor Soc. akademie, 1970, 60 - 116.
36. Chmelař, V.: Psychická struktura dítěte zmrzačeného a její důsledky pro pedagogiku. Rok 1926 v péči o zmrzačené na Moravě a ve Slezsku, Zemský spolek pro léčbu a výchovu mrzáků na Moravě, 1927, 23 - 24.
37. Chmelař, V.: Psycholog Rostohar. Čs. psychologie, 1959, 1, 3 - 10.
38. Chmelař, V.: Robert Konečný sedmdesátníkem. Čs. psychologie, 1976, 2, 137 - 141.
39. Chmelař, V.: Rostoharova psychologické dílo. Psychologie, 1949, 85 - 105.
40. Chmelař, V.: Rostoharovy psychologické názory. Psychologický sborník vydaný na počest šedesátých narozenin Mihajlo Rostohara, profesora psychologie na Masarykově univerzitě v Brně, 1938, 114 - 167.
41. Chmelař, V.: Rychlost sukcesivního optického postřehu složitého předmětu a jeho vjemová struktura. Psychologie, 1949, 137 - 186.
42. Chmelař, V.: Utváření volných kresebných pohybů dítěte v raném věku. Psychologie 1947, 1 - 11, 33 - 43, 117 - 128.
43. Chmelař, V.: Vliv věku a modality stimulu na trvání aktivní optické a akustické pozornosti. Sborník prací FFBU, 1972, I, 151 - 168.
44. Chmelař, V.: Vnímání tvarů v indirektním vidění. Zvláštní otisk, Brno, 1938, s. 134.
45. Chmelař, V.: Vývoj představy děje z optických dojmů. Čs. psychologie, 1936, 4, 114 - 167.

46. Chmelař, V.: Trvání aktivní akustické pozornosti. Sborník prací FFBU, 1957, B, 4, 1 - 16.
47. Chmelař, V.: Vliv doby trvání jednoduchých a složitých optických podnětů na dynamiku optických vjemových struktur. Sborník prací FFBU, 1961, B, 8, 5 - 18.
48. Chmelař, V.: Vliv optického postřehu na výkon řidiče. Sborník prací přednesených na II. celostátní konferenci čs. psychologů s vedoucími pracovníky výrobních rezortů v Gottwaldově, Brno, 1965, 229 - 242.
49. Chmelař, V.: Vnímání a odhad velikosti předmětu a indirektním vidění. Sborník prací FFBU, 1959, B, 6, 5 - 38.
50. Chmelař, V.: Vývoj představy děje z optických dojmů. Psychologie, 1938, 191 - 256.
51. Chmelař, V.: Vývoj trvání aktivní optické pozornosti dětí 6 - 11 letých. Psychologie, 1935, 28 - 35, 113 - 126 a 178 - 179.
52. Chmelař, V.: Vývoj trvání aktivní optické pozornosti u dětí 12 letých a starších. Brno, nákladem vlastním, 1937, XVI a 48.
53. Chmelař, V.: Vznik psychologického ústavu v Brně a jeho význam pro rozvoj čs. psychologie. Sborník prací FFBU, 1968, I, 3, 93-103.
54. Chmelař, V.: Z životního díla Roberta Konečného. Sborník prací FFBU, 1967, I, 2, 102 - 110.
55. Chmelař, V.,
Bárta, B.: Založení pobočky čs. psychologické společnosti v Brně. Čs. psychologie, 1959, 1, 106 - 107.
56. Chmelař, V.,
Bárta, B.
s kol.: Psychologie a pedagogika na filozofické fakultě v letech 1945 - 1957. Sborník prací FFBU, 1957, B, 4, 121 - 134.
57. Chmelař, V.,
Bárta, B.,
Smékal, Vl.
a kol.: Z činnosti katedry psychologie a pedagogiky na filozofické fakultě v Brně od května 1957 do května 1959. Sborník prací FFBU, 1959, B, 6, 115 - 116.

58. Chmelař, V., Kolaříková, O.: Psychologická konference konaná ve dnech 20. a 21. dubna 1971 v Brně. Čs. psychologie, 1972, 1, 62 - 65.
59. Chmelař, V., Kováč, D.: XIV. mezinárodní kongres pro užitou psychologii. Čs. psychologie, 1962, 1, 125 - 127.
60. Chmelař, V., Kováč, D.: Informativní zpráva o XVII. mezinárodním kongrese psychologie. Čs. psychologie, 1964, 1, 72 - 75.
61. Jmenování (Chmelaře členem-korespondentem ČSAV). Čs. psychologie, 1957, 1, 111 - 112.
62. Jordán, Fr. a spol.: Dějiny univerzity v Brně. Brno, UJEP v Brně, 1969.
63. Katedra psychologie. Ročenka univerzity J. E. Purkyně v Brně, Brno, Blok 1965, 57 - 62.
64. Kolaříková, L.: Dialektika charakteru. Sborník prací FFBU, 1957, B, 4, 92 - 96.
65. Kolaříková, L.: Kauzalita u dětí předškolního věku. Psychologie, 1938, 267 - 284.
66. Kolaříková, L.: K teorii vrstev. Psychologie, 1949, 120 - 136.
67. Kolaříková, L.: Pojetí osobnosti v psychologii. Čs. psychologie, 1962, 2, 131 - 142.
68. Kolaříková, L.: Prostorové a časové relační soudy a pojmy u dětí předškolního věku. Psychologie, 1937, 17 - 24.
69. Kolaříková, L.: Profesor Mihajlo Rostohar zemřel. Sborník prací FFBU, 1967, I, 2, 111 - 117.
70. Kolaříková, L.: Psychologické problémy v domovech důchodců. Praha, Tiskové a propagační oddělení Státního úřadu sociálního zabezpečení, 1966, s.77, rozmnoženo.
71. Kolaříková, L.: Psychologie dítěte. Brno, Pokorný a spol., 1942, s.39.
72. Kolaříková, L.: Vědecké dílo prof. dr. V. Chmelaře. Sborník prací FFBU, 1954, B, 9 - 29.

73. Kolaříková, O.: Zpráva o psychologické konferenci k počtě osmdesátých narozenin člena-korespondenta ČSAV Viléma Chmelaře, DrSc.
Čs. psychologie, 1973, 6, 546 - 552.
74. Kolaříková, O. K šedesátinám doc. dr. Roberta Konečného.
Kolaříková, L. Čs. psychologie, 1966, I, 3, 273 - 277.
Švancara, J.
Míček, L.:
75. Komárek, V.: Několik vzpomínek z autopsie na činnost Dr. M. Rostohara.
Psychologie, 1938, 4, 416 - 420.
76. Konečný, R.: City a emoce estetické.
Psychologie, 1938, 4, 285 - 292.
77. Konečný, R.: Doc. dr. Ludmila Kolaříková.
Ročenka brněnské univerzity 1964, 1968, Brno, Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1969, 67 - 69.
78. Konečný, R.: Julius Zeyer, psychologická analýza na základě snů v životě a díle.
Psychologie, 1936, 2, 25 - 48 a 111 - 193.
79. Konečný, R.: Literární psychologie či literární mystika?
Psychologie, 1935, 1, 53.
80. Konečný, R.: Některé teoretické a praktické otázky psychoterapie dětí.
Sborník prací FFBU, 1964, 7 - 16.
81. Konečný, R.: Pohled na psychologii ve zdravotnictví v Československu do r. 1965.
Čs. psychologie, 1965, ř. 441 - 450.
82. Konečný, R.: Psychologická analýza výsledků individuální a kolektivní práce.
Psychologie 1949, 2, 222 - 267 a 1950, 47 - 87.
83. Konečný, R.: Psychologické základy sexuálního soužití.
Čs. gynekologie, 1961, ř. 340 - 347.
84. Konečný, R.: Subjekt reálný a subjekt mezný.
Psychologie, 1949, 2, 113 - 119.
85. Konečný, R.: Vilém Chmelař - osobnost a dílo.
Čs. psychologie, 1972, 4 - 5, 308 - 318.
86. Konečný, R.: Význam psychologie v určování typů vyšší nervové činnosti.
Sborník prací FFBU, 1954, B, 1, 68 - 78.

87. Konečný, R.,
Konečná, O.: Když dětem nejde učení.
Praha, St. pedagog. nakladatelství, 1961,
s. 99.
88. Konečný, R.
Konečná, O.: Starosti s dospíváním.
Praha, St. pedagog. nakladatelství,
2. vyd., 1967, s. 91.
89. Kožnar, J.: Psychologická konference pořádaná
k poctě 65. narozenin univ. prof.
PhDr. Rob. Konečného, CSc.
Čs. psychologie, 1971, 5, 512 - 517.
90. Kratina, F.: Eidetická vloha u mládeže.
Praha, Orbis, 1930, s. 168.
91. Kratina, F.: Osobnost.
Praha, Václav Petr, 1944, s. 80.
92. Kratina, F.: Psychoanalýza a dítě.
Psychologie, 1938, 4, 352 - 364.
93. Kratina, F.: Psychologie.
Brno, Komenium, 1947, s. 272.
94. Kratina, F.: Studie z tvarové psychologie.
Praha, Orbis, 1932, s. 149.
95. Kratina, F.: Typ a typologie.
Brno, Ústřední učitelské nakladatelství,
1942, s. 42.
96. Linhart, J.: K osmdesátinám V. Chmelaře.
Čs. psychologie, 1972, 4 - 5, 293 - 307.
97. Míček, L.: Život a vědecká práce doc. dr. Ludmily
Kolaříkové.
Sborník prací FFBU, 1968, I, 3, 81 - 89.
98. Mojžíšek, L.: Výrobní práce posluchačů filozofické
fakulty v Brně.
Sborník prací FFBU, 1961, B, 8, 142 - 146.
99. Monatová, L.
Sedlák, J.: K otázce vývoje pojmu odvaha u dětí 5 -
7letých.
Sborník prací FFBU, 1957, B, 4, 74 - 77.
100. M. S.: Za doc. PhDr. Ludmilou Kolaříkovou.
Čs. psychologie, 1968, 4, 400 - 403.
101. Placht, O.
Havelka, F.: Předpisy pro vysoké školy Republiky čes-
koslovenské.
Praha, vlastním nákladem, 1932, zejména
s. 348 - 349.

102. I. celostátní pracovní konference čs. psychologů v domě vědeckých pracovníků ve Smolenicích ve dnech 8. - 10. listopadu 1957.
Čs. psychologie, 1958, 1, 80 - 90.
103. Redakce: Ferdinand Kratina (7.5.1885 - 14.12.1944).
Psychologie, 1944-46, s.68.
104. Redakce: Životní jubileum PhDr. Jiřího Sedláka, CSc.
Čs. psychologie, 1976, 5, 464.
105. Redakční sdělení: XI. ročník Psychologie dokončen dvojčíslem 3 - 4 v r. 1946.
Psychologie, 1944 - 1946, 128.
106. Rostohar, M.: Dětská obrazivost a její vývoj.
Psychologie, 1938, 4, 1 - 39.
107. Rostohar, M.: Jak se vyvíjí u dětí konkrétní pojem předmětu?
IV. sjezd pro výzkum dítěte v Bratislavě, 1931, 262 - 264.
108. Rostohar, M.: O formaci soudů.
Česká mysl, 1912, 13, 113 - 128.
109. Rostohar, M.: O předmětě psychologie.
Psychologie, 1938, 4, 49 - 71.
110. Rostohar, M.: O psychologické pojetí představy.
Psychologie, 1937, 1, 1 - 16.
111. Rostohar, M.: Problémy a metody psychologického výzkumu dítěte.
IV. sjezd pro výzkum dítěte v Bratislavě, 1931, 32 - 49.
112. Rostohar, M.: Psychologické základy počátečního čtení s praktickým návodem ke čtení.
Brno, vlastním nákladem, 1934, s. 183.
113. Rostohar, M.: Psychologie a sociologie.
Psychologie, 1938, 91 - 99.
114. Rostohar, M.: Psychologie jako věda o subjektivní skutečnosti.
Brno, 1950, 250.
115. Rostohar, M.: Theorie hypotetického soudu.
Ze slovinského originálu přeložil K. Vondráček.
Praha, Wiesner, 1910, s. 121.
116. Rostohar, M.: Vývoj obecných pojmů u dítěte.
IV. sjezd pro výzkum dítěte v Bratislavě, 1931, 265 - 267.

117. Rostohar, M.: Význam pádů z hlediska psychologického. Psychologie, 1939, 5, 23 - 29 a 1942, 19 - 29 a 42 - 57.
118. Růžička, J.: Pracovní porada o užití psychologie v ekonomice. Čs. psychologie, 1961, 3, 267 - 274.
119. Sedlák, J.: Determinace senzomotorické koordinace. Spisy filozofické fakulty UJEP v Brně, 1974, s. 148.
120. Sedlák, J.: Diskoordinace ve vztahu k pracovní zátěži spojovatelek. Activitas nervosa superior, 1964, 3, 241 - 244.
121. Sedlák, J.: Metodika výzkumu přesnosti zasahování cíle. Sborník prací FFBU, 1959, B, 6, 98 - 102.
122. Sedlák, J.: Optická a motorická regulace pohybové koordinace. Sborník prací FFBU, 1972, I, 7, 125 - 137.
123. Sedlák, J.: Psychologie dnešního člověka. Věda a život, 1960, 2, 117.
124. Sedlák, J.: Psychologie v silniční dopravě. Praha, Střední odborné školy MV, 1968, s. 252.
125. Sedlák, J.: Studie o racionální organizaci práce - závěrečná zpráva o výzkumu. Brno, odd. psychologie práce filozofické fakulty UJEP, 1970, s. 234, rozmnoženo.
126. Sedlák, J.: Vliv pracovního procesu na přesnost pracovních pohybů paží. Čs. psychologie, 1961, č. 355 - 357.
127. Sedlák, J.: Výzkum únavy při výrobní práci vysokoškolských posluchačů. Sborník prací FFBU, 1961, B, 8, 38 - 61.
128. Sedlák, J.: Zákonitost distribuce přesnosti koordinovaných centračních pohybů. Psychologické studie, 1962, 135 - 146.
129. Sedlák, J.: Závislost přesnosti centračních pohybů paží na velikosti pracovní zátěže telefonistek. Sborník prací FFBU, 1962, B, 9, 89 - 106.

130. Sedlák, J. Chalupa, B.: Rozvoj oboru psychologie na filozofické fakultě UJEP v letech 1948 - 1973. Sborník prací FFBU, 1974, I, 9, 123 - 139.
131. Smékal, Vl.: Poruchy osobnosti a chování dětí. Sborník prací FFBU, 1961, B, 8, 88 - 103.
132. Smékal, Vl.: Teoretické problémy posuzování osobnosti žáků ve výchovné praxi. Sborník: K problémům psychologie osobnosti, Praha, Academia, 265 - 269.
133. Smékal, Vl.: Teoretické problémy poznávání a charakterizování osobnosti. Sborník prací FFBU, 1966, I, 1, 93 - 104.
134. Svoboda, M.: Vývoj učebních plánů oboru psychologie na brněnské univerzitě v letech 1948 - 1973. Sborník prací FFBU, 1974, I, 9, 141 - 151.

Vypuštěno

- orientaci v Bratislavě. Čs. psychologie, 1961, 4, 373 - 376.
137. Vančurová, E.: Psychologie v dětském lékařství. Čs. psychologie, 1962, 2, 202 - 206.
138. Vašíček, Z.: Rostohar a Česká zemská péče o mládež v Brně. Psychologie, 1938, 4, 421 - 422.
139. Vydávání časopisu Psychologie. Věstník, příloha časopisu Psychologie, 1935, s. 3.
140. Vyhláška ministerstva školství a kultury č. 94/61 Sb. o označování absolventů vysokých škol.
141. Zákon č. 58/1950 o vysokých školách.
142. Zápis o průběhu valného shromáždění Čs. psychologické společnosti při ČSAV konaného dne 8. června 1962 na katedře psychologie FF UJEP v Brně. Zprávy Čs. psych. spol. při ČSAV, 1963, 6, 5 - 12.

č. j. 75.574/25-IV.

DĚKANSTVÍ FILOSOFICKÉ FAKULTY
MASARYKOVY UNIVERZITY V BRNĚ.

Podáno dne

7. VII.

1925

at Číslo

1802/25

příloh

Prosí se, aby se v každé věci píšle samostatně.

Prn o - Masarykova universita -
filosofická fakulta - psychologický
ústav. - zřízení.

číslo

ze dne

3. 10. 25

Děkanství filosofické fakulty university Masarykovy

v Brně.

Přihlížejíc k podanému návrhu svoluje ministerstvo
školství a národní osvěty, aby oddělení pro experimentální
psychologii při filosofickém semináři se osamostatnilo a aby
se jmenovalo "psychologický ústav".

Za ministra :

J. Havuška